

B 2184

A. Grenzstein.

Gesti

Lugemise-raamat.

Teine jagu.

Tartus.

A. Grenzsteini trüff ja kirjastus.

1888.

Sind 25 kobilat.

A. Grenzstein.

Gesti

Lugemise-raamat.

Teine jagu.

Õhamaa!
Sinu tulewiku lootus.
Sinu uue põlwe ootus
On ju laste õladel
Seft ju lapse kätel kannel.
Sihti nende silmil' annel,
Soojust nende südamel',
Õhamaa!

Tartus, 1888.

A. Grenzsteini trükk ja kirjastus.

Доволено цензурою. Дерптъ, 4. октября 1888. г.

I.

1. Hommikul.

Minu süda, ärka üles
Taemaisa tänama,
Kes sind öösi oma süles
Hoidis isa armuga:
Kiida teda, minu meel,
Et veel kõnnin eluteel!

Tumal, juhata mu mõtteid,
Minu süda uueks loo,
Õnnista mu ettewõtteid,
Mulle taemast tuge soo,
Et ma uuel hommikul
Oleks uueks loodud Sul!

2. Kaks kallist maja.

Meil on kaks kallist maja. Need on meie elumaja ja meie teha, willes meie waim elab. Need majad on mitme asja poolest ühesugused. Mõlemad on hästi ehitatud ja mõlemad tuleb hoolega korras hoida.

Elumaja ehitamiseks tarwitatakse mitmesugust materjaali, nimelt puud, kiwa, lupja, rauda, klaasi ja palju muud. Rehaga on sarnane lugu. Ega kehagi tuulest ja õhust ülesse ei kaswa, waid tema tarwitab kasvamiseks väga mitmesuguseid materjaalid, nagu leiba ja liha, wett ja raswa, soola ja suhkrut jne (ja nõnda edasi). Ka oma jagu lupja ja raudagi läheb tarwis, et luud kõwad ja weri punane saaks. Mõlemate majade ehitamine nõuab mitmesugust tööd. Elu-

maja ehitamise juures weavad ühed materjaali kofku, teised panewad palgid seina paigale, kolmandad ehitawad müürid walmis, neljandad teewad ahjud, wiendad panewad aknad ette jne. Keha kaswatamise juures on toidu walmistamine materjaali muretsemine, söömine materjaali meistrite kätte andmine ja seedimine materjaali ümber muutmine, nii kuidas teda keha kaswamiseks tarwis on.

Siin aga läheb keha ehitamine maja ehitamisest lahku. Paljudest, sammaldest, liwidest, lubjast jne saab wiimati üks ühtemoodu sein; aga sellest ühesugusest materjaalist, mis seedimise juures sünnib, kaswab luu ja liha, sooled ja nahk, juuksed ja küüned jne.

Mõlemad, niihästi elumaja kui ka keha, meie waimu elumaja, tulewad hoolega heas korras hoida. Ei pea elumaja wett ega külma, siis on temas halb elada ja tööd teha. Ei ole kehal õiget jõudu ega terwist, siis on ka waimul temas waene eluase. Minult terwes kehas on waim hagar ja priisk. Kui keegi oma maja katusele lasseb augud sisse tekkida ja ukssed aknad ära laguneda, siis on ta laisk ja laiduwääriline peremees. Veel laisem ja laiduwäärilisem on aga see inimene, kes oma keha hästi ei puhasta ega kata, teda töö peale osawaks ei harjuta ega tema jõudu ei kaswata, ehk kes tema terwist hooletuse ehk üleannetuse läbi koguni rikub. Hooletusesse jäetud elumaja laguneb peagi koguni ära ja sünnib oma elanikud wälja minema. Rikutud keha langeb peagi hauda ja ajab enesest waimu wälja — paremat eluaset otsima.

Meie elumaja ja meie keha — need kaks kallist maja nõuawad meilt õigusega terawat tähelepanemist ja suurt hoolt. Õnn sellele, kes nad õiges korras jõuab hoida!

3. Kullakese kodu.

Rahwalaul.

1. Kus on kullalla kodugi
Ja hellal eluaseke
Ja marjal magaduspaika
Ja taimel talutoake?

2. Seal on kullalla kodugi
Ja hellal eluaseke
Ja marjal magaduspaika
Ja taimel talutoake:

3. Kus need kuused kumawad,
Lepad sirged sinawad,
Haawad noored haljendawad,
Kased walgeed kajawad —

4. Seal on kullalla kodugi
Ja hellal eluaseke
Ja marjal magaduspaika
Ja taimel talutoake.

4. Rikkus.

Üks noor mees sai oma armsa fooliõpetajaga mõne aasta järele jälle kokku ja oli sellest väga rõõmus. Peagi hakkas ta aga kaebama, et tema käsi halvaste käiwat. Teistel tema fooliõpradel olla oma maja ja raja, kuna tema puruwaene olla.

Kooliõpetaja waatas peast jaluni oma kaswandiku peale ja küsis tõsiselt: „Kas sa oled tõeste nii waene, kui sa kaebad? Sa oled ju tubliks meheks kaswanud ja sul on hea terwis käes, mis enam wäärt on kui rikkus. Wõi ehk annaksid sa oma parema käe tuhanda rubla eest ära? Ehk sinu järawad filmad, milledega sa Sumala loodust näed, kas ehk wahetaksid sa nad suure kuningriigi wastu ära? Wõi wõtaksid sa wahest mõne linna enesele ja annaksid selle wastu emad kõrwad ära, milledega sa lindude laulu ja oma sõprade healt kuuled? Sa sul on oma armas kodupaik ja ijamaa, kelle külge sa oma südamega oled kaswanud: Missuguse maa wastu wahetaksid sa selle ära?“

Noormees lõi filmad maha ja ütles tawä: „Seda ma küll ei teeks miski hinna eest!“ „Kra siis waesuse üle kaeba“, kostis fooliõpetaja. „Sul on ju warandust, mida sa kuningate rikkusega ei waheta.“

5. Waikne palwe.

K. E. Sõõt.

1. Kussa kaunil kingu rinnal
Kaswab kasemetsake,
Seal on minu kiige kohta,
Seal mu kodu kullane.	3. Aga siiski, oh kui kallis,
Oh kui armas mulle ta!
Waikses palwes tõstan käed
Üles taewa poole ma:
2. Ei seal waewata küll kaldu
Wilja saaki salwesse,
Ei seal tundmata küll ole
Leina healed minule.	4. Issand, wõta õnnistada
Seda kohta ikka sa!
Ta on minu õnnerada,
Mulle armas otsata.

6. Rütmine ja hingamine.

Rütmine ajab ahju kuumaks, hingamine keha soojaks. Kes ahju tahab kütta, see paneb puid ahju ja lasseb õhku tule juurde woolata, et tuli põleks. Kes keha tahab sooja hoida, see sõõgu ja hingaku: Sõõmine annab kütmise materjaali ja hingamine

õhku. Sa ehk küsid: „Kus minu kehas siis tuli põleb, kui söömine ja hingamine teda soojaks kütvad?“

Jaa, mu noor sõber, kehas põleb tuli, aga kõik tuled ei põle mitte lausjal leegil. Kus aga soojust sünnib, seal on midagi olemas, mis tule sügulane on, olgu ta minu pärast ka kas või otse märg. Ma annan sulle nõuu, weikest katset teha, mis sul wahest eluaeg meeles seisab.

Dtsi üks weike walge kiwi wälja, mida lubjakiwiks kutsutakse, ja aja see kiwi ahjus tubliste helendama. Siis lae ta külmaks jahtuda. See kiwi ei ole nüüd muud midagi kui kustutamata lubi. Nüüd võta see kiwike, pane ta (külmal) klaasi sisse ja wala külma wett natukene peale. Mis sünnib? Kiwi hakkab wisiwema ja wufiwema ja ajab wee keema, ehk ta ise küll külm oli.

Sellest näeme, et kaks külma asja soojust wõiwad sünnitada, kui kokku puutuwad. Hingamise juures sünnib see. Kopsu sees puutub õhk werega kokku ja sünnitab soojust. Raswane toit annab iseäranis head küttematerjaali. Sellepärast sööme meie külmal talwel enam raswast toitu kui soojal suwel.

Kuida kütmise (põlemise) juures suits sünnib, mis korstnat mööda peab majast wälja minema, nii sünnib ka hingamise juures üks iseäralik õhk, mis terwisele kahjulik on ja sellepärast kopsust tuleb wälja hingata. Kui meie woodis olles waiba üle pea wõtame, siis wõime selle suitsu sisse ära surra. See õhk, mida meie wälja hingame, on kopsule otse kihwtine.

Sellepärast tuleb kõige suurema hoolega puhta õhu eest muretseda. Suwel wäljas elades on selle poolest meil hea järg. Aga kui meie talwel kinnistes tubades elame, wahest seal ka weel küürakile istume, nii et meie küllalt lahkest ei saa hinge tõmmata, siis ei ole ime, kui meie mõne aja järele kui luitunud warjud kokku waume. Puhas õhk on esimene elutingimine. Mis õhu sees on, see läheb läbi kopsu osalt ka were sisse, ja see ei ole meie terwise kohta mitte ükskõik, mis were sisse läheb! Mida enam inimesi ühes ruumis elawad, seda sagedamine tuleb sinna akendest ehk udest uut wärsket õhku sisse lasta, ja mida enam inimesel istumist on, seda sirgimine peab ta istuma ja seda sügawamine hinge tõmbama.

Kui meie neid nõudmisi teame, siis peame meie neid ka täitma, ja nimelt niikaua täitma, kui meie hinge tõmbame ja terwed tahame olla. Muidu on lugu paha.

7. Kärbeste kool.

1. Kärbes pidas ükstord kooli
 Oma noorte lastega,
 Kristus ise õpetooli,
 Pani lapsed kuulama.
 Papsed kuulafiwad pealt,
 Wana kärbes tõstis healt:

2. „Kolm on asja kohutajat
 Meie sugu surmamas,
 Hirnjad elu ohutajad
 Selles ilmas hiilgamas:
 Kes neid õieti ei tea,
 Selles toowad surma pea!

3. Wõrk on üks, nii ülikawal,
 Nägematalt peenike!
 Igalpool ta seisab awal,
 Kuhu lendab kärblane.
 Waatku ette igamees,
 Muudu siipleb wõrgu sees!

4. Teine petja on meil mesi,
 Magus ilmaotsata!
 Awateleb ahnekefi
 Oma armsa haisuga —
 Kuid siis jalgupidi nad
 Tema pinnal sipliwad!

5. Kolmas, see on tulukene,
 Üliilus hiilgaja!
 Selle paneb inimene
 Meie surmaks põlemä.
 Läheb teda waatama:
 Tiibadeta siipleb sa! —

6. Sellepärast ennast hoitke,
 Armsad lapsed alati!
 Paremt weega ennast toitke
 Oma elu otjani,
 Enneku te surmassa
 Võbutujul tormate!”

7. Papsed kõik nüüd ette wõtsid
 Ennast hoida hoolega,
 Koolipingilt ära tõtsid
 Suurde ilma elama.
 Kiusatus seal oli suur,
 Kurjal kaswab kange juur!

8. Üks läks wõrku, teine mette,
 Kolmas tuislas tulesse!
 Keegi neist ei waatnud ette,
 Tuli tund neil tujune.
 Tänapäewanigi weel
 Käiwad kärpsed tuju teel.

8. Söömine ja joomine.

Kui meie inimese elawa teha surnud masinaga kõrwu paneme, siis leiame, et nad kolme asja poolest väga ühesugused on. Mõlemad tarwitawad wõderast materjaali oma ülesehitamiseks, töötgemiseks ja parandamiseks. Nii tehakse näituseks linamasin puust ja rauast. Peab ta tööd tegema, see on linu purustama, siis peab wõderas jõud ta käima panema — teda ajab inimene, hobune, wesi eht aur ümber. Kulub ta wiimaks ära, siis tuleb teda uue materjaaliga parandada. Ka inimese teha kaswab mitmesugustest materjaalidest ülesse, mis meie

füies ja juues eneste sisse võtame. Peab keha tööd tegema, siis peab ta ka tubliste süia saama. Ja kui keha kulub, siis tarvitab ta toidust suure jau ära, et ennast jälle õigele korrale parandada. Kes wahest imeks paneb, kui ta kuuleb, et inimese keha masina wiisi kulub, jellele tõendan ma, et inimese keha weel enam kulub kui ükski masin. Keha ju elab ka ühtewiisi, kuna kõik masinad mitte peatamata ei läi.

Keha tarwitab siis kolme asja peale uut rammu: kaswamise peale, töötegemise peale ja enese heal korral hoidmise peale. Selle rammu saab ta toidust, mis meie sööme. Mil wiisil?

Were läbi. Igast toidust saab seedmise läbi weri ja kõik keha jaud ja jaukesed on werest kaswanud ja võtavad kõik omad tarwitused werest. Selletarwis woolab weri suuremaid ja weiksemaid soonekese mööda terve keha läbi, nii et teda igalpool oma jagu on leida. Were sees ujuvad kõik need materjaalid, mis kehale tarwis lähewad. Seal on näituseks ka lupja, millest suuremal osal luud kaswawad. Kui keegi ainult niisugust toitu sööks, mille sees lubja jaukesed puuduwad, siis jääksiwad tema luud wiimaks nii nõrgaks, et ta püsti ei võiks seista. Loomade juures on seda katsutud. Noortele loomadele anti niisugust toitu, mille sees lubja jaud kunstlikult oliwad wälja furnatud. Loomad kaswasiwad muidu üsna priskeste, aga luud oliwad neil nii pehmed, et nad jalgade peale ei wõinud tõusta.

Weri ei kanna aga mitte üksi igasse kehajausse toidurammu, waid ta toob ka ühtlasi igaltpoolt keha sees wanaks läinud materjaali kopsu sisse, kust meie ta õhuga wälja hingame. Nii on siis weri keha toitja ja puhastaja ühtlasi. Et aga kopsu sees puhastamise töö hästi saaks toimetatud, selletarwis olgu see õht puhas, mis meie sisse hingame. Pealiskaudselt waadates armame meie, et weri väga kindlate müüride taga meie keha sees warjul on. Aga kui meie asja ligemalt läbi katsume, siis näeme, et weri kopsu sees wälimise õhuga ühtewiisi kokku puutub. Ja weel enamgi.

Kõik, mis meie iganes joomes, läheb wiimaks were sisse. Joob keegi näituseks ühe klaasi õlut ära, siis läheb õlu esiti küll kõhtu, aga sedamaid siit peenikesti torukesti mööda were sisse ja ujub ühes werega terve keha läbi. Rabe kolme minutiga on ta ots ka pääaju sees, kus ta meid joobnuks teeb. Sellepärast on see otse andeksandmata rumalus, kui üks inimene teist sunnib õlut ehk wiina jooma, kui see seda ei taha juua!

Mis suust wälja tuleb, wõib inimesele küll palju paha teha, kui ta mõistmataalt räägib; aga mis suust sisse läheb, see läheb peatamata inimese were sisse ja peab siin ilma armuta terwist rikkuma, kui ta halb on olnud. Zoomus jõuab küll paljugi wastu panna, aga wastupaneel wäsitab teda ja paneb wiimati ka kõige tublima terwise lonkama. Terwis on aga inimesel üks kõige suurematest maapealsetest warandustest.

Sellepärast peab inimene ju noorest põlwest saadik söömisega ja juomisega puhas ja kasin olema ning selle eest hoolt kandma, et ta mitte üksi oma waimu kasuliste teadustega ei rikasta, waid et ka tema luud kondid tubliks kaswaffiwad ja tal hea terwis läes oleks. Kes ainult waimu eest muretseb, selle keha jääb pöduraks, ja kes ainult keha eest hoolt kannab, selle waim jääb ka wiletja järje sisse. Waim olgu ärkwas keha peale mõtlema ja keha ärgu kartku mingisugust waewa ega raskust, kui waimutöö seda nõuab.

9. Keha ja liikmed.

1. Ülskord jalad, käed, pea

Rääkisiwad targaste:

„See ei ole mitte hea,

Et me kõhtu orjame —

Tema tahab ainult süia,

Aga tööd ei teha püia.“

2. Käed jäiwad kohe seisma,

Pea hakkas laisklema,

Jalad ei läind enam reisma,

Hüüdsid kahjurõõmuga:

„Kõht, me enam sind ei toida —

Katsu ise ennast hoida!“

3. Aga mis nad saiwad nähä?

Jõud neil hakkas kaduma!

Nüüd neil tuli aru pähä:

„Kõht on meie orjaja,

Sellepärast kõik tall' antkem,

Kõik tall' rohkest kätte kantkem!“

10. Töö ja rahu.

Üks tark wanasõna ütleb: „Tööd tegijal, und magajal“. See on väga õige. Wirgal, hoolsal inimesel on ikka tööd ja tal on ka tahtmist ja jõudu tööd teha; laisal inimesel aga ei lõpe uni ega wäsimus. See on otse loomulik.

Meie keharammu läheb seda suuremaks, mida enam meie teda tarvitame. Seda võime meie väga selgeste oma käbe käe juures näha. Parema käega teeme meie enam tööd kui pahemaga, ja paremal käel ei ole mitte üksi enam osawust, waid ka enam jõudu kui ta naabril. Niisamasugune lugu on ka üsikutute inimeste juures. Kes paraja toidu juures tublimine tööd teeb, sellel on ka kõwem jõud.

Töö aga wäsitab inimese wiimati ära ja siis peab rahu tulema. Magamise ajal ei ole aga kõik keha toimetused mitte seismas, waid mõned kestawad weel korralisemalt edasi kui üleweel olles. Nii tujukub süda peatamata edasi; weri jookseb oma teed ilma waheta ja annab neile kohtadele iseäranis rohkestes rammu, mis päewa töö kallal iseäranis ära wäsiwad, mis-pärast need kohad siis ka teistest tublimaks kaswawad; hingamine läheb niisama ilma waheta edasi, et werd puhastada ja soojust õigel korral pidada, ja seedmine saab paremine toimetatud kui üleweel olles, kui aga mitte üleliiga palju ei ole jõödud. Kes päewa on wirgaste tööd teinud, sellel ei ole magamine mitte laisklemine ega ajawiitmine, waid magamine on tal otse tarwilik ja ühtlasi kasulik toimetamine, mis ta kehale uut rammu uueks tööks annab.

Wäsitaw töö ei ole aga mitte üksi see töö, mis meie kehajõuuga teeme, waid ka see töö, mis meie peaga toimetame. Mida enam meie peaju õppimise ehk mõtlemise kallal waewa nägi, ehk mida enam pahanus ehk kurbus teda kurnasiwad, seda pikem ja wagusam peab uni olema. Wäsinud peaju wõtab aga magamise ajal ka were seest rohkestes uut rammu ja on pärast magamist seda tublim uuele tööle.

Keha ja waimu jõuuga on niisamasugune lugu nagu rahaga ja waraga. Kel teda kord on ja kes temaga mõistlikult ümber käib, sel kaswab ta ikka suuremaks. Kes aga kord kehwa järje sisse sattunud ja sellegagi, mis tal on, halwaste ümber käib, see jääb ikka kehوامaks, kuni ta wiimaks sandikepilt peab enesele tuge otsima.

Sellepärast: kui sa tööd teed, siis tee täie jõuuga, ja kui sa kord õppimise ehk mõtlemise peal oled, siis suitsegu pea higis! Kui sa aga magad, siis muretse wagusel, rahulise une eest.

11. Mõistatus.

Rõik ma ilmas üles pean,
Kiigid, rahwad forda sean,
Küla, walda walitsen.

Kui ei sünnita ma higi:
Siis fu õnn ei iial figi —
Sest ka findgi talitsen.

Kui mu algustähti kaub,
Siis mu loomus hauda waub,
Pimedus weel järel' jäeb.
Paljud on see lähe mõtnud
Ja siis pimedusse tõtnud —
Mõnigi weel järel' läeb!

[.00 '00L]

12. Higi ja puhtus.

Kui meie tolmust tööd teeme, siis peame ennast õige sa-
gedaste puhastama, et jälle „lahkem elada“ oleks. Aga ka
siis on puhastamist tarwis, kui meie tolmuga ja tahmaga su-
gugi kokku ei puutu. Kust see peaks tulema?

Sel asjal on üks peenikene põhjus, nii peenikene, et teda
silongi ei näe. Meie ihunahk on peenikesi higiaugukesi täis kui
sade. Terwe keha naha sees on neid umbes kaks ja üks pool
millioni. Need higihallika sooned algawad raswa seest, jookse-
wad kui peenikesed torukesed nahast läbi ja lõpewad naha pin-
nal. Pealmise naha sees on nad aga nii uhkeste keeru kää-
netud kui korgitõmbajad. Neid torukesi mööda imitseb higi
keha seest wälja naha peale, kus ta kuiwa õhu sees ära kuiwab.

Neid higitorukesi ei tohi meie eest mitte kinni sulguda.
Loomad suriwad ära, kui nende nahk wärnitsõliga üle määriti.
Inimese käsi käiks niisama halwaste, kui ta oma higitorukesed
otsani kinni paneks.

Aga kunstlikku kinnipanemist ei ole siia tarwiski. Ne-
mad ummistawad endid isegi ära. Higi sees on hea jagu soola
ja niisugust haput materjaali, nagu seda petipiima ja äädika
sees on. Wesine higi aurab higiaugu suus küll pea ära, aga
need materjaalid jääwad naha külgi higitoru suu peale seisma
ja topiwad wiimati torukese kinni, mis iseäranis siis kergeste

sünnib, kui higitoru otsa peal palju peenikest tolmu ja tahma on. On aga toru ots kinni, siis ei pease higi enam välja. Ta peab were sisse jääma, kus ta kui wõeras, osalt haisew asi (higi haiseb ju!) paha teeb. Ja teda ei ole sugugi wähe.

Täiskaswanud inimene higistab, kui tal mitte palaw ei ole, ühe öö päewa sees umbes ühe naela higi välja. Kange higistamise juures wõib aga ju üheainsama tunni sees naela wäärt higi keha seest välja tulla. Jääb see higi kõik ehk osaltki were sisse, siis wõib iga lapski arwata, et see palju paha peab sünnitama.

Sellepärast tuleb meil puhtust armastada ja puhtust pidada. Kes wäljastpoolt sopane ja ropane, ega see seestki puhas pole! Puhas ihunahk, puhas pesu, puhtad riided, puhas õhk, puhtus majas ja rajas — see olgu iga mõistliku inimese hool ja mure. Riided olgu kerged ja lahedad, jalad soojad, pea ja kael jahe. Kes puhtust ei pea ja naharawitsemise eest hoolt ei kannu, sel tulewad kergeste mitmesugused haigused, ja armas ei ole ta kellelegi.

13. Tule, tule, tuulekene.

Rahwalaul.

Tule, tule, tuulekene,	Higi eide tütterella!
Räi, hella hingekene,	Wii pardilta palawa,
Lõõtsu, Looja leilekene!	Wii linnult liiga sooja,
Puhu, tuuli, põuejeni,	Higi eide tütterelta!
Räi, tuuli, käiksejeni,	Rüüd ma jookseksin jõgeje,
Weere, wilu warrukaie:	Mari weereksin weteje,
Rüüd on pardilla palawa,	Laseks lainete waele,
Rüüd on linnul liiga sooja,	Rüüla külma hallikale!

14. Nägemine ja kuulmine.

Nägemine ja kuulmine on inimese kõige kallimad ja kaunimad meeled. Ilma nägemiseta elaksime meie igaweses pimeduses ja ilma kuulmiseta oleksime meie elawalt hauas.

Misfuguse hoolega on Looja neid õnnetuste eest warjandub! Silmale on kõwasti luust wari ümber ehitatud, et ta

Löömise ja põrutamise eest oleks võimalikult hästi ära warjatud. Magamise ajal seisab ta koguni kätte all, et talle midagi ligi ei pease. Et higi filmale kahjulik on, siis on loodus filmale filmakarwad ümber istutanud, mida mööda higitilgad filmast kaugemale jooksewad. Ka putukad ei saa nii kergeste otse filma lennata, sest et filmakarwad neid eemale hoiawad.

Niisama suure hoolega on kõrw kahju eest kaitsetud. Kõrwa põhi on õhukesest nahakesest walmistatud, mis sedamaid wäri-
feb, niipea kui heli õhu liikuma paneb. Kui see nahkene peaks lõhki minema, mis wäga kergeste wõib sündida, siis on kuulmine otjas. Kõrwa auk on aga wäga kõwerik, nii et õiged asjad sugugi nii kergeste tema põhja nahakese juurde ei saagi. Ja weel enam. Et kõwerat auku mööda mitte mutukad kõrwa rikkuma ei roniks, seks on kõrwa auk fibeda kõrwawaiguga üle tõmmatud, mida weikesed loomakesed kardawad. Nad põd-
rawad kõrwa augu juurest ju eemalt tagasi, kui nad waigu lõhna tunnewad. Jookseb aga mõni loom siiski ettewaatamatalt kõrwa, nagu kirbud seda mõnikord teewad, siis ei pease nad ometi mitte kõrwa trumminaha juurde kuulmist rikkuma, waid nad jääwad sitte kõrwawaigu sisse jalgu pidi kinni, nagu kärbesed pigi sisse. Kui keegi aga peupesaga kõrwa pääle kõwaste lööb, siis lööb ta õhu põrutamisega kõrwa põhja ehk trumminaha lõhki ja teeb inimese kurdiks. Sellepärast tuleb kõrwa igasuguse löömise eest hoolega hoida.

Kõrwa kuulmisele on ka kitsad kaelarätikud kahjulikud, mis werd pea seest ei lase lähedaste tagasi südamesse woolata. Kõwaste kinni seutud kaelarätikud sünnitawad ka haigeid filmi, nagu tohtrid seda uuemal ajal on tähele pannud. Turnimine ehk muu keha liigutamine paneb were priskeste käima ja on sellepärast nägemisele ja kuulmisele kasulik. Kõik sõogid ja joogid, mis were pähä ajawad, on filmadele ja kõrwadele kahjulikud. Niisamuti tuleb liig kärelda heli eest kõrwu ja liig heleda walguse eest filmi hoida. Silmadele on aga ka kassin walgus kahjulik. Ätiline pimeduse ja walguse wahetus on otse filmade rikkuja. Kõrwa leil, tolm, suits, lugemine päikesel, kõndides ja sõites, widewiku ajal, wäri-seja tule juures, selili maas olles ja kohe pärast söömist on filmadele ikka kahjulik.

Kuida filma kuningaks kutsutakse, nii wõiksime kõrwa riigi walwsaks wahiks nimetada. Kui film magab, siis walwab kõrw ja annab meile truuste teada, kui midagi hädaohtu on tulemas.

15. Mõttesalmsid.

1. Jumalaga alga sa,
Issandaga lõpeta.
2. Ei Jumal seda awita,
Kes ise halb ja laifkleja.
3. Kannatus full' kanni loob,
Wisadus full' wilja toob.
4. Nii kui priske puu end ehib,
Wäsimata kaswab, lehib
Rõõmu päiwil kewadel:
Õpi wara tundma headust,
Enese ja teiste seadust,
Rogu wara enesel'!
5. Oh nõua wara laste käest,
Et õpiksid kõigest wäest:
Kes tahab ilmas elada,
Ei see wõi olla laifkleja!
6. Kes wapper, truu ja õiglane,
Sel igawene kewade.
7. Keske murrab oma pead,
Otsib enesele head.
8. See poisikene hoolikas —
Eks endal' head ta otsimas.
9. Mis tahab talaks kaswada,
See peab wara sirguma.
10. Üks tunnikene tuffumist
Wõib tuua jäädwat tuffumist.
11. Tahad õppimises saada korda:
Wäsimata korda, korda, korda!
12. On töö sul jõudnud lõpule,
Wõib jalutada julgeste.

II.

16. Mõistujutud.

1. Kui Taara maa ja taewa löi

Ja inimese ette tõi,
Siis oli kõik nii ilus!
Kuid inimene peagi
Läks ülekäte koguni
Ja kurjusega wilus.

2. Seal saatis Taara wihaga

Maa peale kohtumõistija,
Kes nuhtles effitusi.
Kuid effitused enam veel
Siin käisid inimeste teel —
Weel enam rumalusi!

3. Siis saatis Taara prohwetit

See manitses neid nutuni,
Et jätaks halbust maha.
Kuid ebatarkus, ülbe meel
Ja pettus, uhlus, kade keel
Weel enam tegid paha.

4. Nüüd tuli laulif ülewest

Ja meeliteles inimest,
Et võtaks mõistust pähä.
Kuid asjata ta laulmas käis:
Kõik olid oma tarkust täis
Ja kuulsid laulu wähä.

5. Nüüd pani Taara targana

Kõik linnud loomad rääkima:
Need westsid mõistujuttu.
Kui seda kuulis inime,
Siis oli häbist punane
Ja parandas end ruttu.

17. Rebane.

Rebane Reinuwader, astu ette, jutusta! Aga et sa tött räägid! Kõik tuleb protokollile.

„Mis ma's pean jutustama? Kanad meie ajal enam õuest wälja ei lenda ja kes õige rebane on weel üht kasfisaba näha saanud, ilma et haawkirahet kange müristamisega ei oleks sadanud? Huu, et tina maa pealt kord ära ei jula! Huu, et mesilased ikka hirmsaste nõelawad, kui nende mett ainult maitsta tahad, et teda kiita wõiks! Ja huu, et mu lellepöeg Karjafrants ikka weel mõrtsukamõtteid minu wastu kannab! Huu . . .“

Rebane, mis sa huugad! Mina ütlesin jutusta! Kes sa oled, kust sa tuled ja mis sugusid koerustükka sa täis oled? See on peaasi.

„Oh, mis mina nüüd koerustükkidest muud tean kui ainult seda, et nad koerte tehtud tükid on ja koerad — oi, oi, wennike, mis koerad wõiwad ära teha! Näe ükskord olin mina oma kena abikaasaga ainult jalutamas, sest meie koopas oli õhk halwaks läinud, seal tuli koer ja . . .“

Jäta koer rahule ja räägi enesest! Ülekuulamine on alganud. Kes sa oled? Kust sa tuled?

„Mina olen wa isand Reinuwader ise ja mul on kah kena kahar saba nagu õigel rebasel kunagi. Ma ei ole paraku mitte suurem kui lehmine karjakoer, see tige elukas, kes tallekestega nagu ühe ahela otsas on, kes muud ei mõista kui pureleda, kes . . .“

Räägi enesest, ehk muidu kutsun ma politsei!

„Koh, eks enesest rääkimine õiglasel raske pole. Edewad räägivad enestest ja mina ei taha ennast hea meelega kiita, sest ma wõin enesest ainult head rääkida. Te näete, mul on ilus puhas rebase nahast kasukas seljas, mis talwe wäga kena punakas kollane, suwel aga tõsises palehigis tõist karwa lähed ja oma ilust paraku palju ära kautab. Ma elan põhjapool maanurkades koobastes ja toidan oma pead praegusel kehwal ajal roti ja hiire lihaga. Sädapärast pean ma waene aga ka ussa, sisalikka ja konnegi sööma.“

Kuule rebane, kas sa ka mitte muud paremat toitu ei tunne?

„Mis ma'nd tast tunnen woeh, aga minu wanaonu isawenna äiataadi esivanemad olla Rootsi ajal ka tibufesi saanud ja söönud. Siis olla ka magusaid hane ja parta, kanu ja

tuwikefi maa peal olnud. Tsegi jäneseb, munad, piim ja wõi ei olla mitte päris tundmata asjad olnud ning wiinamarjad ei olla mitte liig kõrges rippunud ega hapud olnud. Nüüd juhtub iga jubeli aasta üksford üks waene metsmesilane pesa tegema, kus paar tilka mett kõhurohuks sees on. Aga nad nõelawad filmad peast wälja!

Kas see õige on, rebane, et sa mitte ise oma palehigi sees enesele auku ei kaewa, waid teiste elumajad wägisi ära wõtad?

"Ilmas wõib mõndagi juhtuda. Mina kaewaksin enesele küll hea meelega augu, aga waatke, meie ajal on aeg kallis ja toit kassin. Kui mul siis mõni mägra auk juhtub just nii tee peal risti ees olema, et ma koera eest põgenedes otse sisse juhtun jooksuma, mis mina's sinna wõin parata? Ja minu teada ei ole ükski wirt mäger sellepärast ilma auguta jäänud. Rae-wab uue jälle."

Ruidas sa oma lapsi kaswatad ja koolitad?

"Meil on iga aasta wiis kuus last. Neile annan ma mitu näbalat rinnapiima. Siis oleks neile küll mõni tuwifene ehk tibufene hea olewat, aga kust wõtta? Nii peawad nad ju warakult ühes wanematega peatoidust otsima minema. Aga nad ei mõista esiotsa mitte hürtki kinni püüda. Püüame siis ise ja anname nende kätte, et nad nendega mängiswivad. Ega see nalja asi ei ole, elawat hürtk kätte saada. Næe mõnikord wahi pool päewa augu ees, aga ei tule ega tule wälja! Kui ta siis wiimaks tuleb, siis peab ta niisugust ootamist muidugi oma eluga maksma. Oleks ometi linnupesti ja poegi rohkem olewat! Kus ka üks weike põldpüü perekond juhtub olema, seal on siis muidugi kümme rebast nendega tutwust tegemas."

Ja see sünnib kõik ilma trahwita?

"Oh heldeke! Piinamisel ei ole otsa ega määra. Rütid ja koerad kuusawad mu sugu ja talupojad tapawad mind nõnda-nimetatud rebase pätsiga. Päts on aga paljalt petjaks ja kihwt on see, mida nad pätsiga meile sisse söödamad. Kui küll niisugused mõrtsukatööd furd kauksiwad! Kõige õelamad on aga rebase rauad. Ükski hing ei wõi teada, kus nad on, ennegu ilma süüta Reinuwaderil kurgu kinni pigistawad ehk jalgu pidi wahetele tõmbawad. Minu wa õnnetu nääl läks toona esimest jalga pidi teise wahetele, aga närts oma jala katki, jättis otsa kütile ja tuli ainult kolme jalaga tagasi."

Mis ja siis teed, kui sind su augus hakatakse kiusama?
Tunnista!

„Mis ma siis pean tegema! Kui mu tee eest kinni pan-
nakse, siis katsun ma uue ulje kaevata ja oma naise lastega
põgeneda. Kui aga see võimata on, siis nälgin ma parem
paar nädalat augus, ennegu ma meelega tüti küüsi ennast an-
nan. Üks surm kõik. Parem aga ikka koopas kui tüti käes.“

Kui wanaks ja saad, Heinuisand?

„Koh, niipalju kui päivi antakse. Nastat paarkümmend
ikka wältawad mu eluwiletsused. Aga sagedaste tehakse mulle
enneaegu ots, et aga mu nahast kasulaid teha ja mu sabast
linna piigadele uhkeid kaelakatteid. Mõnel pool süitakse mu
lihagi!“

See on ülekohus. Mine wälja!

18. Rebane ja wähk.

1. Reinuwader rebane
Sörkis jõe kaldale,
Kuhu tema ikka käis,
Kui ta oli koerust täis.

2. Kaldalt leidis
wähja ta,
Hakkas kohe hooplema:
„Waatke wähe weikest
meest!
Ei saa ära jalge eest.

3. Kui ma jooksen
tunni a'a,
Ei ta aastas sinna saa!“
Wähk aga nägi sabakest,
Ütles julgest südamest:

4. „Ära hoople, sabasaks!
Teeme proowi. Wersta kaks
On siit sinna mäele:
Sinna wõitu jookseme!“

5. Küll sa pea ära näed,
Et sa minust taha jäed.
Ole walmis: Üks, kaks, kolm!"
Läksidgi kui tuhk ja tolm.

6. Ise wähk seal kōwaste
Hakkas Reinu sabasse,
Mille põlgdes rebane
Pöörnud talle sülesse.

7. Reinuwader waeseke
Jooksis, jõudis mäele,
Pööris ümber waatama,
Kas ei wähke näha saa.

8. Aga tagast selja ta
Kuulis wähke hüüdema:
„Sabasaks! Ma ammu siin,
Hiilgwa wõidu kodu wiin!“

19. Lõwi ja koer.

Krahw Leo Tolstoi järele A. Saal.

Londonis näidati kisk-
jaid metselajaid ja wõeti
waatamise eest raha, aga
ka koeri ja kassa looma-
dele söögiks.

Üks inimene tahtis
kiskjaid elajaid näha, püü-
dis uulitsalt koera finni
ja läks elajaaeda. Teda lasti waadata, aga koer wõeti ja
wisati lõwile söögiks puuri.

Koerake ehmatas ära, tõmbas saba jalgade wahetele ja puged
hirmuga puuri nurga sisse. Lõwi läks tema juurde ja nuusutas
teda. Koer laskis selili, tõstis jalad üles ja liputas sabaga.

Lõwi pööris ta kōpaga jalgade peale. Koer tõusis püsti ja
hakkas kahe tagumise jala peal metsja funinga ees kõndima.

Lõwi waatas imekspannes koera otja ja ei puutunud
temasse mitte. Kui loomade talitaja lõwile liha ette wiskas,
kistus ta sealt küljest tüki ära ja andis koerale.

Sõtul heitsiwad mõlemad ühes magama ja koer pani oma
pea lõwi kōpa peale.

Sellest ajast saadik elas koer lõwiga ühes puuris. Lõwi ei teinud talle midagi wiga, waid sõi ja magas temaga ühes ning mängis ka mõnikord.

Kord tuli üks herra elajaaeda ja nägi oma koera lõwipuuris. Ta rääkis seda elajate peremehele ja palus oma koera kätte. Peremees tahtis kätte anda; aga kui ta teda puurist wälja tahtis wõtta, läks lõwi hirmus wihaseks ja hakkas kole-daste mõirama. Siis jäeti koer ta seltsimeheks.

Nõnda elasiwad lõwit koera terve aasta otja ühes puuris.

Aasta pärast jäi koer haigeks ja lõppis ära. Lõwi ei sõõnud enam midagi, waid nuusutas, lakkus ja liigutas koerakest ifka käpaga. Kui ta ära nägi, et seltsimees surnud oli, hakkas ta äliste hirmsaste mõirama, sabaga peksuma, wastu seinu jooksuma ning põrandat ja puuri warbu närima. Terve päewa otja möllas ta sel wiisil, siis heitis surnud koera kõrma maha ja jäi wagus. Lõwimäda peremees tahtis surnud koera puurist wälja wõtta, aga lõwi ei lastnud.

Peremees mõtles, et lõwi siis wabest oma kurbduse ära unustab, kui temale teise koera toob, ning lastis elawa koera puuri wisata. Aga lõwi kiskus selle filmapilk tükkideks. Siis wõttis ta surnud koera käppade wahetele ja lames nõnda wiis päewa.

Ruuendamal päewal oli ta surnud.

20. Siir ja lõwi.

1. Lõwi magas koopa suus,
Draw hüppas otaspuus,
Kaljul kargas hiireke,
Linnud laulsid lahkeste.

2. Siirel juhtus õnnetus,
Waesel wilksas wiperus:
Lõwi peale kukkus ta
Kaljult maha matsuga!

3. Lõwi ärkas, käpaga
Wõttis hiire kinni ta.
Hiirekene hirmuga
Hakkas lõwi paluma:

4. „Armuline kuningas!
Dlin kaljul mängimas,
Komistafin wähekest —
Palun andeks südamest!

5. Kui mind lasjed eluga,
Tahan tänu awalda!“
„Tänu mulle awalda,“
Ütles lõwi naeruga.

6. „Kuis küll weike hiireke
Tänu näitab lõwile?!“
Siiski lastis hiire ta
Ära minna eluga.

7. Mõne aja pärast hiir
Jooksis seal, kus küti piir.
Kõikjalt seal kuulis ta
Lõvi vihas mõirama.

8. „See on hädas!“ hüüdis hiir,
Jooksis sinna nagu kiir:
Lõvi oli jahil käind,
Kurja küti võrku läind.

9. „Dota, heategija,
Siin ma võin sind aidata!“
Hüüdis hiir ja rutuste
Näris katki silmuse:

10. Peastis weikse väega
Võimsa lõvi võrgusta.
Kuis nüüd metsa kuningas
Hiire abi imestas!

21. Sundi pesas.

A. Saal.

Mitme kümne aasta eest elas Gestimaal ühes üksikus metsa-
peres õiglane, aga waene talumees, kellel muud wara ei olnud
kui naine ja ainus tütreke, weike nelja aastane Mannike. Neid
mõlemaid armastas mees südamest ja tegi nende heaks päewad
otja rasket tööd. Selle eest käis Mannike teda ema käefõrwal
pea igapäew metsas maaraiumise ja kütise tegemise juures wa-
tamas ja talle süia järele wiimas.

Ühel päewal oli ema kodus kooka küpsetanud ja oma kõhu
tütreaga täis söönud, aga tal ei olnud aega neid ka mehele
metsa wiima minna. Mannike ei olnud sellega rahul, et isa
sellest toidust, mis tema weiksele suule nii magus olnud, ilma
pidi jääma. See ema pani Mannile puhtad riided selga,
sidus talle rea ilusaid helmi kaela ning saatis ta siis, walge
rätiku täis kookisid käes, isa juurde. Ilm oli nii ilus ja soe
ja linnud laulsiwad nii lõbusaste, et Manni weike süda sees
rõõmu pärast hüppas. Ka isa oli väga rõõmus, kui ta oma
tütrekese esimest teenistust nägi. See oli ka omas ametis nii
truu olnud, et ta aega ei saanud tee äärest ühtegi maasikat
noppida, mida ometi kõik lapsed suure rõõmuga teewad.

Kui ta isa juures metsa wilus lõhnavate lilledega ja
kirjude liblikatega tükikese aega oli mänginud, hakkas ta koogi
rätikuga jälle koju minema. Aga magusad maasikad pidiwad
ta teel kinni. Ta noppis ja söi ja läks seal juures ikka süga-
wamale metsa sisse. Kui ta himu juba täis oli ning ema
jauks ka weel terve peu täis ilusaid, suuri maasikaid korjanud,
siis tahtis ta koju minema hakata. Aga ta ei leidnud enam
teed üles. Küll ta otsis ja hüüdis, aga kõik oli asjata. Lün-
dide kaupa wadis ta mööda paksu metsa ümber ja kukkus wi-

maks ühe suure puu alla väsimuse pärast maha ning jäi magama. Kui ta jälle ärkas, oli õhtu juba käes. Mets oli pime ja tuul kõhises puu oksades nii inetumalt, et eksinud lapsuke hirmu pärast walju healega nutma hakkas ja ema hüüdis. Ema ei kuulnud mitte ta hüüdmist, aga taks teravamalt kõrwa kuulsiwad.

Metsa taga oli suur raba ja rabas hundi pesa. Wana hunt oli Manni nutmist ja hüüdmist kuulnud. Ta jooksis ruttu pehmet rohku mööda metsa poole. Akiste tundis nutja laps, et keegi ta maha lükkas. Ta waatas ehmatades enese ümber ja nägi hunti, kes põlewate filmadega ta otsa wahtis. Waesel Mannikesel, kes hunti ei tunnud, oli hea meel, sest ta arwas selle koera olema. Ta koera ta ei mõistnud karta, sest Pauka kodus oli talle ikka hea sõber olnud. Rõõmuga tahtis ta tema kaela ümbert finni hakata, aga see waatas nii kurjalt ta otsa: „Ku'tsa, miks su filmad nõnda põlewad?“ küsis Mannike. „Ära ole kuri, wii mind jälle koju!“

Ku'tsa aga wõttis ta riideid pidi hammaste wahetele ja jooksis temaga ruttu üle kive kändude rabasse ning pani ta oma kolme poja wahetele pesasse.

Kui isa õhtul töölt koju läks ja tütrekest ei leidnud, ehmatas ta väga ära. Kohe läks ta metsa otsima. Ema ei saanud termel ööl filma finni. Kui isa hommikul tühjalt tagasi tuli, oli mõlemate ahastus otsata. Teisel päewal tuliwad lähematest küladest inimesed appi otsima. Mets käidi risti ja põigiti läbi, aga last ei leitud kuskilt. Nõnda läksiwad taks päewa ja ööd asjata otsides mööda ja otsijad läksiwad koju, sest leidmise lootus oli kõigil kadunud. Seadel inimestel oli wanemate walust hale meel, aga keegi ei wõinud neid aidada.

Mõni päew pärast seda kurba juhtumist oliwad küla karjased rabasse murakaid läinud otsima. Tükikene aega oliwad nad juba imelisi heali, nagu koera niuksumist ja lapse nutu healt kuulnud. Wiimaks kuulsiwad nad selgeste üht last pool nutul kõnelema: „Ku'tsa, witsu, ära kisu, menime hõbe helmed!“ Ruttu jooksiwad nad sinna poole, kust heal tuli, ja nägiwad oma suureks imestuseks ühe paju põõsa all paljaks kistud last ennast kolme hundikutsika wastu kaitsma, kes tema kaela kallale kippusiwad. Waene ilmsüüta lapsuke ise ei aimanudki, missuguste murdjate keskel ta oli, waid pidas neid wallatumateks koerakutsikateks, keda ta kodus witsaga wagusaks hirmutanud.

Ehmatanud karjased ei olnud weel wälja jõudnud mõelda, mis siin teha, kui akiste wana hunti suure wihaga eneste

poole nägivad tormoma. Wistift oleks tige metsaline nad lõhki kiskunud, kui neil mitte tugewad korjakoerad truuste appi ei oleks tulnud. Nüüd algas koerte ja hundi wahel kole wõitlemine, nii et sopp ja samblad üle pea lendasivad. Karjaste kisa peale jooksiwad heinalised ligidalt soost neile wikatite ja hangudega appi ning lõiwad hundi furnuks, kes ütlemata julgusega oma poegi tahtis kaitseada.

Kui kära waikinud, kõnelesiwad karjased, mis nad siit leidnud. „Suur Jumal taewas, kui see minu Mannike oleks!“ hüüdis õnnetu isa, kes ka süia oli tulnud. Ta see oli ka tema kadunud lapsuke. Kui ta oma isa nägi, firutas ta talle omad weikesed weriseks kriimustatud käekesed suure rõõmuga wasta. Isa tõstis ta üles, wõttis sülle ja wajutas kaua enese rindu wastu. Ta filmad jooksiwad ainult wett; suu ei saanud sõnagi kõnelda. Kõik, kes ligidal seisiwad, oliwad sügawaste liigutatud.

Mis aga ütles küll ema süda rinnus, kui Mannike paari tunni järele isa käe kõrwal õuwarawast talle hõisates wasta tuli! Ema oli tema pärast filmad pimedaks tahtnud nutta, ja nüüd seisis ta äkitselt jälle rõõmsalt ja priskelt tema ees.

„Aga ütle ometi, lapsuke, kus sa olid selle aja?“ küsis ema teda oma rinnale wajutades ja hellalt suuteledes. — „Ku'jade juures,“ wastas rõõmus lapsuke. „Kui ma isa juurest koju tahtsin tulla, hakkasin tee ääres maasikaid otsima ja ekisin wiimaks metsa ära. Kui ma õige waljuste nutsin, tuli üks suur ha'll ku'tsa ja wiis mu kaugele pisikeste ku'tsade juurde. Pisikesed ku'tsad oliwad aga wäga wallatumad ja kriimustasiwad mind küünte ja hammastega nii waljuste, et ma nutma hakkasin ja ära tahtsin tulla. Wana kutsa tõi mu aga ikka jälle tagasi ja lõi siis weikseid ku'tsaid, et nad mind ei kisuks. Ta käis tihti meie juurest ära, ja kui ta tagasi tuli, siis tõi ta ikka punast, aga hirmus fitket liha ühes ja andis igale ühele oma jau. Kui ta õõsi ära läks, siis oli mul wäga külm ja sant. Oh kui hea, et nüüd jälle kodu olen.“

Wanematel oliwad piisarad filmas ja tänasiwad omas südames Jumalat imeliku peastmise eest.

22. Mispärast hunti peksetakse.

1. Sun't sõi ära utekehe,
Susi tappis tallekehe.
Karjased kodu kaebasid,
Rüütidele teatasid.

2. Kütid wõtsid külarahwa,
Talitafid talurahwa,
Püüdsid finni kiriwese,
Nafid halliwati wõrku.

3. Oh seda häda härja suuru,
Walu walaskala suuru:
Su'nt sai uisapäisa peksa,
Susi pea furnuks löödud!

4. Su'nt siis hädas hulumaie,
Susi suuda pruukimaie:
„Pererahwas, miks peksate?
Talurahwas, miks tapate?”

5. Peksate ilma põhjata,
Kolgite ülekohtuselt:
Ega fusil sest pole süüdi,
Sundil waesel wastutamist,

6. Et ta kasuk halli karwa,
Wammus kirju kulu karwa:
Looja seda nõnda loonud —
Tätke mu wammus waluta!”

7. Küla rahwas küllalt mõistis,
Talurahwas tark sai aru,
Andis walu weel waljumalt,
Kolkis hunti koledamast:

8. „Kasukas pole karja murdmud,
Wammus tapnud tallekese:
Su'nt saab uhta ute pärast,
Susi tappa talle pärast!”

23. Karu, hu'nt ja rebane.

(Eesti muinasjutt.)

Karu murdis hord härja ära ja kutsus hu'ndi ning rebase enesele wõersiks liha sööma. Kui karu ja hu'nt oma osa ära oliwad söönud, wõtsiwad nad rebase käest ära, mis tal weel söömata oli. See mehike ei lausunud küll sõnagi, aga wõttis nõuaks niisugust ülekohtu kätte maksa.

Teine kord murdis hunt härja ära ja kutsus karu ja rebase sööma. Rebasel jäi oma jaust tükk üle, aga jälle sõiwad tugewamad tal käest ära.

Rebasel läks wiimaks korda, ka üht härğa pōdra auku ajada. Ta kutsus hundi ja karu sööma, aga pidi jällegi oma jau neile andma. Rebane läks külasse enesele abi otsima. Karu ronis eest ära puuotsa ja hu'nt risuhunniku sisse. Ta ei leidnud sealt midagi muud kui wana kassi ja lombaka koera. Karu nägi puu otsast rebast oma kahe abimehsga tulema ja ütles: „Reinuwader toob kaks noortmeest; teisel on teiwas seljas, teine korjab kiwa!“

Ka'ss tuli risuhunniku otsa, kus sees hu'nt magas, ja nägi saba otsa, mis risu seest wäljas oli. Ka'ss arwas hiire olema, kargas ruttu küunte ja hammastega otsa kinni. Hunt kargas suure hirmuga risu alt wälja, mille üle kass nii ära ehmatas, et ta ruttu puu otsa jooksis, kus karu istus. See arwas, et hunt juba ära on söödud ja nüüd kord tema kätte tuleb. Sellepärast kargas ta hirmuga puu otsast maha ja murdis oma kaelalu katki. Hunt nägi karu maha kukkuma ja jooksis hirmuga wasta metsa puid surnuks. Sest ajast saadik ei olnud rebasel enam ülekohtuseid külalisi.

24. Metshärg ja karu.

Smithi järele R. C. Sööt.

Ma olin Ameerika maal ühe suure jõe ääres kalu püüdmäs, kus weikese karja metshärgi nägin. Üks noor härg filmas mind ja tuli mulle järele. Ma hakkasin rutemine kõndima ja wiimaks kõigest jõuust jooksema, kuna härg sedafama tegi, et mind kätte saada. Ma ei tea mitte seletada, kuidas see sündis, aga filmapilgu järele olin ma ühe tugewa puu otsas. Härg, kes warsti ka puu juurde jõudis, kaapis ja tampis wihafelt maad, mõiras tüfike aega ja läks siis lähedal olewasse metsa, mis ühe weikese soo ümber kaswas. Warsti peale selle oli näha, et ta mõne iseäralise loomaga oli kokku puutunud. See oli üks karu. Rangete loomade wahel algas wihane wõitlus. Noorte puude ladwad rappusiwad ning oksad pragisesiwad ja raksusiwad wõitlejate all, kui nad kokku läksiwad. Paks tolmupilw tõusis üles. Paari minuti järele tuli härg metsast wälja. Ta pea oli werine ja õlade küllest rippusiwad lihatusid alla. Ta ei jooksnud mitte karja sekka pakku, waid wiha pärast puheledes ootas ta oma wastast wälja lagedale platfile. Sirge keha, paks piht ja tugew rind tunnistasiwad, et tal kär-

must ja palju jõudu oli. Tükike aega seisis ta liikumata paigal, ajas ninasõrmed laiali ja wahtis põõsaste peale, kust ta wälja oli tulnud. Aga waewalt sain ma härja tähele panna, kui suur karu nähtawale tuli. Nüüd algas wõitlus uueste.

Härg ei oodanud mitte, kuni karu oleks talle külge hakanud, waid oma suurt pead nõtku lastes tormas ta kui hull oma wastase peale. See oli walmis teda wastu wõtmas. Ta pani tähele kuni härg talle sarwedega peaaegu külge löi, ja kargas siis imelise kiirusega kõrwale, wöttis ta sarwed käppadega finni, rõhkus ta pea oma jõuu ja keha raskusega maha, pures ninasse ja lõhkus ta turja ning õlad hirmsaste ära. Nii rabelesiwad nad umbes wiis minutit aega. Kuna härg oma wastast pea küllest ära püüdis puistata, hoidis karu ta sarwedest kõige jõuuga finni ja rõhkus oma suured hambad sügawasse liha sisse. Härja ninast jooksis werd nagu hallika soonest wälja, karu oli weel ilma weata.

Kui härg ennast wiimaks karu küüfist oli wabastanud, ei jäänud ta filmapilkugi seisatama. Saawade läbi wihaseks saanud, wöttis ta kõik oma jõuu kokku, taganes karust tükike maad eemale ja tormas siis koleda kisaga karu peale. See katjus ennast endist wiisi käppadega kaitseks, mis aga wõimata oli, sest härg tõukas ta pikali maha ja rõhkus talle oma terawa sarwe kõhusse, tõstis siis äkiste pea üles ja lõhkus sel wiisil kõhu naha pikalt lõhti. Nüüd sai karu jälle maast üles tõusta, ja koleda isaga, mis mu were tarretama pani, kargas ta oma waenlase kallale. Tükk aega wõitlesiwad nad üksteisega, kuna kari lähedalt pealt waatas. Maa oli suurte küngaste kaupa üles kistud ja ümberringi werrega kaetud. Mõlemad loomad oliwad raskestest haawatud. Kuna ei wõinud enam kumbgi wastu panna. Nad oliwad ära kistud ja üle kõige keha werised. Wiimast jõudu kokku wõttes püüdsiwad nad ikka uueste ja uueste üksteisele surmahaamu löüa. Karu langes mitu korda maha ja püüdis oma wastase sarwede eest kõrwale hoida, mis tal aga wõimata oli. Härg rõhkus ta wastu panemata jõuuga mullasse ja weeretas ning tõukas teda seal edasi. Wiimaks taganes härg weel kord eemale, nagu tahaks ta wõitlemisele otsa teha, aga tormas siis kolmat korda oma wastase peale; aga ta filmad oliwad paksu werrega kaetud, mis tal mõõda pead alla jooksis, ta ei wõinud mitte karu näha, komistas ja langes üle pea maha. Saawadest ja wäsimusest hoolimata pööras karu enese ruttu ümber ja kargas oma waen-

lase kallale, kes talle nüüd mitte vastu ei saanud hakata. Karule oleks nagu uus jõud kehasse tulnud. Galastamatalt kiskus ja lõhkus ta härja weel werisemaks, kui ta seni ajani oli. Teised härjad, kes tükk maad eemal olivad, läksiwad selle nähtuse peale rahutumaks; nad hakkasiwad kõwenine mõirama ja maad kaapima, nii et tolm pilwena üles tõusis. Pikka wõitlust nähes läksiwad kullid rahutumaks; nad lendasiwad tihti metsa ladwalt alla, nagu oleks nad rutulift otša tahtnud teha, ja kisesidasiwad karedaste. Mõni ootaja hunt tuli oma warjupaigast wälja, läks wõitlejatele julgelt lähemale ja waatas urisedes pealt.

Härg ja karu weeretasiwad surma wõitluses mitmet puhku teine teist mööda maad. Tolmu ja mulla sees oli ainult weriga kaetud rabelem kogu näha. Altitfelt jättis karu järele; ta weeres oma wastase pealt maha ja roomas jõuetumalt edasi. Warsti tõusis härg üles. Ta oli weel koleدام ja werisem kui karu.

Wihafelt raputas ta oma suurt pead, nõnda et terve hoog werepisaraid ümberringi lendas, ta filmad olivad wäheks ajaks selged, ta wõis oma waenlast näha, kes ta ees maas auras. Siis lastis ta pea nõtku ja tormas sel wiisil neljat korda ta kallale. Kui sureja karu härjalt eemale oli roomanud, lendasiwad kullid ta ümber kokku, ja hundid kargasiwad põõsastest wälja ning tahtsivad talle külge hakata. Aga nii pea kui härg talle ligines, põgenesiwad nad rutuste kisa ja käreaga kaugele. Kari hakkas härjaga ühtlasi ammuma, nagu oleks ta selle üle arusaamist awaldanud, kuhu poole wõit ahwardas jääda.

Karu ajas ennast weel wiimase wõitlemise tarwis esimeste käppade peole üles. Wiimast jõudu kokku wõttes lõi ta kallale jooksjale härjale mööda pead, ja see langes raske hoobi ees pikali maha. Keel, nagu werine lihakogu, ripnes tal lõugade wahelt wälja. Niisama hädaohtlik oli ka karule wiimane kokkujooksmine olnud; ta magu oli lõhki; surmahäda surus ta maha. Härga hoidsiwad waigistamata wiha ja julgus weel ülewal. Kui ta ka pime ja äralõhutud oli, puhkas ta ainult filmapilk ja tormas siis pödrases wihas wastase kallale. Kisesdaja karu katsus jõudu kokku wõtta ja edasi roomata tuikudes ja wanfudes. Aga ta jõud oli otšas. Härg torfas weel mitu korda sarwedega surejale loomale sisse, kes abita maas lamas. Karu oli wõimetu, wärises ja wabises. Ta firutas oma suure käpa üksford, kaksford lõõmise tarwis wälja, röögatas ja lan-

ges elutumalt maha. Wõitja härg tõstis oma koleda pea üles, mõiras, pööris ennast raputades wõidurikkalt ümber ja läks ära.

Ta wõis ainult tafa edasi minna, ja wähe aja järele jäi ta seisma ja waatas tagasi, nagu tahaks ta tähele panna, kas ta waenlane weel uueste wõidelda soowiks. Ta jõudis tükite maad edasi. Kari tuli ammudes ta ümber kofku. Siis langes ta maha ja oli warsti surnud.

Niipea kui härg surnud karu juurest ära oli läinud, olid wad kullid ja hundid ta ümber kisendades ja käratsedes ning saagi üle tapeldes koos. Ta härg ei olnud mitte wiit minutit surnud, kui parw kullisid ta peale lendas. Kui ma puu otsast maha tulim, oli härjakari kangel legendiful waateringist kadunud, ainult kaks juurt luufere olid wõitluse tunnistajad.

25. Öökull ja jänes.

Krahw Leo Tolstoi.

Widewik oli käes. Öökullid hakkasiwad mõõda metsa lendama ja saaki otsima. Suur jänes tuli hüpates heinamaa peale ja hakkas ennast seal puhastama. Wana öökull istus oksa peal ja waatas jänest. Poeg küsis: „Kas sa jänest kinni ei wõta?“

„Ta on liiga suur,“ wastas waua öökull. „Teda ei jõua kinni pidada; ta rabeleb käest lahti ja jookseb metsa.“

Noor ööku'll ütles: „Oh, mina hakkam teise jala küüntega ta seljast ja teisega puust kinni.“ Wana ku'll keelas küll, aga noor ku'll ei hoolinud sellest midagi. Ta laskis häkiste jänese selga, lõi küüned talle sügawaste selja sisse ja mõtles iseeneses: „Lass puu tulla, küll ma ta siis kinni pean!“ Kui nüüd jänes puust mõõda jooksis, lõi noor ku'll teise jala küüned puu sisse. Tugew jänes aga kiskus jooksu peal kulli lõhki. Teine jalg jäi puu sisse, teine jänese selja sisse. Teisel aastal laskis kütt jänese maha ja leidis kulli küüned ta selja seest.

26. Warblane.

S. W. Sannsen.

Kes seda halliwati meest ei tunneks? Ehk ta küll oma paha tegude kõrwal ka wäga palju head teeb, siiski on ta lindude seas igal pool uulitsapoiste nime all. Näitab ka niisama wälja. Punased filmad ja jäme noff peas, näitab ta justament nõnda wälja, kui ei hooliks ta tühja sest, kas temast head ehk kurja mõeldakse. Muust ja häbist ei tea tema midagi, ei waata ka ette, mis ta teeb ehk ütleb, waid kisendab tülles ja

minnes, laulab ka omal wiisil, aga nagu joobnud mees ilma noodita: kas wiis ilus ehk inetu — mis tema sest hoolib? Uhke ei ole ta mitte, aga häbemata küllalt. Sa'll wa'tt seljas, sedafama karwa püksid jalas, nõnda hüppab ta palja jalu, olgu pori sees, sõnniku peal ehk toakatusel. Inimesi ei häbene ta niipalju kui midagi, ei küsi ka kellegi käest luba, kuhu ta oma pesa teeb: kord katukse unka, kord luukide ja simside wahela, ja fagedaste wahib ta aknast sisse, nagu oleks tal hädaft tarwis teada, mis inimesed toas teewad. Kus ta elab, sinna teeb ta ka oma pesa, olgu kuninga loosi ehk sandi hurtsi juures, üks puhas. Tihti on nii häbemata, et pääsufesed, nagu kartlikud neiud, oma pesadest wälja ajab ja ise sisse elama asub, kas õige ehk ülekohus, mis tal sellega asja!

Süia wõib ta nagu kaswaja karjapois, kelle suu alati peas jahwatab. Millal ja seda näed, et warblane ei sööks? Rõhuwalust, jooksjast, kõhast ja nohust ei tea ta iial midagi. Silmad keerlemad peas hommikust õhtuni, ja wahib alati ümber, kust midagi wõtta oleks. Tuleb teekäija kõrtsi ja raputab loomale teri ette, sedamaid on warblane seal ja wõtab oma jagu; teekäija sõimaku ja tapelgu, mis tema sest hoolib! Läheb külamees weskile, siis on warblane kui esimene matiwõtja juba warsti weskile ukse all. Raputab perenaene kanadele teri ette, jälle on warblane naise lastega kohe kätte pärast, otsib paremad terad enesele, ei ütle mitte: „Arge pange pahaks,“ waid palju enam firtsu ta: „Ega need üksi teile pole antud, mina tahan ka, kas mõistate!“ — On sügise nisud, herved ja kirsimarjad walmis, siis ei küsi warblane jälle mitte: „Kas tohin ehk ei tohi?“ waid wõtab, kui oleks nad aga tema pärast kaswanud, jah, mis weel hullem on, ei tule ta sel ajal iial üksi, waid kõige juure sugufeltsiga, ja seal tehku siis aiaperemehed, mis tahawad, hirmutagu, wisaku — kõik seksjamaiks korraks!

Nõnda on warblane. Nõnda on ta igal maal ja igas linnas, olgu Tartus, Riias, Pärnus, minupärast Saksamaal, kus sandid saia peawad sööma — aga wõta näpust! pole tihti jämedat leiba ka mitte — warblane ikka warblane.

Siiski näewad teda mõistlikud kärnerid ja aiapidajad hea meelega oma majade juures, sest nii wähe kui ta inimese warast hoolib, nii wähe hoolib ta ka usside ja kahjulikkude mutukate elust. Ta on päris rõõwel nende seas, ja kui teda ei oleks, meie õunapuud rohuaias oleksiwad mõni suwi otse õunadest ja lehtedest paljad.

27. Wares.

1. Wares waakus, wares wahtis, 8. Aga kui mu uhked suled
Wares halpust armastas: Minu lendu kannawad:
Ennast ehitada tahtis Alles siis mul auntuled
Sulekuues kuulsamas. Kõrget kiitust annawad."
2. Wares wõeraid sulgi noppis 9. Ta kõik linnud kokku ajas,
Niidust, nurmest, metsadest, Hüüdis walju healega:
Oma sulge sekka toppis, „Minu riigis, minu rajas,
Tegi kuube kiriwest. Tarwis uhkest lennata!"
3. Kui ta küll ju sulgi palmind, 10. Ajas lausa lahti tiiwad,
Ennast kenaks ehitand, Nagu purjud laewalla,
Suure auu wasta walmind, Mõtles: „Need mind taewa wiiwad,
Uhkust üles kehitand, Kuulsa linnu kuninga!"
4. Siis ta toredaste sammus 11. Nüüd ta tahtis taewa alla
Teiste linde hulgasse, Kotka wiisil lennata,
Kus ta imeline wammus Aga suled olid walla:
Sidet tegi silmile. Läksid tulde tuisuna!
5. Igalpool tal auu anti, 12. Kõik nüüd tundsid petja ära,
Kiitus kõlas kõigiti, Keda pidid orjama:
Teiste ülemaks ta panti — Tegid wiha pärast kära,
Paremat neil polnudki. Läksid sulgi korjama.
6. Oi, kuis see nüüd uhkeks tegi, 13. Iga lind seal omad wõttis,
Uhkeks wana warese! Nokkis warest walusast.
Uhkus ajas meeled segi, Ja siis petjalt ära tõttis,
Ajas pea pöörile. Kes sai kisku koledast.
7. Hullemine uhkust taga 14. Petjal pandi nimeks „waras“,
Hakkas ta nüüd ajama, Mis siis muutus wareseks.
Mõtles: „Kui ma olen waga, See on talle otse paras —
Kiitus ei wõi kajada. Igal petjal oma peks.

28. Sipelgas ja ämblik.

Cești muinasjutt. Rojenplänter

Karjased elasiwad sipelgatega juures tülis. Sipelgab hammustasiwad karjaseid walufaste ja karjased lõhkufiwad nende pesad ära. Sipelgab ei jõudnud seda kurja karjastele kätte maksa, walisiwad kõige targema ja julgema eneste seast wälja ja saatfiwad ta Sumala juurde karjaste peale kaebama.

Saadit kaebas, et karjased iga päew palju leiwaraasufesi maha pillawad, aga pesa lõhtumisest ei julgenud ta midagi rääkida, sest et nad ise enne karjaste kallale oliwad läinud. Zumal ütles: „See wõib küll tõsi olla, aga kas sul tunnis- tuse mehi on? Mine too omale tunnismees!”

Sipelgas läts tunnismeeft otsima. Minnes mõtles ise- eneses: „Kui ma ämblikuga kokku saaksin! Tema wõiks küll seda tunnistada, sest ka temale teewad karjased palju ülekohut ja kurja.“ Ta sai ka ämblikuga kokku ja ütles ruttu: „Tule, mehike, mulle tunnismehiks. Mina lähen karjaste vastu kohtusse.”

Ämblik küsis, mis tüli tal siis karjastega ees olla. Si- pelgas aga ütles ainult:

„Sa pead tulema. Pärast jääb hiljaks. Zumal ise ka- seb find.“

Kui nad Zumala ette tuliwad, küsis Zumal ämblikult: „Karjased peawad igapäew leiwaraasufesi maha pillama; kas sa oled seda näinud?”

Ämblik kostis: „See ei ole mitte karjaste süü! Neil ei ole kuskil kohta, kus rahulikult wõikswad süia, ega lauda, kuhu leiwa peale panekswad.“

Zumal rääkis: „See on õige, mis sina tunnistad! Aga sina, sipelgas, oled walelik, et sa ilma põhjuseta oma ligi- mesi wihkad!”

Ta ta wiskas sipelga taewast maha, nii et see pooleks kukkus. Aga ämbliku lastis ta siidi köit mööda maa peale, et ta õigust oli rääkinud. Sellepärast wõib ämblik weel täna päewani ennast siidi köie abil maha lasta ja temast enesele kena wõrgu kududa, ja sipelgas on praegugi weel keskelt katti, sest et ta taewast maha kukkudes katti läks.

29. Jaani-uss.

X. Saal.

Kui sa soojal suweööl pimebas metsas kõnnid, siis ei näe su filmad üksi ülewal taewas tähti särama, waid ka maast rohu seest ja puude ning pöösaste pealt sätendawad sulle tähed wasta. Sa jääd imekspannes waatama, kust see hiilgus küll tuleb. Natuke maad sinust eemal hiilgab üks iseäralik ilus täht. Sa tahad teda weel ligidamalt waatama minna, aga seal kaub ta äkiste ära ja wiriseb sinust mööda. Wõdi oli see mõni langew täht otsatumas taewa ruumis? Aga näe,

ta ei kau mitte ära, waid jääb lähema puuoksa peal weel hiilgama. Taewalik täht ei wõi ta olla, sest taewast langewad tähed kustuwad ära. Aga mis ta siis on?

Astume lähemale! Näe, seal lepa lehe peal see täht ongi. Aga ta liigub. Sa ajad enese kitiwarwule ja waatad õige ligidalt ning näed imeks pannes, et see langew täht muud ei ole kui weike hiilgaw sitikas, mitte poolt tolligi pikk. Tal on kuus jalga all, kaks sarwe peas ja, mis peaafti, säravam munder seljas kui kõige suuremal sõja ülemal. Tuba lautab ta tiiwad lahti ja lendab ära.

Sul ei ole weel waatamisest ja imetelemisest himu täis ning astud sellepärast ettewaatlikult lähema tähekesse poole. Siin on aga su ettewaatus asjata, sest see hiilgaw täht siin sõnajala all on üks waene usfite mulla põrmus, kes sinu eest ära ei saa põgeneda. Ta on weikesse kapsausfite suurene ja roomab waewalt oma kolme paari jalakestega ühest rohu ladwast teise. Tema kõrwal roomab weel üks teine hiilgaw keha, just niisama suur kui lendaw sitikas, kuid ainult ilma tiiwuta. Põigiti üle keha käiwad tal kahaksa hiilgawat soomust, mis nõnda wälja näewad, nagu oleks tal kahaksa särawat särki ülestiku nii seljas, et iga pealmine alumisest ifka lühem on.

Kes on need kolm maapealist tähte? Ja, ema ja laps! Ümberlendaja hiilgaw sitikas on isa, särawate särklidega ehitatud tiiwuta tõul ema ja see põrmu sees roomaja usfite nende laps, ehk nad seda küll ise ei aimagi. Need kolm kokku on meie Saani-usfi perekond. Kui usfite oma aja ära on elanud, siis heidab ta nagu kõik teisedki usfitesed, tuppeks, kust ta mõne aja järele kui hiilgaw sitikas ehk tiiwuta tõul wälja tuleb. Päewawalgel on Saani-usfite waltjaskollane.

Saani-usfite imelik hiilgus on ta nii suure auu sisse tõstnud, et targad mehed, kui nad walgustawatest taewa kehadest, päikesest ja kindlaist taewa tähtedest kõnelewad, ka tema nime nimetawad. Saani-usfite on üks neist imelistest loomadest suures Jumala looduses, kellel omal walgus on. Tal on ainult meres kaimusid, kes niisama hiilgawad ja tihti wagusad weewood laialt hiilgama panewad. Sarnasel wiisil hiilgawad ka mõned surnud merikalad, meie tuletikud, iseäranis siis, kui nad niiskelt sooja tuppä tuuakse, ja mädanenud puu. Nende hiilgust arwatakse sellest tulema, et neist kergeste põlewad jaukesed pikkamisi wälja aurawad, just nagu niisketest tikkudest weewli aur ehk woswor.

30. Iaani-ussike.

C. M. Redlich.

1. Nuttis neiu nurmella,
Neiu noor ja ilus,
Pillas hiilgwa pisara
Rohu rüppe palgelta
Pöösakese wilus.

2. Roomas wälja rohusta
Ussikene waga,
Leidis nutupisara,
Pani ehteks pähä ta
Šilmekeste taga.

3. Kui nüüd õues sammud sa
Waikse õhtu wilul,
Praegugi weel pisara
Näed ta kulmul hiilgama,
Hiilg'ma imeilul.

31. Roosipuu.

Tartus, jürituu 11. päewal 1888.

Armas õde!

Kaks kirja korrage, ja weel misugused! Kuule, kui ma wiimaks uhteks lähen ja arwama hakkan, et ühelgi teisel meie kooliõppijal nii head õde ei ole kui minul, mis nõuu Sa siis selle uhkuse kautamiseks tahad pidada, ehk kui ma koguni Sinu kirjade läbi hakkan kodu igatsema ja eksami eksamiks jätan — misuguseid magusaid manitsuse kirju Sa mulle siis hakkad wälja mõtlema?

Sah, eksam! See rusub mu rinda kui Doome mägi. Sellepärast pead Sa, kallis õekene, küll ka andeks andma, et ma ühe aruldase asja olen otsuseks teinud: Mina jään pühiks linna! Ja kas tead, mis peale eksami hirmu ja himu mind weel sellele otsusele ligistas? Noh, Sinu enese kiri, nimelt see teine suur kiri, kollakat siju täis! Di, kui sagedaste ma teda loen! Igakord, kui keha kestpaik raske Greeka- ja Ladinakeele koorma all ähwardab kokku langeda, näe siis mõtan paar kringlit ja lähen Sinu „kirja lugema“ ja mõtlen ise: Si tea küll, mitu sada korda mu kallis õde selle maitsewa kirjasisu pärast lauda wahet on käinud! Siis aga läheb õppimine jälle „lahti“, ja kui ma eksami juures kiita saan, siis peab see kiitus ainult Sinu ja Su sisuritka „kirja“ kohta käima.

Aga ega minagi ei tohi Sulle wähem kui kaks kirja saata, sest Sinu hea eeskuju peab järeltegijaid leidma. Ma panen

fellepäraft sellele tänukirjale veel ühe teise kirja kaasa, millel küll nii magusat sifu ei ole kui Sinu kallil kaaskirjal, millel aga juured all ja oksad peal on ja mida meie kooliõpetaja targas Ladinakeeles *Rosa centifolia* nimetab, s. o. sajaleheline roosipuu. Istuta see puukene oma kõige ilusama lillepeendra peale ja katse siis järele, kas see kiitus õige on, mis ma nüüd temast tahan laulda. Ja mis mul teda wiga kiita on, sest ega ta nüüd enam minu ei ole, waid nüüd on ta Sinu, ühes juurtega ja okstega, lehtedega ja õitega!

Roos on õite kuningas nagu lõwi loomade kuningas on. Ei saa kullased fullerkupud ega helled hellerheinad tema ligi. Kui tema neiulik nupp awaneb, siis ilmub aruldane wärwisära, nii peenikene ja õrn, nii hiilgaw ja süiski mabe, ning siis täidab ta oma ligikonna ülimagusa lõhnaga, nagu oleks õite preester rohuaeada suitsetamas. Ju wanast ajast saadil on ta aednikkude armas sülelaps olnud ja ju muinasaja laulitud on roosi lõbusates salmides hellitanud.

Sinu sajaleheline roos, kallid õde, oli wana Greeklaste juures armujumalatele pühendatud ja teda peeti kaminuse ja karskuse, puhtuse ja rõõmu täheks. Ta on ju ära poogitud (jatkatud) ja Sul ei ole muud muret, kui istuta tema kaunis sügawaste maa sisse, wala teda esiotsa hoolega, lõika sügise ta oksad lühikeseks ja kata ta kuuse okstega hästi linnu. Siis saad Sa nägema, et Sul õite kuningas aias on.

Sinu roosipuul on otjata palju sugulasi. Aednikud jatkawad ühe roosipuu oksa teise kannu oksa ja sünnitawad seeläbi sagedaste koguni uutmoodi roosidisi, üks ilusam ja imeulikum kui teine. Iga aasta annawad nad suure nimekirja uute ja kuulsate wanade rooside üle wälja ja inimesed maksawad uute ilusate rooside eest kõrget hinda. Mõned on roosipuu juure peale rohkestes raua rostet pannud ja seeläbi heledad õied tumedamaks teinud. Aga ka petjad ei puudu. Nii oli hiljuti üks Hispaania aednik ühe roosi õie kaswatanud, millel mitmesugused ilusad täpid peal oliwad. Ta müüis seda arulbast roosi kalli hinna eest terwele Euroopale. Aga ükski ei wõinud sellest roosist niisamasugusid õisi kaswatada. Wiimaks tuli wälja, et Hispaanlane walmi roosi õiele kanget hapatust oli peale riputanud ja seeläbi kenad täpid sünnitanud.

Waata, kallid õde, ülekohus ja halbduis ei taha roosistki eemale jääda. Selletarwis on tal aga terawad oksad küll, ja

milledega ta wäga terowaste torfab, kui temaga küllalt ette-
 waatlikult ümber ei käida. Et Sinu roos Sulle aga ainult
 õisi kannaks ja Sulle palju lõbust lõhna annaks, seda soowib
 südamest

Su tänulik wend

Juhan.

32. Roosi õie sündimine.

1. Talleke

Tasane

Noppis roosi lehekesi,

Looduslapse ehkekesi.

2. Roosike

Rutuste

Silmas talle kleidikese:

Kaksas willu weidikese.

3. Kännilind,

Lõbu hind,

Wöttis willa ehmekese,

Tegi pesa pehmekese.

4. Ja siis ta

Rõõmuga

Lõbust laulu ajamaie,

Kaasik wastu kajamaie.

5. Kaja sees

Pesa ees

Sündis lille imeline,

Roosi õie nimeline.

33. Mis kriit jutustab.

Armas kriit. Sina oled nii walge ja puhas — jutusta
 meile ometi üks kena lugu. Kui arwad, siis jutusta iseendast.
 — Soo, lapsed, jääge tasa, kriit hakkab peale!

Mina tulen merest, armsjad lapsed. Sügawas mere põh-
 jas elab üks weike loomakene lubjast tehtud maja sees. Selle
 looma nimi on kriidiloom, ja oma maja ehitas ta lubjast.
 Kuft ta lubja wöttis? Tema jõi ta ühes mereweega fisfe ja
 higistas siis lubja läbi naha wälja, nii et talle lühikese ajaga
 lubjast maja ümber kaswis. Majal on palju aknaid sees. Keift
 pistab weike elukas omad jalad wälja ja sõuab ja ronib nen-
 dega siis edasi. Loom on nii tillufene, et teda waewalt wõib
 näha; siiski leiab ta weel wähemaid loomi. Kas ta nendega
 sõbruses ehk waenluses elab? Ta sõõb nad ilma sõbrufeta ja
 waenlufeta ära, ja asi ongi otsas. Kuida ta wõiks ka nendega
 sõbrust teha ehk waenlust pidada, kui tal filmi ega kõrwu
 ei ole?

Kriidiloomal on palju lapsi ja neil lastel on jällegi palju lapsi. Nende arv on määratu suur, mitu must tuhat. Vanad surevad ära ja jätabad oma kriidimajad järele. Merewesi taigendab nad üksteise külge kinni ja nii kasvab weikestest kriidimajakestest pika aja sees suur mägi. Merede ääres on terwed lünkad niisugustest kriidimajadest ülesse aetud. Mina ise olengi ühest niisugusest lünkast siia toodud. Waatke mind suurendama klaasiga, küll te siis näete, et mitmed majakesed weel terwed on, senikui koolmeister nad seinatahwi vastu puruks õerub. Siis — jutt otsaski.

34. Noos ja laps.

1. Piiga kasvab nagu kanni,
Sitses nagu diekene;
Ned oli tema armsam paika,
Lilleõhn lõbusam lahutus.

2. Isa talle istutama,
Mia nurka asutama
Roosipuud rohke-okalist,
Kaunimata kanni kandjat.

3. Neiukene nuttemaie,
Piigake pisaraid walama:
„Isa istutab mull' okka,
Walmistab mull' walupuuda!“

4. Isa kobe kostemaie,
Lapse walu waigistama:
„Ära nuta, noorukene,
Ära leina, lapsukene!“

5. Roosil rohked diekesed,
Nugisfilma nupukesed.
Kannata, kuni kasvawad,
Waata, kuni walminewad.“

6. Laps nüüd waatas walwsal filmal,
Kannateles kaua aega,
Aga ainult okad olid
Kannatusta kattendamas.

7. Meikene jälle nutma,
Piigake pisaraid walama:
„Oft toob ainult ohlamisi,
Kare koor toob kaebamisi!“

8. Taat seal jälle taltfutama,
Lapse walu wigistama:
„Kannata, roosid kaswawad,
Baata, öied walminewad.“

9. Laps weel ootas palju päiwi,
Kannatas kahed nädalad,
Siis aga, siis aga tupest tulid
Koidukaunid kannikesed!

10. Laps nüüd hüppas üli rõõmus,
Iša ilusast kõneles:
„Kannatus kannab roosisid,
Wisadus toob wiljakesta.“

35. Suhkur.

Suhkrut on kahte seltsi olemas: nairisuhkur ja roogsuhkur. Nairisuhkur kaswab põldude peal. Põllumehed küllwad fewade nairi maha ja wiivad nairid sügise suhkru wabrikusse, kuhu neid terwest maakonnast kokku ostetakse. Wabrikus pestakse nad puhtaks, õerutakse puruks ja pannakse kottide sisse ja pressitakse wedel sahwit wälja. See wedelik on esiotsa segane. Ta pannakse sõepulbri peale ja aetakse jellest mitu korda läbi, mis ta selgeks teeb. Siis keedetakse teda, kuni ta paksums läheb, siis lahkub siirup paksum suhkrust ära. See suhkur on aga ikka weel tume ja jäme. Ta sulatatakse wee sees ära, aetakse weel sõepulbrist läbi ja walatakse siis wormi sisse. Kui ta siin ära taheneb, siis on suhkur walmis.

Meie nairisuhkur tuleb Lõune-Wenemaalt, kus teda väga palju walmistatakse. Wiimasel ajal on teda ka meie kodumaal katsetud kaswatada. Nairid ei taha aga siin jaheda ja lühikese suwe pärast mitte hästi walmis saada.

Teine selts suhkrut on roogsuhkur. Küll see aga kaugele tuleb — Ameerikast! Ka see suhkur on magus ja walge, ehk küll mustad Neegrid tema on walmistanud. Neegrid istuta-

wad suhkruuroo niiske põllu peale, kus nad paari sülla pikuseks kaswawad. Siis lõikawad nad rood maha, pressiwad nende jahwti wälja ja suhkru wedelik ongi käes. See wedelik aetakse ka mitmel korral sõepulbrist läbi ja lastakse wiimati wormi sees suhkrupeats ära kuiwada. Siis saadetakse ta laewaga meie maale ja kui meie teda kohwi eht thee sisse paneme, siis on ta niisama magus kui nairi suhkurgi.

Suhkur on maiusetoit ja iga maiuse toiduga ja magusa asjaga tuleb mõõtu pidada.

Mõistus.

Dr. J. Surt.

Pealt ma teraw, alt ma lai,
Sisu magusam kui sai;
Sinine on minu foor,
Armastab mind iga noor.

36. Lõks.

1. Nurgas seisis lõksuke,
Lõksukene lõbus,
Nagu loodud hiirele:
Maiustoit nii maitsene,
Kõigiti nii kõbus!
Hiire, hiire, hiireke:
Lõks ei ole lõbus!

2. Hiire jooksis lõksusse,
Maiusrooga puutus:
Lõks läks kinni kiireste,
Wõttis wangi hiirekse:
Hiire mõte muutus.
Hiire, hiire, hiireke:
Lõks ei ole lõbus!

37. Tahwlikivi.

Üksford oli suur kõrge mägi rauast, sawist, wanapagana soolakiwist ja muust. Puud ja rohi kaswasiwad ta peal, aga ka wihm ja tuul, külm ja soojus ei jätnud teda rahule: Mäe pind pragunes ja porsus ära ja puud ning rohi kukkusiwad aegamööda maha ja mädanesiwad kiwiliimafuga mustaks mullaks kofku. Tuul kobe puhuma ja wihm sadama, ja muld oligi ojas ja orus.

Segane wesi jooksis järwe ja jäi fiin natukene wagusemaks. Muda ja muld waus põhja ja usfid ja maud hakkasiwad temas oma elumajafid ehitama niihästi kui nad mõistiwad. Wesi aga uhtis uut muda juurde. Mägi jäi madalamaks ja muda tõusis järwes kõrgemaks. Ta alumised jaud oliwad juba kõwaks

kiwiks läinud, aga see kimi on nagu litretest kofku pandud, nagu raamat, mille Saewataat ise teinud. Ütski ei wõi ütelda, et raamat sawist ja rauast, rohust ja puupurust on saanud; aga lugu on tõeste nii.

Wiimaks oli mägi maa tasa maha kulunud ja järw oli weepinnani täis täidetud. Wesi jookkis merde, järw jäi kuiwaks, rohi ja puud hakkasiwad ta pinnal kaswama ja inimene ehitas oma maja talle krooniks peale. Inimeste seas oli ka mäemehi. Need kaewasiwad maale augu sisse, murdsiwad tahwlikiwi lahti ja lõhkusiwad tema õhukesteks laudadeks. Siis õerusiwad nad need kiwilauad tasaseks, lastsiwad puuseppa kena raami ümber teha, ja tahwel oligi walmis.

Aga krihwel? Mõnel kohal on tahwlikiwi alles nii pehme, et teda noaga wõib pulkadeks lõigata. Sellest lõikawad mäemehed krihwlib wälja ja saadawad ühes tahwlitega kaupmeeste ja wiimaks koolilaste kätte. — Kirjutage nüüd see tahwli elulugu peast oma tahwli peale ülesse!

38. Liiwatera elulugu.

Mina olen liiwatera ja sina oled inimene ja minu elulugu on sinu eluloost niipalju suurem kui sina minust suurem oled. Et asi tõeste nii on, siis ma wõin teda kõikide kuuldes jutustada.

Mitme, mitme tubanda aasta eest seisin ma oma sugulastega ja nende lastelastega ülewel kõrgel mäeharjal kalju sees. See kalju on minu isa ja mu ema. Tal oli, wennikene, palju palawat ja külma, palju sadu ja udu wälja kannatada! Sellest ep see ka tuli, et tal wiimaks weikesed praukesed sisse tekkisiwad, mida enam wett nende sisse woolas. Wesi on kõige suurem kalju lõhkuja. Ta nõrrgub wagusi prau sisse, külmeb seal weel wagusamine ära ja punnib siis jääna prau suuremaks, sest et jää enam ruumi tarwitab kui wesi.

Niisugust lõhkumise tööd toimetas nüüd pealt näha wagune wesi ka minu isa ja ema kallal. Suure kalju pragu oli esiti nii weike, et ainult natukene niiskust sisse läks. Aeg ajalt aga kaswis see pragu nii, et teda pea tolliga, jalaga ja wiimaks süllaga wõis mõõta. Mina waatasin seda mängu sõnalausumata pealt ja ootasin igatsedes, mis sellest wiimaks wälja tuleb.

Ühel kenal kewadisel õhtul oli pragu jälle wett täis. Päike läks nii imeilusaste looja, et kõrge mäe otsast rõõm oli alla waadata. Aga rõõm oli ka juba sel ajal üirikene: Jääkülm tuul tuli ja külme-

tas prau wee igast küllest kõwasti kinni, kuna sügawas prau süles weel suur hulk wett sula oli. Aga ka selle kallale tungis külm enam ja enam. Et jää sissepoole paksemaks kaswis, siis pigistas ta wee nii hirmsaste kokku, et päris wedela wee sisse mitte raudnaela ei oleks wõinud lüia. Kui suur jõud sel kokku surutud weel wiimaks oli, seda ei jõua minu weikese liiwatera pea wälja rehkendada.

Aga juba hakkas külm õõ lõppema ja kuldne koit kerkis taewasse. Seal käis kole praksatus, mis mäe südamest läbi läks, ja suur kaljutükk kukkus wuhisedes kõrgest mäe harjast ühes minuga alla orgu ja läks kalju wastu pibuks ja puruks

See suur silmapilk oli minu sündimise tunnikene. Kui päikene ülesse tõusis, olime meie weikeste kiwikillukestena lademes maas ja ootasime, mis nüüd imet pidi sündima. Ei sündinud mitte midagi. Tähtraamatut meil ei olnud ja mina ei tea ütelda, kui kaua meie seal õieti seisime ja magasime.

Äkitselt äratas meid kange kõuemüristamine unest. Ennegu me silmi seletada saime, tuli wesi kohisedes mäest alla ja — oh seda rõõmu! — pani meid liikuma. Meie mõtlesime, et maailm reisi peale läheb ja meid maha jätab; aga peagi nägime, et wesi meid orgu mööda alla uhtis, kuni meie wiimaks jõkke saime, kus wesi muud ei teinud, kui woolas aga aina edasi, mind ühe külle pealt teise peale pöördes ja edasi tõugates. Neid wommisid ja kõmmisid, mis ma siin teiste kiwikeste käest sain, ei jõua inimenegi lugeda. Kui ma mõnikord lapiti jõe põhja juhtusin weidikese puhkama jääma, siis õerusiwad tuhanded naabrid minu küllest üle, nii et mu külg otse hiilgama oleks läinud, kui ma kullast oleksin olnud. Wiimaks olin ma nii ilus libe ja lapergune, et lase aga olla.

Ma ei mäleta enam, mitu tuhat aastat sedawiisi mööda oli läinud, kui äkitselt maa alt koledat müdinat kuuldi. Ma mõtlesin wiimse päewa tulewat, aga see oli paljalt maawärisemine. Maa tõusis mu laperguse külle alt kõrgesse, weed woolasiwad kohisedes alla ja minakene seisin mitme tuhanda seltsilisega jällegi kuiwal. Kallis päikene kuiwatas meid ära ma waatasin kord õige ümber. Suured elewandid ja hirmsad sisalikud sirakile maas, kõik surnud. Inimest ei olnud kuskil näha.

Nüüd aga hakkas haljas rohi kaswama, mis mind pea enese alla nagu igaweste maha mattis. Kui kaua ma siin magasin, see on raske ütelda. Ühel päewal aga tõugati mind raudse labidaga ja wupsti! olingi wankris kruusa koorma otsas. See oli inimese töö. Ooo! hüüdsin ma imeteledes, wõi niisugune ongi inimene: kõigest kaks jalga ja

mitte ühte sulge ega oimustki. Lennata ta wist ei saa ja kui ta wette kukub, siis peab ta minu wiisi küll ka mõni tuhat aastat põhja mööda edasi nihkuma.

„Nöö!“ ütles ta, sõidatas mind tüki maad edasi ja wiskas mu suure tee peale maha, kust weel mitmed temasarnased elukad mööda käisiwad.

Oh kuidas nüüd maailm koguni teistmoodu on kui siis, kui ma ülewel mäeharjal wiibisin! Nii imetelesin ma, kui üks suur wanker minust üle kihutas ja minu liiwasõmerateks puruks tallas. Nüüd olen ma liiw, ja ma arwan, et kui niisugune wanker minust weel kord üle wurab, et ma siis tolmuks lähen ja tuulega ülesse mäeharja poole lendan, millest mind wesi ei tea kui kaugele on ära toonud.

See on minu elulugu, ja mis minust nüüd saab, seda jutustagu tuhk ja tolm.

39. Jõewaim.

1. Emajõe kalda pealt
Kuuldi üksford firwe healt :
Puid seal raius sulane
Rikka peremehele.

2. Emajõe kalda pealt
Kuuldi üksford nutu healt ;
Nuttas kaebas sulane :
„Kirwes kuffus jõesse !“

3. Tuli lainest ülesse
Jõewaim nii tõsine,
Kuldne kirwes käes tal,
Hüüdis healel kõlawal :

4. „Loon su firwe tagasi,
Jäta nutt nüüd wagasi.“
Mees aga hüüdis üle wee :
„Minu kirwes pole see !“

5. Waim seal waus uuesti
Wette jõe põhjani.
Tuli hõbefirwega
Nutjat meesta trööstima :

6. „Wõta kirwes, jäta nutt,
Tee siis tööle minekut.“
Mees aga hüüdis üle wee :
„Minu kirwes pole see !“

7. Jõewaim siis kolmandalt
Wõttis kirwe woode alt,
Tõstis raudse firwekse
Jõe põhjast pinnale.

8. Mees seal hüüdma rõõmfaste :
„See on minu kirweke!
Anna see mul tagasi,
Tänan eluotjani !“

9. Jõewaim seal waatas weelt,
Nägi mehe õiglast meelt :
Kõik kolm kirwest kinkis ta
Auusa mehe palgatsa.

10. Pea kuulis peremees,
Mis on sündind metsa sees :
Kohes wõttis kirwe ta,
Tõttas metsa raiuma.

11. Tõekaldalt miskas ta
Kirwe wette meelega,
Ise nutma waljuste
Kadund kirwe järele.

12. Tuli lainest ülesse
Tõewaim nii tõsine,
Kuldne kirwes käes tal,
Hüüdis healel kõlawal:

13. „Loon sul kirwe tagasi,
Jäta nutt nüüd wagasi.“
Mees aga hüüdis üle wee:
See on minu kirwes, see!”

14. Waim oli waewalt petjat näind —
Rohe jõe põhja läind;
Warad alla wautas,
Mees kõik kirwed kautas.

40. Wanadõnad.

1. Kõik ei ole kuld, mis hiilgab. 2. Iga punane mari ei ole maaskas. — 3. Kõik ei mahu marjamaale, muist jääb ikka karjamaale. 4. Ei kõik kanad õrrele saa. — 5. Kahju ei tule, kell kaelas. 6. Pilliga wiidi, pisaril toodi. — 7. Paha ei paranda paha. 8. Süsi hakkab söest. — 9. Suur tükk ajab sun lõhki. 10. Teraw kirwes leiab kiwi. — 11. Pareim pool muna kui tühi koor. 12. Abi aiast, wari wõrgust. — 13. Kes kahju kardab, see õnne ei leia. 14. Julgeja hädase, julgeja õnnele. — 15. Kes tuult külwab, see formi lõikab. 16. Kes waletab, see warastab. — 17. Kes kõneleb, see külwab, kes kuntab, see lõikab. 18. Sullul sõnad huulte peal, targal hammaste taga. — 19. Tühjast tuleb tüli, nälgjast närü. 20. Tühi toob tüli talusse. — 21. Mis ühel kuld, see teisel mud. 22. Teine talu, teine taar. — 23. Aeg lõpetab leina päewad ja parandab paised. 24. Aeg kuivatab Maorjamaa ja pillutab pisarad.

III.

41. Tõusnud.

Paul Gerhardt † 1676. Tõlge.

1. Oh tõstkem oma heale
Ja laulgem rõõmsaste,
Et meie mure peale
Nüüd rõõmu tuuakse!
Seal hingas Jeesuke,
Kus üksford magame,
Kui hinge heidame
Ja ilmast lahkume.

2. Kui Jeesust hauda pandi,
Siis kurjus rõõmustas;
Ja tõusnud, haud on lahti, —
Nüüd põrgu ehmatas.
Ja hüiab: „Wõimust sain
Ja elu teile tõin!“
Ja tõstab lippu ka
Kui wägew wõitleja.

3. Ma olen Jeesu küljes,
Ja liikmeks mina jäen;
Mind kannab tema süles,
Ma tema wõimust näen.
Ja kange käega
Siit ilmast, surmast ka
Mind kannab lahjuta:
Ma ikka temaga!

42. Piiskopi peasemine.

Waga piiskop Weeliks põgenes oma waenlaste eest metsa. Siin leidis ta ühe koopa ja läks sinna sisse warjule. Pea tuli ämblik ja kudus suure wõrgu koopa suu ette. Aga waenlased olivad piiskopi jälgil. Koobast mööda sõites ütles pealik ühele sõjamehele: „Karga hobuse seljast maha ja waata järele, kas piiskop mitte siia koopa sisse ei ole warjule pugenud!“ Sõjamees tõttas koopa juurde, tuli aga warsti jälle tagasi ja ütles: „Ei ole sisse läinud: Ambliku wõrk seisab rikkumata koopa suu ees.“ „Edasi!“ hüüdis ülem, ja tagaotsijad sõitsiwad minema. Piiskop oli nende käest eluga peasenud.

Kui sind Sumal tahab kaitsta:
Müüriks jaab ämbliku wõrk,
Tahab nuhtlust anda maitsta:
Kiwine müürigi on nõrk.

43. Kaupmees ja madrus.

1. Kord küsis kaupmees madruselt,
Kes tuli kodu meredelt:

„Kus sinu isa furi?“

Ja madrus kostis temale:

„Mu isa uppus meresse,
Kui maru oli furi.“

2. Ja kaupmees nõudis uueste:

„Kus sinu wanaisake

On endal leidnud haua?“

Tal kostis wastu laewamees:

„Ka tema puhkab laine sees
Ju kaua, wäga kaua.“

3. „Kuis sa ei karda, kallike,
Siis weelgi minna merele?“

Nii kaupmees waljust hüüdis.

Ja madrus, mõislik, mõnus mees,

Kes palju näinud ilma sees,

Ka weidi wastust püüdis:

4. „Kus sinu esiwanemad,

Mu sõber, ära suriwad?“

Nii tema kaupmееst küsis.

Ja kaupmees walmis wastamas:

„Nad surid woodis wagufas,

Kus waike rahu püüdis.“

5. Seal kostab madrus mahedast

Ja naerateleb lahedast,

Ei eksita end lafe:

„Kuis julged sa siis, kallike,

Weel maha heita woodisse?

Ta on ju surma ase!“

44. Reisisja.

Ch. Schmid. Tõlge.

Kord elas ühes ilusas lossis wäga rikas rüütel. Ta fulutas palju raha oma lossi ilustamise peale ära, aga waestele ei annud ta midagi.

Kord tuli üks waene reisija lossi ja palus öömaja. Rüütel ajas reisija wälja ja hüüdis wihaselt: „Minu loss ei ole wõerastemaja, et siia öömaja tuled otsima.“ Reisija ütles: „Lubage mulle ainult kolm küsimist, siis tahan ma minna.“ Rüütel wastas: „Selle tingimisega wõid küsida; ma koston hea meelega.“

Reisija küsis nüüd: „Kes elas enne teid selles lossis?“

„Minu isa,“ ütles rüütel.

„Kes elas enne teie isa siin?“

„Minu wanaisa.“

„Kes pärast teid siin küll peaks elama?“

„Minu poeg, kui Jumal tahab.“

„Noh,“ rääkis reisija, „kui teist igaüks ainult oma aja siin lossis elab ja ikka üks teisele aset annab, mis olete teie siis muud kui wõerad? Urge kulutage sellepärast niipalju raha maja ilu peale, kus teie lühikese aja elate; tehke selle eest parem waestele head.“

Rüütlike tungiswad need sõnad südamesse. Ta andis reisijale öömaja ja tegi sellest ajast saadit waestele palju head.

45. Waanelaps.

J. Bergmann.

1. Mulda wiis mult Kalmu käsi 2. Ehk ma tõstan nuttes heale
Kaledalt mu kallimad: Taewa poole haledast:
Silmist woolab silmawesi, Wastust ei saa walu peale,
Aga pole pühkijat. Ei ma pease pisarast.

3. Hauda, alla musta mulla,
Lehe kombel lendaksin,
Muru alla tahaks tulla —
Rahu sealt ma leiaksin!

46. Kuningas ja piiskop.

C. R. Jakobsoni tõlge.

Üks pagana kuningas lastis ühe Jumalafartliku piiskopi oma ette tuua ja nõudis ta käest, et ta ristiusu ära salgaks ja ebajumalatele ohwerdaks. Piiskop wastas: „Mu auulik kuningas, seda ei saa ma ilmas tegema!“ —

Seal sai kuningas vihaseks ja ütles: „Kas sa ei tea, et mul meelewald on, sind ära tappa? Üks sõna minu suust, ja su elu on otsas!“

„Seda ma tean,“ kostis piiskop; „aga luba minule enne, et ma sulle ühe loo ära räägin ja ühe küsimise ette panen.“

Ütleme, keegi sinu sulastest sattuks su waenlaste kätte ja nad nõuaksiwad tema käest, et ta sind ära annaks; kui sinu sulane aga otsani truuks jääks, wõtaksiwad teda su waenlased, tõmbaksiwad ta riided seljast maha ning ajaksiwad teda enestest fiis ära. Ütle, mu kuningas, kui su truu sulane nüüd nõnda teutatud su juurde tuleks, kas sa ei saaks temale oma kõige paremad riided andma ja ta häbi auuga püüdma tafuda?“

Kuningas wastas ja ütles: „Lõft küll, aga kuidas puutub see fiia ja kus on seda sündinud?“

Nüüd kostis aga piiskop: „Waata, sa wõid mind ka paljaks teha mu ilmalikust kätteft ja mu ihu riisuda. Aga mul on üks Issand, see saab mind uueste igaweste riietega katma. Kuibas wõin ma fiis oma elu nii kalliks pidada, et see eest oma truudust Issanda wastu ära müüfsin!“

Seal hüüdis pagana kuningas: „Mine! Su elu olgu sulle kingitud.“

47. Jumala auu.

R. E. Malm.

1. Kõik taewad kiidawad Jumala auu,
Kõik maa on täis tema auustust,
Need kuulutawad ta tarkust ja nõuu,
Oh kuule nende tunnistust!
Kes taewa tähtede tuhanded kannab?
Kes saadab päikeft tulema?
See tõuseb, paistab ja walgust meil annab
Ja tõttab looja minema.

2. Oh pane tähel, inimene, seda,
Mis maa ja taewas räägiwad!
Eks nende kõne ei tähenda teda
Kui kõige ilma Issandat;
Ja sina, keda ta loonud on ise
Weel oma nõuu järele:
Ta on su Jumal, et usu ta fisse,
Ta peale looda kõwaste!

48. Taaweti 1. laul.

1. Wäga õnnis on see inimene, kes ei käi õelate nõuu järele ega seisa patuste tee peal ega istu pilkajate killas,
2. Waid kel hea meel on Jehoowa käsüpetusest, ja kes uurib ta käsüpetust järele ööd ja päewad.
3. Siis on tema otsegu puu, mis wee soonte aarde is-
tutatud, mis oma wilja annab omal ajal ja mille lehed ei
pudene; ja kõik, mis ta wõtab teha, läheb korda.
4. Aga nõnda ep ole õelad; waid nemad on kui hagamad, mis tuul laiiali ajab.
5. Seepärast ei wõi õelad mitte kohtus seista ega patused õigete koguduses;
6. Sest Jehoowa tunneb õigete teed, aga õelate tee läheb hukka.

49. Pühapäewa hommikul.

G. C. Luiga.

1. Oh ärka unest, inimene,
Su päike tõuseb iluga,
Ja lilleke ning linnukene
Ead terwitawad rõõmuga.
2. Mul on, kui kuuleks taewa telgil
Ma tuhat kordset laulu healt,
Mis ime mõju hellal helgil
Wist ingli hulgast heljub sealt.
3. Jah, inglid kiitwad Taewa-isa
Ja auu püha järje ees,
Sel kiitusel ka juurde lisa
Sa wäeti, kes sa põrmu sees.
4. Su laulust suurem rõõm on temal,
Oh nõdrem see, kui ingli heal;
Nii weikse lapse kõne emal
On kõige armsam ilma peal.

50. Targad piibli sõnad.

1. Oma palehigi sees pead sa oma leiba sööma.
2. Armasta oma ligimest kui iseennast.
3. Mina ja minu maja tahame Issandat teenida.
4. Kas Saul ka prohvetite seas?
5. Waim on walmis, aga liha nõder.
6. Sigus peab õiguseks jääma.
7. Uhtus tuleb enne langemist.
8. Rõik weed woolawad merde.
9. Igal asjal oma aeg.
10. Need on päewad, milledest meie ütleme: Nad ei ole meie meele järele.
11. Waetud ja kerge leitud.
12. Kes tuult külwab, lõikab maru.
13. Mis sa enesele ei soowi, seda ära tee ka teisele.
14. Töö kiidab meistrit.
15. Arst, aita ise ennast!
16. Pahem käsi ärgu teadgu, mis parem teeb.
17. Kus teie warandus on, seal on ka teie süda.
18. Ükski ei wõi kahte isandat teenida.
19. Terwele ei ole arsti tarwis.
20. Olge kawalad kui usfid ja wagurad kui tuikefed.
21. Kel kõrwad on kuulda, see kuulgu!
22. Millest süda täis, sellest räägib suu.
23. Kel on, sellele antakse.
24. Prohwet ei maksja omal maal.
25. Palju on kutsutud, aga pisut ära walitsetud.

51. Isamajas.

M. Lipp.

1. Meri mürab, maru möllab
Langewate laentega,
Tormiline tuisku hullab
Wete wäljal otsata.	4. Tuhtfordne tuule hoogu
Lööb meil elulaewukest,
Wiletjuse wihma hoogu
Sajab mure pilwedest.
2. Häda sel, kel kaugel kallas,
Kaugel kindel kodumaa,
Reda kurjas woode wallas
Wete waim wõib wangista!	5. Häda sel, kes elumerel
Sõuab usu ankruta,
Häda sel, kes lihal, werel
Annab waimu wangista!
3. Wahuliste wete kaudu
Sõuab noormees jõudsaste,
Rõhkugu ka laened laudu,
Sõubja jõuab rannale.	6. Aga armas on see randa,
Kuhu jõudwad wõitlejad,
Kes on wõtnud usus kanda
Elukoormat rõhkumat.
4. Rannal on ta tutwas rajas,
Rannal taewas pilwita,
Rannal kallis isamajas
On tal armas asuda.	8. Silmerikkas rohuaias,
Kosuwad nad lõpmata,
Igapäes Isa majas
On neil õnnis asuda!

52. Üpetuse sõnad piiblist.

1. Sumala fartus on tarkuse hafatus. 2. Sepooma fartusel on tugew lootus ja tema lastel on warjupaik.
3. Kui palju parem on, tarkust enesele saata kui kulda, ja mõistust saama on palju ülem kui hõbe. 4. Tarkusega ehitatakse koda üles ja mõistuse läbi kinnitatakse teda. 5. Meest kiidetakse tema mõistuse järele; aga kes kõwera südamega on, ei saa miiski pandud.
6. Kus tarka nõuu pole, seal kaub rahwas, aga seal on õnnistus, kus palju nõuupidajaid on.
7. Söö, mu poeg, mett, sest see on hea, ja kõrjemel on magus su suulaele: Tunne, et tarkus nõnda on; kui ja seda leiad, siis on su ots hea ja sinu ootus ei kau mitte ära.
8. Osta tõtt, tarkust ja õpetust ja mõistust ja ära müü neid ära. — 9. Dige inimene langeb seitse korda ja tõuseb jälle üles; aga õelad tõmistawad ja saawad õnnetule sisse. 10. Kes oma rikkuse peale loodab, jee langeb; aga õiged peawad haljendama kui lehed. 11. Pareml on piisut õigusega kui palju ülekohtuga. 12. Siglaste õnnistamine läbi tõstetakse linn suuremaks, aga õelate suu läbi kistakse seda maha. — 13. Sõitlus mõõdub enam mõistlikule kui sada hoopil halbile. 14. Halbi kõrwade ette ära räägi, sest ta laidab su targameelelisi sõnu. 15. Ära wasta halbile mitte ta meeletuma wiisi järele, et ta sinu tema sarnaseks ei saaks. 16. Piikajatele on õiged nuhtlused walmistatud ja haawad halpide seljale. 17. Tulgu karu inimesele wastu, aga mitte halp oma meeletuma wiisiga. 18. Kurjal ei ole head otsta ja õelate lamp kustub ära. 19. Näed sa meest, kes enese meeletist tart on, siis on enam lootust halbiist kui niisugusest. 20. Dige, kes õela inimese ees kõigub, on kui ärasogatuid laew ja rifutud hallikas. — 21. Kes riidu hakkab, on otsegu see, kes mee lasti lasteb. 22. Kus ei ole puid, seal kustub tuluke ära; kus ei ole keelepõksjat, seal jääb riid soiku. — 23. Sõnad, mis õigel ajal räägitakse, on kui kulbõunad hõbewaagna peal. 24. Ka meeletumat, kui ta wait on, arwatakse targaks, ja mõistlikuks, kui ta omad huuled kinni peab. 25. Kus palju sõnu on, seal ei lõpe ülestmine; aga kes oma huuli keelab rääkimast, see on mõistlik. — 26. Rõõmus süda jaadab terwist, aga rujukst pekstud waim kuiwatab luudgi ära. 27. Silmade walgus rõõmustab südant: hea sõnum annab rammu luufontidele. — 28. Ära rõõmusta mitte, kui su waenlane maha langeb, ja ärgu olgu su süda wäga

rõõmus, kui ta komistab. — 29. Rõrkus tuleb ennegu maha rõhutakse, ja ennegu keegi komistab, on ta iseennast täis. — 30. Alwalik noomimine on parem kui salalik armastus.

53. Kuu.

A. Saal.

1. Sätendawal tähe telgil
Kõrges ilma ruumi sees
Sõuab kuuke hõbehelgil —
Nagu laewakene wees.

2. Waikselt waatab sealt ta maha,
Walgustab õõpimedust,
Kuni kaub metsa taha —
Kole on siis õõ ja must.

3. Nagu pilwed kuukse katwad
Uinuwale ilmale —
Nii kord muld ja rohi matwad
Inimese hauasse.

4. Aga pilwed kauwad ära,
Selgeks läheb ilmake,
Kuukse hõbedane sära
Hiilgab ilmas uueste.

5. Nii ei kesta mured kaua
Ega uni hauassa:
Igaweste taga haua
Inime saab elama.

54. Missioni tööft.

W. A. Hansen.

Kes õige ristiniimine tahab olla, selle südamest olgu kõige esite kolm asja leida: Usk, armastus ja lootus; usk risti löödud ja üles tõusnud Issanda Jeesuse Kristuse sisse, armastus tema ja oma ligimeste wastu ning lootus igawese elu peale. Issand aga on taewaminemise päewal need sõnad rääkinud: „Minge kõige maailma sisse, õpetage kõiki rahwaid ja ristige neid Jumala, Issa, Poja ja Pühawaimu nimel!“ — Kes siis Jeesuse sisse usub, see täidab ka tema käsku, ja kes oma ligimest armastab, seda ajab wennialik armastus ka waesid paganaid aitama, kes ilma Jumalata maailmas elawad ja surewad, ning see loodab ka lõppeks Jumala tõutuse peale, et meie armastus ja meie töö paganate heaks mitte ilma asjata ei ole. Nõnda tegiwad Issanda apostlid. Nemad läkfiwad paganate juurde ja kuulutatiwad neile ewangeliumi, ning nende töö ei olnud asjata. On nad ka pea kõik selle juures oma elu kaotanud, siiski oliwad nad suure hulga rahwast Issanda poole pöörnud, kes neid nagu karjane oma lambatalleski hõlma wõttis. Aga ka peale apostlite surma ei olnud lugu teisiti; jut-

lus risti lööbub ja üles tõusnud Kristusest täitis terwet suurt Rooma riiki, mille walitsuse piir sel ajal lõpmata oli, nõnda et seal 300 aastaga kõik pagana templid ära saiwad kautatud ja suurele Jumalale üksi auu anti.

Apostlite ajast saadik ei ole paganate ümberpöörmise ehk misjonitöö millaski seisnud, ning ei saa ka enne lõppema, kuni Ünnistegija sõna täide läheb, et aga üks ainus kari ja karjane saab olema. Kristlikkudest Rooma ja Greeka riikidest läksiwad ewangeliumi kuulutajad ka põhjapoolsetesse maadesse. Suba aastal 500 peale Kristuse sündimist heitis Prantsuse kuningas Klodwig ristiust, ja pea oli tema terwe riik oma kuninga jälgedesse astunud. Ingliseid saiwad Kolumbusest ja Iiri rahwas Patrikust ristiustu poole pööratud. Saksa rahwast õpetas iseäranis Winfried, ka Bonifaziuseks ja Sakslaste apostlikuks nimetatud, kes aastal 755 wiiekümnekahe seltsimehega paganate Sakslaste käe läbi surma leidis. Rahwast, kes praeguses Austria keisririigis elab, pööriswad Kirillus ja Methodius ristiustu poole, Daani, Rootsi ja Norra rahwast Ansgar. — Wenelased saiwad ristiustu Greeka maalt Wladimir Suure walitsuse ajal, kes ennast kõige esite ristida lastis ja selle eest hoolega muret kandis, et ristiust Wenelaste seas laiali sai lautatud. See sündis aastal 988.

Sel ajal teeniswad ka meie esivanemad weel wõeraid jumalaid; aga umbes aastal 1100 peale Kristust hakkas ewangeliumi walgus ka ju Läänemaadesse tungima. See mees, kes kõige esite ristiustu meile tõi, oli Meinhart. Ta suri aastal 1196. Peale tuhanda aasta oli ära kulunud, enne kui kõik Euroopa rahwad ristiustu heitsiwad. Nüüd pidi see kristlik kogudus aga weel põhjendatud ja kinnitatud saama, ning selle peale kulusiwad jälle mitmed aastasajad ära, nõnda et teiste maajagude ümberpöörmise peale weel wõimalik ei olnud suurt jõudu kulutada. Aga kui wahwa meresõitja Kolumbus aastal 1492 ühe suure uuemaailma, Ameerika üles oli leidnud, ja pea peale seda ka Australia kõige oma hulga saartega üles leiti, sai ristirahwas uueste üles äratatud, ewangeliumi paganate maadesse wiima. Kõige esimesed oliwad Katoligi misjonärid, kes misjonitööd edasi sigitasiwad. Jesuiitlased ja nende seas iseäranis kuulus Jesuiitlase seltsi kaasasutaja Ksaaver rändasiwad läbi terwe India, Hiina ja Jaapani maa ning asutasiwad igal pool rohkestes ristikogudusi, nõnda et kuuesteiskümnes aastasajada peale Kristust misjoni tegewusest jälle kaunis rikas on.

Lutheruse kirik ei wõinud 16. ja 17. aastajärgis missiooni põllu peal veel palju tööd teha; sest et otalühelt poolt ois veel iseene usuwuisaga palju tegemist oli ja teiselt poolt Rato- ligi wastased temale ikka veel palju tüli tegiwad. Ka mässas 1618—1648 aastani Saksamaal hirmus 30-aastane sõda, mis linnad ja külad tuhahunniks tegi. Aga peale sõjast lõõdud haawade parandamist mõtles ka Lutheruse usu kirik selle peale, paganaid ristiusku pöördma, ning aastal 1705 läks esimene Lutheruse usu missionär Bartholomäus Siegenbald kaugele In- diamaaale Tamurli rahwa juurde ewangeliumi kuulutama. Praegu on veel Saksamaal üksi 8 missiioniseltsi, mis missiioni- tööd paganate seas ülewel peawad. Siis on veel Helwetia maal Baafelis suur missiioniselts, niisamuti on Daanimaal missiioniselts, ka Norremaal, Parisis ja Eoomeimaal. Veel palju suuremad ja tähtsamad kui kõik need nimetatud seltsid on mitmed ewänge- liumi-missiioniseltsid Inglismaal ja Ameerika Ühendatudriikides. Neir Nõnda on siis kõik paganate riigid ühes suure missiioni wõrgu sisse piiratud, ja palju töötegijaid seisawad seal. Iduna kuuma ehk põhja külma käes ning kannawad kantslite peal ja toolides kiwa kofku Sumala riigi ülesehitamise tarbeks siin maa peal. Töö on suur ja raske, sest kaks kolmandikku kõigest rah- wast, mis maa peal elawad, on veel paganad ning palju on veel neid maid, kuhu veel missiionäri jalgei ole puutunud. Tööd peab selle juures iga ristiiainene tegema ja ühes aitama, et Sumala riik kaswaks; ja kes mitte ise paganate sekkai ei wõi minna — ja wähe on neid, kes seda wõiwad — sellel on ometi süda paluda ja käsi anda, et Sumala nimi igal maal saaks kiidetud, ning et meie waesed wennad ja need paganate seas pimebusest walguse poole saaksiwad juhutatud.

55. *Palwe*

Lermontow. Tõlge.

1. Kui elu tunnil tumedal	2. Ses palwes hingab ime jõud —
On walu südames,	Ja walu waikseks jääb
Siis waiksel palwel palawal	Ta sõnus heljub elusõud —
Hing õhkab ihtes.	Ja lootus loitma läbä.
3. Kui koorem kukub südamest,	
Mis muljus maha mind,	
Ja wesi woolab silmadest	
Nii kerge, kerge rind!	

si sthim flier dan do is dadiorad amunt isgnad apthen suimad
 -disl onay upul s'ramini ummal sruul inu. — dundiel s'eseli
 -api s'ramnq'elami suid'oi adsi dundunij no if'od's desud'orad ap'sliki
 sthim lism inu upul s'ram el'el IV. dia inu. adhu op'amulij asidq
 l'el'elo is odunay

39. Mu isamaa, mu önn a rõõm.

J. W. Jannsen.

1. Mu isamaa, mu önn ja rõõm,
 Kui kaunis oled sa!
 Ei leia mina ial teal
 See suure, laia ilma peal,
 Mis mul nii armas oleks ka
 Kui sa, mu isamaa!

2. Sa oled mind ju sünnitand
 Ja üles kasvatand;
 Sind tänan mina alati
 Ja jään sul truuks surmani!
 Mul kõige armsam oled sa,
 Mu kallis isamaa!

3. Su üle Jumal walwaku,
 Mu armas isamaa!
 Ta olgu sinu kaitseja
 Ja wõtku rohkest önnista,
 Mis ial ette wõtad sa,
 Mu kallis isamaa!

57. Raua ajast.

J. Jung.

Umber 100 aastat pärast Kristuse sündimist jõudis raud
 meie maale ja sai siin tuttawaks. See wõis esiotfa küll arul-
 dane ja kallis olla, sest Daani ja Rootsi maal tehti raua lei-
 järele weel kirwed, noad, odad, mõõgad ja peitled waseft, mil-
 lebele aga rauast terad ette pandi. Need waseft ja rauast ühte
 pandud riistad on juba väga ilufaste ja peenikeste tehtud.
 Raua tundmine armataffe ka lõunapoolse rahwa käest põhja-
 poolsete kätte tulnud olewat, kes siin küll wafte on mõistnud
 mulla seest wälja harida ja sulatada, aga rauda mille puhas-

tamine väga kangeks tarvitab, ei ole nad wist mitte ise ülesse leidnud. — Kui suure sammude inimese sugude raudraaisega hariduses edasi on jõudnud, seda võime imekspannes igapäew filmaga näha. Kui wilets oleks meie lugu, kui meil mitte rauda ei oleks!

58. Tuwid, kukk ja ku'll.

1. Kord kõnnsid tuwid õues,	2. Kukk tuli suurel sammul
Neil polnud teri põues,	Ja ajas toorel rammul
Nad nälgia nägivad.	Kõik tuwid minema.
Seal leidsiwad nad nisu,	Ku'll kõrge õhus ujus,
Et kustuta mõiks isu —	Ja tuwid hüüdsid tujus:
Kuid kurja kulle nägid nad.	„Ku'll, kulle karista!“

3. Ku'll lendas alla õue
 Ja pani kulle põue:
 Kõõm oli tuwidel.
 Kuid kullike nüüd tõttis
 Ja tuwid kinni wõttis
 Ja pruukis toiduks enesel.

59. Wanad Eesti linnad.

Dr. S. Surt.

Wanad Eesti linnad olivad piskikesed kindlused, mõned loodusliku mägede ehk inimeste tehtud küngraste otsa, mõned jälle soo, saarte ehk karkade peale ehitatud. Linna kohtade kõrgus ja suurus oli mitmesugune. Mõnda kui Looja neile aluse oli walmistanud ehk mõnda kui inimeste jõud kandis põhja panna ja kõrgendada, olivad mõned 20—30 jalga kõrged ja 50—100 sammude pealt läbi mõõtes laiad ja pikad, teised jälle 100 jalga ja weel kõrgemadgi ning 200—300 sammude pealt laiad ja pikad. Pikkus on laiuusest suurem. Mäe ehk künka külled olivad äkilised, otsas seisis kindlus ehk linnake ise mullast ehk kiwist, aga enamiste lubjate tehtud wa'ld ehk müür ümber, mis läbistiku 20—30 jalga kõrge ja 10 jalga ehk enamgi paks oli. Walli peal oli weel kõwa puu aid, tulpadest ja plankidest ehk ka iseäraline madalam kiwimüür ümberringi. Mõnel linnal olivad nimetatud pealmised ehitused kahetõrised, nii nimelt Wiljandi linnal, kus kõwa puuaia taga sees pool

weel kõnem, arvata kivine aid walli peal ümberringi jooksis. Linna sees walli taga seisivad pisukesed majakesed ja warjupaigad, linna keskes suur ja sügaw kaew. Ühe eht kahe suure wärawa läbi mindi linna sisse ja wärawate kaitsmiseks oliwad iseäralised wärgid ehitatud. Ümber linna jooksis suur ja sügaw kraaw, mis weega oli täidetud. Linn oli sõja ajal warjupaigaks kõigele kihelkonnale. Naised ja lapsed ja ka kõige kallim wara wiidi sinna, kui waenlane kihelkonda tungis. Kui lagedal wäljal waenlasele täieste wastu ei jõudud panna, põgenesiwad ka mehed linna, mida nad walli pealt wapraste kaitsesiwad. Kaitsmine sündis sõjariistabega eht ka sedawiisi, et peale- ja sissetungijatele kima pähä loobiti ja palka peale weeretati.

Wana Gestirahwa linnadest on weel mitmes paigas asemed ja waremed järele jäänud ja rahwas nimetab neid Jaanilinnadeks eht linnamägedeks. Mõnede asemele on Sakslased pärast omad lossid ehitanud.

60. Nahkhiir.

Krõilomi järele.

1. Üksford oli loomasugu
Linnusooga wõitlemas :	3. Nahkhiir mõtles iseendas:
„Pean osaw olema!“
Üks ei pidand teisest lugu,
Igaüks end ülendas —	„Ja ta ikka sinna lendas,
Kuhu wõit wõis kalbuda:
Sõda pidi näitama,
Kellel õigus elada.	Kord ta lendas linde seas,
Kord ta roomas loome reas.
2. Krua kehtsid tapelused
Nende wahel edasi,
Sõja õnned, õnnetused
Kõikusiwad kõigiti:	4. Wiimaks tehti jälle rahu,
Jõud neil nähti lõppewat.
„Etks me kõik maailma mahu?“
Hüüdsid wahwad wõitlejad ;
Petlik oli sõjasõit —
Ühest teise warus wõit.	„Auu, kes wõitles wapraste,
Neid me kõiki kiidame.
5. Aga nahkhiir, wankur wari,
Igaühel inetu!
Teda püüdku kasitari,
Kullid teda kiskugu!“
Linnud, loomad hüüdsid nii —
Nahkhiir ära heideti.

61. **Vanemuise laul.**

F. H. Kähmann.

Siinestel ja elajatel oli üks feel. Eks veel täna päem tarfu inimesi ole, kes elajate feeli ostavad ja elajate juttu kuulavad? Keel oli aga igapäevaleks pruukimiseks, elu tarvivate jaoks. Nüüd kutsuti kõik loomad kofku, et nad piduteelt pidivad õppima, see on laulu, et rõõmustada ja jumalaid kiita. Kõik tulivad kofku, kel elu ja hing sees, Taara mäele, kus püha tammik kasvab. Ohus sünda südant lõhestav kohin ja laulujumal Vanemuise tuli maa peale maha. Ta silistas oma täharaid juuksid ja habet, kohendas riided, kohatas heale puhtats ja kaisus siis mängu. Nüüd mängis ta ühe eesmängu ja laulis viimats tiidulaulu, mis kõitide kuuljate südameste tungis, temal enesel aga kõige enam. Waitus waittes ümber ringi ja igaüks kuulas tähele pannes laulu. Emajõgi peatas oma jooksu, tuul unustas oma ruttu, mets, loomad ja linnud kuulafiwad tähele pannes pealt ja ka kõwersfilm metsakaja wah-tis puude wahelt wälja. Aga mitte kõik, kes seal oliwad, ei saanud kõigest aru. Tammiku puud pidafiwad jumala mahatulemise kohinat meeles, ja kui teie tammikus kõnnite ja seda pühalikku kohinat kuulete, siis teadke, et jumalus teie ligi on. Emajõele jäi tema riiete kohin meelde, ja nii sagedaste kui ta kewade oma unest noorusest rõõmustab, kohiseb ta nii, nagu ta kohisemist seal kuulnud. Tuul oli kõige heledamaid heali tähele pannud. Mõnel loomal oli heale kõla meele järele olnud, teistel jälle feelte heli. Laululinnud pidafiwad eesmängu meeles, iseäranis ööpif ja lõuke. Kõige wiletsam lugu oli kalabega. Nemad pistfiwad pead filmi ni weest wälja, aga unustafiwad kõrwad wette. Nad nägiwad suu liikumist ja tegiwad seda järele, aga jäiwad tummaks. Üksnes inimene sai kõigest aru; sellepärast tungib tema laul südame põhja ja ülesse jumalate eluafemele. Ja wanakene laulis taewa suurusest ja maa toredusest, Emajõe kallaste ehetest ja nende kaunidusest ja inimesefoo õnnest ja õnnetusel. Ja see laul liigutas tema südant nõnda, et tal pisarad filmist weeresiwad, mis läbi kuue kuue ja seitsme särki tungisiwad. Ja siis lendas ta Wanataadi eluhoonetesse, temale laulma ja mängima. Pühadele kõrwadele on õnneks antud, mõne korra kõrgest ja kaugelt tema mängu heali kuulda. Et inimesed laulu ära ei unustaks, saadab ta aeg ajalt oma käskjalad weel praegu maa peale maha. Tema

ifegi tuleb veel korra tagasi, kui õnn ajalle maapealistel nurmel
del aset võtab.

62. Wanemuine.

J. Ruhlars.

1. Kui Rungla rahwas kuldsele a'al
 Kõrd istid maha sööma,
 Siis Wanemuine muru maal
 Läts kandli lugu lööma.

2. Seal jaiwad lind ja lehepuu
 Ja loomad laululugu;
 Siis laulsid mets ja mere juu
 Ja Soome rahwa sugu.

3. Siis Endla piiga, moolas wiis,

Sai noori päivi nähä,
 Ja murueide tütreid siis
 Tall' pandsid pärja pähä.

4. Ma mängin mättal, hie peal

Ja õhtu hilja õues,
 Ja Wanemuise kandli heal
 See põfsjub minu põues.

63. Kalewipoja surm.

J. Kurrik.

Meeletufas läts Kalewipoeg laant mööda kõndima, meelt
 lahutama. Ta juhtus Peipsi piirde Rääpa jõe kaldale, kus
 tema möök hingas. Tema kurwale filmale näitas koht täna
 wõderas. Niipea kui Kalewipoeg jalakanna jõe pistis, täitis
 möök Soome sepa sajatuse sunnil tema kasti: Ta lõi tas jellel,
 „kes teda enne ise kannud“, jalad põlwiist saadis otsast maha!
 Surma walis ksendas Kalewipoeg ja hüüdis appi. Tema
 hüüdmised tungiswad pilwest läbi taewasse. Seal tuliwad tae-
 walikud tuttawad tema walu waigistama. Siiski figines haa-
 wadest surm. Põrmu põuest peafenud waim lendas ülesse
 taewasse; seal istus ta Taara tangelaste kestel käsipõsajal tule
 paistel laululugusid kuulates, misga tema maapealseid tegusid
 „kuidas keelil kuulutati“.

64. Kalewipoeg isa haual.

Kalewipoeg III. 748—778.

Kalewite kallim poega.
Astub isa haua peale,
Istub kalmu künka peale
Iurba südant kergitama.
Isa hauasta küsima:
„Kesse liigub peale liiwa,
Kesse astub peale haua?
Sõmer langeb silma peale,
Kruusi kukub kulmudele.“
Poega mõistab, kostab wasta:
„Noorem poega, poisikene,
See'p see liigub peale liiwa,
See'p see astub peale haua,
Istub mure muljutusel
Kadund isa kalmukünkal.
Tõuse üles, taadikene!

Ärka üles, isakene!
Tule teeda näitamaie,
Radasida rajamaie.“
Isa kostab mätta alta,
Taati kalmusta kõneleb,
Mulla alta tõstab heale:
„Ei wõi tõusta, poega noori,
Ei wõi tõusta, ei ärgata!
Kalju rõhub peale rinna,
Kiwi raske peale keha;
Kulmu katwad kullerkupud,
Silma katwad sinililled,
Punalilled palgesida.
Tuuled juhtigu sul teeda,
Õhud õrnad õpetagu,
Taewa tähed antku tarkust!“

65. Tallinn.

G. Blumberg.

Meie maa ja Soome maa wahel on Soome ehk Wiru meri, nõnda et Soome ehk Wiru mere kallas meie maa põhja poolne piir on. See kallas on kõige kõrgemal kohal 200 jalga kõrge. Mõnes kohas ulatawad merelained kõrge järsku merde kuffuwa kaldani. Mõni ford leitakse merewee ja maltsa ehk kõrge kalda wahel wähem ehk rohkem maad, kus kas rohtu ja puid wõi ka suuri kaljutükkiwad leitakse. Mere ääres ühes ilusast merelähes kõrge maltsa kalda ja sadama wahel on Tallinn; see tähendab Daani linn, sest Daani rahwas ehitasiwad siia 1219 ühe kindla linna. Muistisel ajal wõeldakse seal ka üks kindel linn olnud olewat. Kalewipoeg olla seal linnas elanud, mida wana Kalewitaadi kalmukünkale osaw Olewipoeg üles ehitanud ja mis Kalewipoeg kadunud ema mälestuseks Lindanifaks nimetanud, „sest üks koht ei toida lapsi rohkestes kui emarind.“ Laagna (Lasna) mäelt näeme linna oma kõrge Zoompea ümber wana kõwerate ja kitsaste uulitsadega, ilusate kirikutega, tornidega ja hoonetega. Zoompea paistab oma majadega juba kaugelt üle linna; niisamuti ka Olewiste kiriku torn. Olewiste kirik, linna auu ja ilu, sai juba 1250 ehitatud. Torn tehti 500 jalga kõrge. Rahelka ford on pikne teda põlema pannud,

faks korda nõnda, et torn koguni maha kuffus ja kirik ära põles. Wiimast korda juhtus see õnnetus 1820 aastal. Iga kord sai aga kirik ja torn jälle üles ehitatud. Nüüd on ta 455 jalga kõrge. Enne oli Tallinn üks kindel linn või kindlus, aga kraawid on nüüd kinni kaetud ja müürid ära rikutud. Mitu maja on uuesti üles ehitatud ja seal, kus wanad kantsid ja kraawid olid, näeme meie uusi majasid, ilusaid uulitsaid ja puudega istutatud platsisid juurde tulewat. Sadamasse tulewad iga aasta kõigest poolt palju kaubalaewu.

Kaudtee, mis 1870. aastal walmis sai ja Baltistist Tallinna tuleb, läheb siit Rakweresse, Narwa ja Peterburisse. Kauplemine kosub selle tee läbi filma nähtawalt. Linnas elab peale 50 000 inimest.

See koht, kus Tallinn praegu seisab, oli juba wanal ajal kuulus koht olnud. Ennemuistses jutus räägitakse, et siin wana Kalewitaat olla surunud ja tema abikaasa Linda kadunud mehele sügawa haua kaewanud ja teda mulla põue puhkama pannud. Siis olla leff igalt poolt kaljurahnuksid kokku kannud ja neid Kalewi kalmu peale mälestuseks kuhjendanud. Kivi hunnik seisab täna päewani, tunnistab muinasjutt, kui kõrge kaljuküngas, ja teda kutsutakse Zoompea mäeks, kus nüüd kiriku ja palju majasid leiame. Üht suurt kivi näidatakse Ülemiste järwe serwas, mis Linda juukste lingust, millega ta kivi oli kannud, maha libisenud, ja mida ta enam ei jaksanud üles tõsta. Selle kivi peal olla tema kibedaste oma lesepõlwe wiletsust kaebanud ja tema filmapisaratest olla järw sündinud, mida nüüd Ülemiste järweks nimetatakse.

66. Linda laul.

Fr. Kuhlbars.

1. Sealt Lääne mere kalda pealt

On kuulda Linda leina healt,

Ta õhkab raskest südamest

Ja leinab kallist kaasakest:

2. „Oh Kalew, et nii wara sa

Ju pidid surmas närtsima!

Ma olen üksi ilmas nüüd,

Ei olnud mul ei sinul süüd!

3. „Mu pika leina pisarad nõnda nõuol ei
Su mängu muru täidavad;
Kus, kaasa, rõõmus, kõndsime,
Seal lainetab nüüd tiigike.
4. „Oh Kalew, tule uuest, sa
Weel tedre tütart kosimal
Kui kaua, kallis, tahad sa
Küll kalmu kambis viibida?

5. „Kui kuuled, sarwe pae pealt

Ja wainult Wanemuse healt;
Siis kalmud katki purusta
Ja tõuse uue jõunga!

6. „Ei sa siis Linda leinanta,

Ei silmawesi woolama;
Siis elan uue iluga
Ja uuest hõiskab Eestimaa!

67. Miks Tallinn iial walmis ei tohi saada.

Dr. Kreuzwald.

Sgal sügisel tõuseb korra pimedal keskööl üks weike ha'U mehike Ülemiste järwest, läheb mäge pidi linna wärawasse ja küsib wärawa wahilt: „Kas linn juba walmis ehk kas on weel midagi ehitamist seal?“ Nagu nüüd suuremates linnades ikka juhtub, ei leita ehitamise tööl palju iial puhkamist, waid kui uusi hooneid ei ehitada, siis tuleb wanade kallal mitmes paigas kohendamisi, lappimisi ja teisiti seadmisi, nõnda et palju iialgi töowahet ei ole, kus kõik ameti mehed puhkaksiwad. Aga peaks ka kogemata ühel puhul kõik ehitamise töö seisma, siiski ei tohita seda järwemehikesele kuulutada. Sellepärast on kohtu poolt linna wärawa wahtidele kindel käsk antud, halli wanamehikese küsimise peale igakord kostuseks anda: „Linn ei ole kaugeltki walmis, seal on palju ehitamist poolikul, mis ehk mõne hea aasta aega ära kulutawad, enne kui kõik tööd korrale saawad.“ — Wõeras wanamehike wangutab siis wihaselt pead, pobi-seb sõnu, mis waht ei oska, pöörab kanna pealt ümber ja läheb Ülemiste järwe tagasi, kus tema alaline asupaik on. — Peaks temale küsimise peale kogemata wastuseks antama, et walmis linnas midagi enam ehitamist ei olla, siis saaks sellamal tunnil Tallinnale ots tulema, sest et Ülemiste järw kõige weefoguga Saagna mäelt alla orgu langeks ja linna kõigega ära uputaks.

...dõrroot linn 68. die **Olew.** and **R.** .
; adiroot na ...
M. J. Ehen.

...
Kelle õimber, jut pilved on nõrgella,
Olew raiub ja õhub,
Olew puurib ja seab ja wafaral wihub.

2. Tornil paneb ta praegu tipule
Kisti ehteks weel tornide lipule
Annab wiimse hoobi
Nõnda needes, et tuul maha iial ei loobi.

3. Kõrgilt waatab ta pilwede wallasta
Maha kalmu ja labet ja wallasta,
Kõrgilt kirikut kõrget,

Kuni wallale peastab siis hoopuse õrget;

4. Kesje näimud on niilugusti ehitust
Enne kandmas ju rahwastel tehitust?
Pole kujukil mõjal
Rahwas tõusnud ni kõrgesse tornide nõjal."

5. "Kirik auius ja ta ilus on linnale,
Tõstab maagi weel kuulsuse hümale;
Imets pannes last westab
Wana, noor nõnda kaua kui ilmamaa kestab!"

6. "Kirik taewasse ülesse ulatab
Iga waataja südant julatab;
Tema kuulsust ei pühi
Olus üksti, sest teistella mõistus on tühi!"

7. "Minu kate all kõik see on walmind,
Minu pihud on pärja mul palmind,
Minu auu peale kade,
Kogu loom, kogu taim, kogu mullagi labe!"

8. "Kagu pilw maad igawesti imetab,
Minu mälestust tulewik nimetab:
Minu nime see hüiab,
Kesje kirikust iganes sõnuda püiab."

9. „Täna tuhandeid koju mul moorida,
Palgaks rahwas mul kehwas on koorida;
Tule, palu mind, Tallinn,
Sulle wõlgu muist jätta, kui seda ma sallin!“

10. Nõnda hoobelbes taganeb äärele,
Rusja pidet ei puusale, säärele;
Reha kaalub tal üle,
Wasta wõtab seal sedamaid sügawa süle.

11. Maha kõrgus ta kärmeste wirutab,
Maha mullale furnuks ta firutab;
Wälja kargawad kõhust
Madu konnaga ühtlasi langmise rõhust!

69. Hied.

A. Saal.

Wanal ajal, kui meie maal weel ristiusku ei olnud, teeniswad meie esiwanemad ebajumalaid. Selleks ei olnud neil kirikuid ega palwemajasid. Nende palwepaigad oliwad ilusad mäekingud ja haljad metsasalgad sinise taewa telgi all, kus kõige suuremad kiwid ja wanemad tammed ehk ka muud puud ja hallikad wälja otsiti. Niisuguseid kohti nimetati hiiteks. Sinna läksiwad inimesed palwet pidama ja ohwrid andma, kui nende südant kas kurbdus rõhus ehk õnn ja rõõm liigutas. Pühalik waikus wõttis neid metsa wilus lahkelt wastu kui kõige kaunimas kirikus.

Hiimetsa pidasiwad meie esiwanemad pühaks. Keegi ei pannud kätt hiiepuude külge. Nad kaswasiwad nii kaua, kuni wiimaks ise ära kuiwasiwad. Nii kaua ehitati neid tüwest ladwani igat nägu nikerdustega ja kirjude hilpudega. Mis hiiepuust maha langes, see sinnasamasse mädanes. Rahwas ei wõtnud ka siis sealt oksagi, kui tal suur puude puudus oli. Kõik kartsiwad, et see inimestele ja elajatele suurt õnnetust toob.

Niisugustes kohtades ohwerdati wilja ja werd, riideid ja raha, iseäranis tähtpäewadel, ja loodeti sellega omaksid kurja eest kaitsta ja õnne leida. Wana aja hiitest on tänapäewani weel mitmed kohanimed ja mäekingud, hallikad ning puud mälestuseks järele jäänud. Wanade inimeste suus elawad neist weel mitmed kenad jutud. Ka wana aja ebausku kombeid oli hiljutigi weel mitmel pool inimeste seas leida, mis aga õnneks nüüdse aja koolide mõjul ikka vähemaks jääwad.

70. Üürikene.

L. Koidula.

1. Šieke, õieke,

Ära nii hellaste õilmitse:

Lilleke, lilleke,

Kiire on kaduma kewade!

Kõidab kord külmade uha mind,

Täna veel wõidab mind luha pind:

Üürike elu, sind teretan ma

Šilmetega!

2. Lõuke, lõuke,

Hõiskamist unustad aegsaste!

Linnuke, linnuke,

Salaja sammumas sügise!

Saagu siis seutud korra keel,

Suwewiis südames, hõiskan veel!

Üürike elu, sind teretan ma

Lauludega!

3. Põueke, põueke,

Tungi su tuksumist tagase!

Inime, inime,

Tiiw pandud aastatel õlale!

Magus jah magada mullassa:

Täna veel laske mind hõisata!

Üürike elu: veel hoiab ta mind, —

Helise, rind!

71. Koidula.

(Säreihüüd.)

„Kuju poole! Kudu — magus sõna!

Süda, kannata! Ei sinagi

Kaua enam oota: Kuju poole

Kutsub Iša sind ka wiimati!”

See tund on tulnud, Iša on kutsunud ja Koidula on igaweste koju läinud. Meie laulik on oma kauni kandli seisma pannud, kelle healed nii armsaste helisefiwad, ja on paremale, õnnelikumale isamaale läinud kui see isamaa, millest ta oma surmawoodini nii sooja armastusega laulnud. Oh, et see armastatud isamaa temale nii wähe troosti wõis anda! Oh, et

tema soom mitte ei võinud kaide misna, mis ta avatud südamest oma viimase rahupaiga kohta laulis: „Su rüppe heidan unele, mu püha isamaa!“ Oh et ka tema kõige vähemgi soom ei võinud suuremal mõõdul täidetud saada, mida ta paludes avaldas: „Peu täis muul mulla, Eesti hõbrad ka, viimseks andeks hauda võtke wifata!“

E. Koidula.

Koidula sündis 12. jõulukuup. 1843 Wändras, kus tema isa J. W. Janssen sel ajal „Pärnu Postimeesi“ toimetas. Loodus oli talle aruldase luuleanni kaasa annud ja ta kaswis oma isamajas üles, kus noor ja wärske isamaalik õh heljus. Sellest õnnelikust kottujuhturnisest sündis meile isamaalik laululind. Et noor tütarlaps oma pärisnimega Lydia Janssen ei tahtnud awalikult ilma ette wälja astuda ja et tema waimustatud isamaa laulud nagu uut Eesti eluhommitut sisse helistawad, siis wõttis ta enesele lauliku nimets „Koidula“. Selle nime all luuletas nüüd Koidula, kellele loodus palju õrnafoo ilu ja luule ilutsemise wainu ning kaswatus laia filmaringi ja isamaalise südamet oli annud, waimustatud isamaa laulufid,

mis niikaua saavad helisema, kui Gesti emakeel heliseb; mis niikaua sütitawad, kui Gesti süda tufsub; mis niikaua eeskujulikud on, kui isamaalistest lauludest tõsist soojust ja waimustust otsitakse. Rahwas tundis ta lauludes oma südametundmust ja sellepärast saiwad tema laulud enamiste kõid rahwalauludeks. Ajalehtede, raamatute ja koolide läbi on suur osa tema ilusatest lauludest Gesti rahwa waimuwaraks saanud ja sellepärast on Koidula nimi üks kõige auusamatest nimedest, mida meie rahwas nimetab. Koidula nime ümber on terve Gesti rahwas kogunud, üks rahwas, kelle esiwanemad palju ilusaid laule on luuletanud ja kes tänapäewani tõsist luuletust armastab. Koidula kauni kandle heal ei ole iialgi rikkunenud ega Koidula puhas nimi iialgi warjunenud. Koidula nimi jäi igast kiusust kiskumata. Koidula helistas Gesti koidul armsat kannelt, teda igamees hea meelega kuulis, aga kelle wastu keegi oma suud ega sulge ei raatsinud liigutada.

Kes suudaks jalata, et õrnale laulikule tema palawaste armastatud isamaa käekäik wiimasel ajal mitte lõpmata kurwastust ei sünnitanud! Veel oma haigewoodi peal on ta elawa osawõtmisega kodumaa sõnumeid lugenud, ehk küll pikk ja piinaw haigus (wähjatõbi) tema jõudu ju kaua oli kurnanud. Elusaatus oli teda oma weikese kodumaa pinnast natukene eemale wiinud, kust ta lahtise, selge pilguga oma laulukätel kõrgeisse tõstetud sünnipaiga peale waatas: Kroonlinn oli talle elukohaks saanud, kus ta kroonutohtri Dr. Ed. Michelsoni abikaasana õnnelikku perekonna elu elas ja suure õrnusega oma lapsi kaswatas.

Üks neist hingab ju seal hauas, kaks nutawad nüüd unustamata ema haulal. Kroonlinnas pani meie kallid laulik omad filmad heinakuu 30. päewal 1886 igaweste kinni. Tuhandes nutawad tema haulal, terve isamaa leinab filmapisarail seda taga, kes ju oma nooril päiwil oma isamaast tunnistas: „Su walu südames mul keeb, su õnn ja rõõm mind rõõmsaks teeb!“ Koidula surmasõnum sünnitas igalpool sügawat kurbdust, seda enam, et tema meie elawate laulikute feast waidlemata esimene oli ja et temast terve rahwas veel uusi luuletusi lootis. Tema surmasõnum jõudis paraku nii hilja kodumaa Gesti feltside kätte, et nad oma rahwalauliku haulale ei saadikuid ega lilledpärgi enam ei wõinud saata; ainult telegrammi teel andasid nad oma kaasleina laupäew lõikusekuu 2. päewal, mil Koidula oma armsa lapse kõrwa maha maeti.

Hinga rahus, Sa isamaale pühendatud laulik! Hinga rahus, Su kaunis kannel hiilgab Su isamaale iga uue koiduga uueste! Hinga rahus, Su isamaa laulab nüüd Sulle, mis Sa temale laulsid:

„Sead olen näind ja paha,
Mõnda jõudsin kannata,
Mõnda elus jätta maha —
Sind ei iial unusta!“

72. Koidulale.

Elise Run.

1. Nutke, lilled, nutke, lehed: 5. Sinu kuldsed kandli keeled
Nüüd on hale, walus tund, Üliarmsa heliga
Armsam õis on heitnud ehet, Aratafid Cesti meeled,
Sauas hingab õnnist und. Pühendasid pisara.

2. Päike, peida oma sära, 6. Sinu laulud tegid taewast,
Pilwe, puista pisaraid! Kus faks südant ühenes,
Taew'lik laulik läinud ära, Wiisid waimu wälja waewast,
Jätanud järel leinajaid. Arm Su laulus pühenes.

3. Nutu oja hoowab filmast, 7. Sinu laulud troosti tõiwad
Sõnumi sain haleda: Südamel, mis rõhutud,
Wanemuise laps läin'd ilmaft, Usku, lootust rinda lõiwod,
Lema tütar Koidula. Taewa tuuleft õhutud.

4. Koidula, Su kallid nime 8. Taewa kojast olid tõtnud
Kõlab wastu südames: Sugurahwast trööstima,
Sa tein'd laulu ilmas ime, Nüüd Sind Isa käsi mõtnud
Mis ei kustu elades. Taewa, kus Su kodumaa!

9. Pisarsilmil hüian Sulle:

Hinga rahus, Taara taim!
Kuldses koiduks oled mulle,
Igapene õnnis waim!

73. Cesti keel.

E. R. Jakobson.

Peaasi, kust ühe rahwa waimuharimise järke ära tunnukse, on tema keel. Keel on rahwa hariduse kandja ja sellepärast ka tema kauni korra ja priiuse sünnitaja, tema kõige kallim parandus. Keel on see, mis üht rahwast rahwaks teeb; ta warjab üht lõpmata wäge ja wõimu enese sees. Keel ja mõistus käi-

wad käsi käes, sest keel on awalikuks saanud mõistus. Sellepärast võime ka sest, kui kaunis ühe rahwa keel on ja kui palju teda haritud, kõige paremine ära tunda, misjulguse waimuharimise järje peal rahwas ise seisab.

Kuulus keeleurija Fählmann kirjutab Gesti keelest: „See keel seisab nagu üks suur kunsttöö meie ees. Keelt nimetan ma kunsttööks — ta on seda niisama hästi kui iga muu. Paabelist lahkudes sai iga rahwas oma jau kaasa, ja tahame seda jagu toore materjaali aru sisse panna, siis ldi iga rahwas sest toorest materjaalist ühe kunsttöö, kas nägusa ehk näutu, ning see kunsttöö tunnistab, nagu iga seesugune töö, oma meistri suurust. Ja nõnda peame ka meie, kui kõige seadusekorralisema keele, see on Gesti keele, sügamuste sisse tungime, hüüdma: Selle rahwa minewik, kes selle keele loonud, ei ole tühine olnud, kui ka tema teud teaduste paberi sisekorrasse, mida maailma ajalooks ja maailma kohtuks nimetatakse, ülesse ei ole tähendatud.“

Nõnda õndsa Fählmanni sõnad. Iga Gesti poeg aga pidagu oma ilusat keelt kalliks, nagu auusa mehe kohus!

74. Isa sõnad.

Dr. M. Weste.

1. Minu isa ütles mulle:
„Prii on jälle meie maa,
Prii on jälle meie rahwas,
Armas poeg, sest rõõmusta!“

2. „Kuidas priius meile tuli,
Ütle, isa, minule!“
Isa ütles: „Priius tuli
Kui see loibutähele!“

3. Priius hakkas meile paistma
Kui see lume wara koit.
Priius hakkas helendama
Kui see lõkew loibuloit.

4. Priius tõusis kui see päike
Roibu kulbse kaisu seest;
Orjapõli puges ära
Kui see udu päikse eest.“

5. Mina uuest isalt nõudsin:
„Kas meilt priius jälle kaub?“
Isa ütles: „Ei ta kau,
Priius tõuseb, orjus waub!“

6. Võivad ohjad jõe hoida,
Kui ta kohab kewadel?
Kes wõib priiust paelu panna,
Kui ta paisub paistusel?

7. Kes wõib meie metsal' hüüda,
Kui on käes kewade:
Kaasik, ära aja kasu,
Lepik, ära lehitse!?

8. Kes wõib orasele hüüda:
Ära wõrsu, wõsu sa!
Kes wõib haljal' metsal' õelba:
Ära hakka õitsema!?

9. Kes wõib tõusjal' päewal' hüüda:
Weere jälle tagasi!
Teda pilw küll warjab wahel,
Aga päew on ometi.

10. Aleksander andis käsku:
„Priius, paista Gestimaal!“
Priius Gestimaal nüüd paistab,
Säägu paistma igal a'al!“

75. Glinka.

Dr. R. A. Hermann.

Lehkama leheküu 2. päeval 1803 sündis Nowospassi mõisas Smolenski linna ligidal mõisaomanikul Nikolai Glinkal poeg, kellele nimi Mihhail pandi. Sellele oli õnneks antud kord Wene rahwa isemoodi muusikat kõrgele järjele tõsta. Juba enne seda oli Glinka nimi Wenemaal väga tuntud. Nikolai Glinkal oli faks wenda, kes mõlemad kuulsateks Wene kirjameesteks olivad saanud. Nüüd pidi ka Wene kõige kuulsam muusikameister sellest perekonnast välja tulema. Juba warakult awaldas weikene Mihhail suurt annet ja hinna laulu ja muusikat õppida. Moskwas wõttis ta suure ja osawa klaverimängija Sielbi käest mängimisetundisid. Siis oli selgeste näha, et Mihhail Glinkast suur meister saab, sest suurel sammul astus ta mängimises edasi. Ta walis muusika enesele eluülesandeks.

Et muusikas nii täieliseks tõusta kui võimalik, siis reisis Glinka 1830. aastal Italiamaale, laulu ja mängu kodupaika. Seal õppis ta Zampony juhatusel hoolega komponeerimist¹. Kolme aasta pärast reisis ta Italiast Saksamaale Berliini linna, kus ta Saksa meistri Dehni juhatusel iluhealte sünnitamises weel kõrgemat õpetust sai. Nüüd pööras ta wõeralt maalt jälle Wenemaale tagasi. Keiser Nikolai pani teda oma keiserliku koja kapellmeistriks², ooperi³ juhatajaks ja kiriku koori õpetajaks. Ehk küll Glinka teiste rahwaste muusikat oli õppinud, siiski sai ta oma terawa mõistusega warsti aru, mis wahel Wene ja teiste rahwaste muusika wahel on, ning wõttis nõuaks Wene muusikat kõrgele järjele tõsta. Seda on ta ka teinud ja on enam kui ükski teine mõistnud näidata, mis wõim Wene laulus ja mängus warjul oli. Ta lõi toonitöösid, mis tema nime küll igaweste Wene rahwa südamesse jätawad. Tema tööde kroon ja ilu on kuulus Wene laulumäng „Elu tsaari eest“ (Жизнь за царя), mille jarmast seni ajani ükski teine meister ei ole osanud sünnitada. Teine laulumäng oli „Ruslan ja Lubmilla“ (Русланъ и Людмила). Need faks tööd on tema nime suremataks teinud. Pääle selle kirjutas ta weel laulusid ja mängutükka.

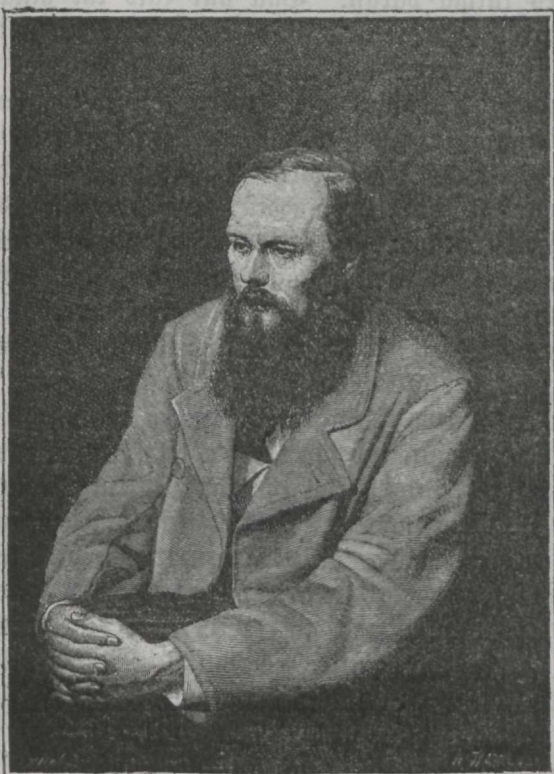
Dma elu teisel poolel oli Glinka sagedaste reisidel. Ta käis Hispandas ja Prantsusmaal ja wahelajal oli ta ikka Wenemaal. Wiimaks tuli ta jälle aastal 1856 Berliini, kus ta

¹Komponeerima, muusikatiikka ja laulusid looma; ²kapellmeister, koorijuhataja; ³ooper, laulumäng, lauluga ühendatud näitemäng.

uueste Dehni juures muusikat studeeris. Wististe oleks suur Wene meister Glinka weel mõndagi rääkimata ilusat muusikaloodet sünnitanud, aga seal tuli Berlinis aastal 1857 surm ja pani tema filmad igaweseks uneks kinni künlakuu 3. päewal. Wenemaa kõige suurem iluhealte sünnitaja oli wõeral maal hinge heitnud.

Tema tööd on aga weel nüüd ühte puhtu Peterburis ja mujal Wenemaal kuulda. Üksnes Peterburi Maria teatris on tema laulumäng „Elu tsaari eest“ juba palju rohkem kui tuhat korda mängitud, rääkimata, mis mujal. Surnultki auustab Wene rahwas oma muusikameistrit ja laulab waimustusega tema laulusid. Alles hiljuti, 1885. aastal, pandi talle sünnimise linnas suur ilus mälestuseseammas üles.

76. Dostojewski.

Wene kirjanik Dostojewski sündis a. 1822 Moskwas, kus ta isa tohter oli. Tema rinnus tuskus soe süda waeste inimeste

wastu ja ta esimene jutustus, mis ta oma 22. eluaastas kirjutas, rääkis „waestest inimestest“, üks jutt, millest terwes riigis räägiti. Kõik tema jutud on selle poolest eeskujulikud, et nemad inimeste hingeelu peenikeselt tunnewad ja inimeste siinise püüdise meistrilikult ette toowad. Dostojewski kannatas oma elu sees palju ja tema jutustused on enamiste ta kurwa siuga. Ta suri aastal 1881 ja terve Wenemaa leinas oma kallist poega, kes inimese hingeelu nii terawaste oli mõistnud ette maalida.

77. Poisikene Kristuse juures jõulupuul.

Dostojewski järele J. Turtatam.

1. Weike, umbes kuue-aastane poisikene ärkas hommikul niiskes keldrikambri üles. Wana õhukene kuuetükk oli tal seljas ja ta wärises külma pärast. Sall aur käis tal hingates suust wälja, ja et tal aeg igawaks läks, istus ta ühe kasti peale ja hakkas ajawiteks auru suust pikkamisi wälja lastma. Ta kõht oli aga wäga tühi. Juba mitu korda oli ta magamise-lawal oma haiget ema waatamas käinud, kes seal magas, õhuke kott külje all ja riidekomps pea all. Kuidas olivad nad siia juhtunud? Ema oli poisikesega wist teisest linnast Peterburisse tulnud teenistust otsima ja siin korraga haigeks jäänud . . . Bett oli poisikene kuskilt eeskojast leidnud, aga leiwakoorigut ei olnud kuskilt saada . . . Õhtu oli juba ammuugi käes, aga tuld ei pannud keegi toas põlema. Poisike hakkas wiimaks pimebas kartma ja läks juba kümnendat korda ema magamast üles ajama: Ta katsus käega ema nägu ja pani imeks, et ema ennast sugugi ei liigutanud ja et ta ihu külmaks oli läinud nagu keldrikambri sein. „Küll on aga siin külm,“ mõtles poisike, seisatas natukene mõttes, puhkus siis oma sõrmede peale, et neid wähegi soojendada, otsis oma mütsi lawalt üles ja läks tasakeste käsitaudu kobades keldrikambrist wälja. Ta oleks juba waremine wälja läinud, aga ta kartis suurt koera, kes päewa otsa ülewel trepi peal ukse ees hulus. Müüd oli koer ära läinud ja poisikene peasis takistamata uulitsale.

Seldekene, misjugune linn! Tialgi ei olnud ta weel niisugust linna näinud. Seal, kust ta Peterburisse oli tulnud, oli õõsiti uulitsal koguni pime: üksainuke latern terwes uulitsas. Madalate puumajade afnad pandi õhtul luukidega finni; niipea kui pimebaks hakkas minama, jäiwad uulitsad tühjaks:

igauks ruttas koju, ja ukseid pandi lukku. Minult koerad jooksiwad parvedes mööda uulitsaid ja hulusiwad ja haukusiwad ööd otsa. Aga selle eest oli tal seal soe ja kõht täis, siin aga tahab külm ja nälg ära võtta — oh Sumal, peaks ometi kuskilt süia saama! Ja misugune müra ja kära siin on! ja seda walgust, neid inimesi, hobuseid, tõldu — filmad lähewad kirjuts — ja kui külm, kui külm! — kõik tungiwad edasi tagasi ja — oh Sumaluke, kui kangeste tahaks süia! Peaks ometi natukesi leiba saama! Korraga käis nii kibe walu tal sõrmedest läbi . . .

2. Suba jälle uulits — aga küll on see lai! Ja seda kära ja müra, tungimist ja jooksmist, sõitmist ja ajamist — siin jääb wist küll teiste jalgade alla! ja kui walge siin on! Aga mis see on? Di mis suur klaas! ja klaasi taga tuba, toas suur puu — ots ulatab laeni, puu peal põlewad nii palju tulefid, ripuwad nii palju õunu ja kuldpaperid, puu ümber — nukub, weikesed hobused; toas jooksewad lapsed ilusas pühapäewa riides, mängiwad, naerawad ja sööwad ja joowad midagi. Näe, seal hakkab weike tüdruk poisikesega tantsuma, õige ilus tüdrukukene! Kuula, pilli mängitakse ka — läbi klaasi kõik kuulda. Poisikene wahib läbi klaasi tupp, imesteleb ja naeratab; aga warbad külmetawad, kui neid liigutad — poisikene hakkas nutma ja pani jooksuma. Korraga näeb ta läbi suure klaasi jälle üht tuba: jõulupuu särab sees, laudade peal mitmesuguseid kooksid ja saia — pruunisid, punaseid, kollaseid; laudade taga istuwad neli toredat prouat ja annawad igauhele, kes sisse läheb, saia ja kooksid. Ühtepuhku käib herrasid ja prouasid uulitsalt sees saia otsmas. Poisikene kõmpis treppi mööda üles, tõukas ukse lahti ja astus ka sisse. Peenikesed prouad paniwad koha karjuma ja kättega wehklema, üks neist jooksis poisikese juurde, pistis talle kopika pihtu ja tegi talle ukse uulitsale lahti. Poisikene ehmatas hirmsaste ära, kopikukkus näpu wahelt maha ja weeres kõllinal trepist alla: kangeks jäänud sõrmed ei jõudnud teda kinni hoida; ta katkus, et aga uksest wälja sai ja pani siis jooksuma. Nutt tükkis talle peale, aga hirmuga jooksis ta ifka edasi ja puhkus käekeste peale, ta tundis ennast korraga nii üksinda olewat, ja igawus ja hirm rõhusiwad teda . . . Aga heldene aeg! mis siin jälle on? alna peal klaasi taga kolm weikest nukk (puppe), uhked punased ja rohilised riided selgas, ja kõik just kui elusad. Üks wanamees istub ka seal ja mängib suurt wiulit, kaks teist

wanatest seisawad ta kõrwal, weikesed wiilid käes, ja mängiwad ka kõik; huuledki liiguwad neil — nad räägiwad, kuid klaasi läbi ei wõi nende rääkimist kuulda. Ja poisike arwas esite, et nad päris elusad on, aga kui aru sai, et nad nukud on, siis hakkas ta walju healega naerma. Sialgi ei olnud ta sääraseid nukkusid näinud ja ei wõinud arwatagi, et niisuguseid ka olemas on; nutt tükis talle peal, aga nukud ajasiwad wägise naerma. Korraga tundis ta, et keegi tema kuuest kinni haaras: Suur kuri pois seisus ta kõrwal ja wirutas talle korraga mööda pead, siis napsas mütki ta peast ära ja andis põlweaga weel wõmmi selga . . . Poisikene patatas maha ja uimastas esiti ära, kargas siis jälle üles ja pani jooksuma — jooksis, jooksis, wiimaks lipsas ühest wärawast sisse wõerasse hoowi ja pugest seal puuriitade wahel: „Ega siit ometi mind üles ei leita, ja pime on ju ka.“

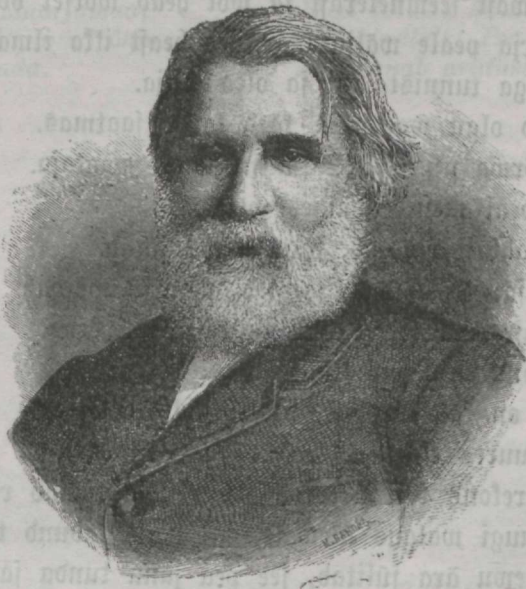
3. Ta kükitas nüüd puuriida taga ja löötsutas hirmu pära. Korraga tundis ta enesel õige hea olewat: käed ja jalad ei walutanud enam ja tal oli see nagu kodus ahju peal; seal käis wärin ta kehast läbi: ta oli suikuma jäänud. „Siin oleks õige hea magama uinuda: oot', ma istun siin natukese ja jooksen siis jälle nukkusid waatama,“ mõtles poisikene ja naeratas, „just nagu elusad“ . . . Kõike kuulis ta, et ema ta pea kohal laulab. „Emakene, ma magan, siin on wäga hea magada.“ „Tule minu juurde jõulupuule, poisikene,“ hüüdis üks tasane heal tema kohal.

Ta waatas esite, et tema ema teda kutsus; aga ei, ema see ei ole; kes teda aga hüüdis, seda ta ei näinud, kuid keegi hakkas pimekos tema ümbert kinni ja korraga — oh seda ime-likku walgust! ja misugune hiilgaw jõulupuud! Aga ei, jõulupuud see küll ei ole: ta ei olnud niisugust puud iial näinudki. Kus ta siis nüüd õieti on? Kõik hiilgab ja särab, ümberringi on igalpool nukud, — ah ei, need on ju kõik weikesed poisikesed ja tüdrukukesed, aga kõik on nii walged, kõik keerlewad ja lendawad tema ümber, suutelewad teda, kannawad teda enestega ühes — ja ta ise lendab ka ning näeb, et ema tema peale waatab ja rõõmuga naerateleb.

„Emakene! emakene! küll on mul nüüd hea elu!“ hüüdis poisikene, siis suuteles ta jälle weikesi lapsi ja tahtis neile jutustada, misuguseid nukkusid ta klaasi taga oli näinud. „Kes te olete, poisikesed? kes te olete, tüdrukukesed?“ küsis ta nende käest rõõmu tujul naeratades.

„Meie oleme Kristuse juures jõulupuul“, vastasivad nad temale. „Kristuse juures on iga aasta sel päeval jõulupuunende weikeste laste jaoks, kellel seal maa peal jõulupuud ei ole . . .“ Nüüd sai ta ka teada, et need weikesed poisikesed ja tütarlapsed niisamasugused lapsed olivad kui temagi, aga mõningad neist olivad juba keldrikambrites hälli ära külmanud, teised olivad nälja ajal ema rinna juurde ära surunud, kolmandad olivad raudteel kolmanda klassi wagunites halwa õhu sisse ära lämmastanud jne. Nüüd olivad nad kõik üheskoos, kõik nagu inglid Kristuse ümber, ja Tema ise seisis nende keskes ja õnnistas neid . . . Laste emad olivad ka siin — nad seisivad eemal ja nutasivad; igaüks tundis oma pojakese ja tütrekese ära; lapsed aga lendasivad neile juurde, andsivad neile suud, pühkisivad oma käekestega nende filmist pisaraid ja palusivad, et nad mitte ei nutaks, sest neil oli nüüd väga hea elu . . . Teisel hommikul leidis kojamees puude tagant weikese ära külmanud poisi surnukeha; pärast leiti ka ta ema üles.

78. Turgenew.

Turgenew on kõige tuttawam Wene kirjanik. Ta sündis aastal 1818 Orelis ja suri a. 1883 Prantsusmaal. Kui ta Moskwas, Peterburis ja wäljamaal ülikoolides oli õppinud, kirjutas ta mit-

med laulud ja jutustused. Aga neist ei pandud palju tähele. Siis avaldas ta ühe raamatu, milles ta Wene külarahwa elu õpetatud seltskondadele ette maalis. See raamat leidis nii suurt kiitust, et Turgenew sest ajast saadik otse kirjanikuks heitis. Ta kirjutas õige palju jutustusi ja lugusid Wene elust ja rahwast. Neid peetakse nii heaks, et nad mitmesse wõerasse keelde on ümber tõlgitud. Turgenew on Wene mõisniku sugust ja wäljamaal, kus ta kaua elas, kutsuti teda „eht Wene herraks“. Tal oli lahke süda, lahked elupaewad ja suured luuleannid.

79. Wene wanadsõnad.

1. Minult Jumalal kõik on saadawal.
2. Inimene mõtleb nii, Jumal saadab teisiti.
3. Ei Jumal seda awita, kes ise halb ja laiskleja.
4. Ei kahte surma keegi näe, ei ühest keegi mööda läe.
5. Kes julgab Looja kartuse, ei see ka looma häbene.
6. Ei halvast seemneterast sa wõi head wõrset oodata.
7. Kes kurja peale wälja lääb, see heast ikka ilma jääb.
8. Ekfi, aga tunnistata, et sa oled ekfiia.
9. Silmad olgu waatmas, käed forda saatmas.
10. Ära kõrwa usu sa: Silm sul olgu waataja.
11. Keele peal mesi, südames wesi.
12. Pale lahtust pajatab, süda fala sajatab.
13. Kes tasamine sõidab, see wõidujooksu wõidab.
14. Seda isegi sa tead: Lollist ära looda head.
15. Kus jõud, seal mõistusel põud.
16. Rehast on küll weikene, siisli tubli teule.
17. Kelle juures elad sa, seda pead teenima.
18. Kui perekond kõik üheskoos, siis süda tujukub rahumõõs.
19. Sea kuugi walguis ülewalt, kui päike kadund taewa alt.
20. Kes laewu ära sülitab, see pea jänu tunda saab.
21. Kes palju hakkab soowima, ei iial head näha saa.
22. Sõnal olgu usaldus, leiwa mõõdul parajus, raha armul arutus.

23. Wolga hea hobune — kõit ta wõtab sõidule.
24. Seep küll ise sinine, aga peseb puhtaste.
25. Kes merelainil pole käind, ei see weel häda pole näind.

80. Sind surmani.

L. Koidula.

1. Sind surmani küll tahan
Ma kalliks pidada,
Mu õitsew Eesti rada,
Mu lehkaw isamaa.
Mu Eesti wainud, jõed
Ja minu emakeel,
Teid kõrgeks kiita tahan
Ma surmatunnil weel.

2. Kuis, maa, nii hellalt kannad
Su lapsi käte peal,
Neil' annad leiba, katet
Ja wiimast aset weel!
Tõest', armsam on mul olla
Su pões, Maarjamaa,
Kui wõeral pinnal õnnes
Ja auus elada.

3. Kuis on su pojad wagad,
Nii waprad, tugewad,
Su tütreid nagu lilled,
Nad õitswad nägusad!
Ja sinu tuul ja päike
Sind õitsel kannawad
Ja kõrge kotka tiivad,
Kuis hellalt katawad!

4. Ja tihti süiski leian
Su silmas pisarad!
Mu Eestimaa, oh looda,
Pea ajad muutuwad!
Meil tulewased tunnid
Weel toowad kinnitust!
Käi kindlalt! Pea kõrges!
Aeg annab arutust!

V.

81. Edasisaamise kunst.

Jõepäral, wiinakuu 8. päeval 1888.

Armas poeg!

See on väga hea, et Sa mulle jälle kirja saatsid; aga veel parem on, et Sa kirjas minu käest ühe tähtsa asja üle nõuu küsid.

Sa kaebab, et kooliõpetajad Sinu edasisaamisega mitte nii hästi rahul ei ole kui mõne teise kooliwenna edasisaamisega, ja küsid, kas siin nõuu ei võiks leida, et Sina ka selles tükis, kui võimalik, esimeste sekka saaks.

Miks mitte, armas laps! See asi ei ole sugugi nii raske, kui Sa wahest kardad, ja abi on ligemal, kui Sa loodad. Edasisaamisel on oma kunst ja iga kunst nõuab harjutust. On ta aga kord käes, siis võib tema abil kohe kolme võrra rutiinne edasi saada. See kunst on seda kallim ja kasulikum, et tema Sind mitte üksi koolipingil edasi ei aita, waid ka igas muus asjas, mis Sa oma elus iganes ette võtad. Rahju, et ma Sinust nüüd kaugel elan, kus Sa seda kunsti näed tarwis olewat; muidu õpetaksin ma ta Sulle wahest kerge wae-waga kätte. Et ma aga praegu ise Su koolmeister ei wi olla, siis tahan ma Sulle selle asemel kolm teist koolmeistrit juhutada, kes Sulle edasisaamise kunsti wõiwad kätte õpetada.

Esimese koolmeistri nimi on Demostenes. Tema elas ligi 400 aastat enne Kristust Greekamaal ja mõistis edasisaamise kunsti väga hästi. Ta jäi wara wae-seks lapses ja laisad eestkostjad walitfesiwad tema warandust. „Ei, ütles noor Demostenes, need hooletumad inimesed annan ma kohtu kätte. Aga, mõtles ta edasi, kohtust wõin ma ainult siis õigust saada, kui ma oma asja ilusaste mõistan ette panna. Olgu, ma õpin kõnemeheks!“ Ta hakkas nüüd kõnemeheks õppima, aga edasisaamisest ei olnud juttugi. Demostenes kofutas, ei saanud r-heat hästi wälja ütelda ja ta hing oli väga lühikene. Aga Demostenes leidis edasisaamise kunsti ülesse: Ta hakkas kõnekunsti niisuguse hoollega ja hagarusega õppima, nii et seda täna päewani imestatakse. Ta lahkus

teistest inimestest kauaks ajaks ära, pani v-heelte rääkimiseks kiwi-kefi suhu, kõndis siis vastu mäge ülesse poole ja kõneles ise kõwaste. Kui meri kangeste kohises, siis astus ta kaldale ja katsus nii kõwaste kõneleda, et see merekohinast üle kostis. Ja kui ta wiimaks ette astus, siis wõitis ta protsessi oma hooletumate eestkostjate vastu ja pidas rahwa ees niisuguseid kõnesid, et teda kui kõrgemalt saadetud prohwetiks peeti. Demostenes sai kõige kuulsamaks wanaaja kõnemeheks. Misläbi? Kas oma suurte kõneannete pärast? Oma wirtuse ja hagaruse pärast.

Teine koolmeister on kõrgest soost. Ta elas paari saja aasta eest ja näitas terwele imestawale ilmale, mis edasisaamise kunst wõib teha. Ta ei maganud kuigi palju, aga tegi ise oma käega wäga palju tööd, ehk tal enesel seda küll mitte tarwis ei olnud. Ta isamaal oli seda aga tarwis. Isamaa oli waeses korras. Aga tema pani oma wirtusega ja tüsedusega oma isamaa suurusele koguni uue põhja ja isamaa andis temale selle eest pärast tema surma nimeks — **P e e t e r**
S u u r.

Kolmas koolmeister on **F r a n k l i n**, kes kõiges tundi kuus magas ja siis 18 tundi tööd tegi. Tema lipufiri oli: „Wirtus on õnne ema ja wirtuuse annab Jumal kõik.“ Üks Franklini sõber on ütelnud: „Franklin on üks aruldane mees, kellel kõik korda läheb, mis ta iganes ette wõtab.“ „Saa, kostis teine, see ei ole sugugi ime. Kui ma õhtu hilja seltsimajast kodu tulen, siis istub Franklin weel töö juures, ja kui ma hommiku ülesse ärkan, siis on temal päewatöö sagedaste ju walmis. Tema teeb ühest päewast kolm päewa wälja. Tal on edasijõudmise kunst suurel mõõdul käes.“

Nüüd, armas poeg, weel üks sõna: Tee edasisaamise kunstis kind proow ja teata siis sellest oma

truule

isale.

82. Poisike põllul.

S. Tamm.

1. Isa, sul on hobu seal,	2. Isa, sin ma abits sull'
Sahk on sinul ka;	Tahan olla ju:
Rünnad üksi põllu peal	Too sa weike hobu mull',
Ilma abita.	Weike sahk ka too!

3. Oks kaks meid kündmas meest —

He ütled sa,
Kaks siis kõrt ka ühe eest
Annaks helde maa.

83. Tuletikud.

Tuletikud on puust ja wosworist tehtud. Nad on pisikesed pulgakased, aga neil on tuli pea sees. Puu tuli metsast, woswor mäe seeft. Asi sündis nii.

Suur kuust raiuti metsas maha ja toodi wabrikusse. Siin lõigati ta nelja wiie jala pikusteks pakkudeks ja neist pakkudest kisti kunstliku hõõwliga pikad peenikesed pinnud nagu õlekõrred lahti. Pinnud lõigati nüüd lühikesteks tikkudeks. Tikud aeti kunstliku raputamise läbi otsa pidi sõela põhja sisse ja sõelaga kasteti nad natukene woswori sisse. Kui woswor ära kuiwis, siis pandi nad pisikeste kastikeste sisse, kastile klisterdati kroonu panderoll ümber, mille eest wabriku peremees kroonule raha maksab, ja siis saadeti pakid poodidesse, kust paari kopiku eest mitu sada tikku võib saada.

Agas kust on woswor wälja tulnud? Mäe seeft. Siin elas ta weikestes põrmukestes kivi sees mitu tuhat aastat. Pealmised kivi korrad porjusiwad wiimaks ära ja puu ja rohu juured tungisiwad alla woswori juurde. Muu toidu kõrwal wõtsiwad nad ka natukene wosworit. Woswor aga rändas nende sees kuni ladwa tippu seemne sisse. Lehmad ja härjad tuliwad ja sõiwad seemned ära, ja woswori ühes. Soo, nüüd rändas woswor looma were sees ja wõttis wiimaks luu sees aset, kuhu ta kõwaste kinni jäi.

Kui loomad ära tapeti ja liha ära söödi, siis wiidi luud apteekri kätte. See tunneb woswori kawalust ja võib teda luu seeft kinni püüda. Ta paneb luu umbse raudnõuu sisse ja ajab nüüd nõuu elendama. Wosworil waesel läheb pea soojaks ja hakkab wälja tikkuma. Apteeker teeb talle torukese ette ja laseb ta seda mööda umse klaasi sisse, milles muud ei ole kui wett. Woswor wett ei falli. Ta otsib enesele klaasi külles aseme ja kogub ennast siia suurel hulgal kokku ja on nagu kollakas waha. Sellele pannakse muud materjaali weel juurde, ja tuletiku woswor ongi walmis.

84. Kõnetraat.

Raudteed ja telegrahwi traadid on meie kodumaal juba tuttavad asjad ja nende kiirusest on ju mõndagi räägitud. Ühe päewaga wõib Tallinnast ehk Narwast Warka sõita ja mõne filmapilguga ühest kodumaa äärest teise telegrahweerida. Need kasulikud asjad on igale maale elu ja rikkust toonud ja seda ootab neist ka meie kodumaa.

Kuna raudteed ikka ainult sõitmiseks ja wedamiseks tarvitatakse, on telegrahwi traati uuemal ajal ka ühe teise asja tarwis pruukima hakatud: Telegrahwi traati mööda ei saadeta enam mitte üksi sõnumeid, waid teda mööda kõneldakse ka. Kes näituseks Peterburis on käinud, see on näinud, et seal hoonete harjade peal terve traadivõrk on wälja seatud. Traadid tulewad majadest wälja ja jooksewad üle uulitsate ja katuste jälle majade sisse. Kuidas räägitakse nende traatidega?

Wäga lihtsalt. Maja seina külles on weike puukast, mille sisse traadi otsad jooksewad. Kasti külle sees on ümmargune õhukene lauakene, mis kasti kõrwa asemel on. Tahetakse nüüd teisega rääkida, kes traadi teise otsa juures on, siis litjutakse nupu peale, mis kasti külles on, ja weike kellukene kasti all hakkab helisema. Seda kuuldes tullakse kasti juurde, ja kõne algab. Kõneleja ütleb sõnad kasti kõrwa sisse, teise traadi otsa juures wõetakse weike toru, mis traadi otsa külles on, kõrwa juurde, ja kõne on selgeste kuulda. Ka wõib inimestki ta healest kergeste ära tunda.

Kes wiib heale edasi? Seesama jõud, mis ka telegrahwi sõnume edasi wiib — elektri wägi. Elektri wäega tehakse meie ajal imeasju!

85. Kust tunnikellad tulewad.

Meie tunnikellad tulewad enamiste Saksamaalt Mustmetsa wabrikuteest Reini ligidalt. Seal teewad terwed külad tunnikellad ja teeniwad sellega niipalju raha, et terwel Saksamaal rikkamaid külasi waewalt on olemas. Umbes sada aastat tagasi oliwad need külad wäga waesed. Maksud sõjad oliwad nad nii ära kurnanud, et inimesed teistesse maadesse tööle rändasiwad, kust nad siis oma perekonnale peatoidust muretsewiwad.

Mitmed tublid talupojad, kes sedawiisi kaugele tööle rändasid, võtsid kodust klaasikauba woori selga ja müüsid wõrsil hea raha eest ära. Reisid olid weel terasemad ja töid kodu tules ka wõrast kaupa oma kodumaale ja müüsid ta siin ära. Nii toodi ka Hollandimaalt seinakellu Mustmetsa maakonda, kus neid weel wähe tunti. Need kellad olid puust tehtud. Põhil talweõhtutel hakkasid mõned meistri- mehed neid kellu järele tegema. Mõnel läks see nii hästi forda, et ta enam reisima ei läinudgi, waid kodu puust tunnikellu wabrikis ja müüs. Kui pärast metallikellad nende asemele astusid, siis tegid nad need ka needgi järele.

Aga nende tegemine ei olnud kerge ära õppida. Mõned reisidid Helwetsiasse, Prantsusmaale ja mujale, et näha saada, kuidas kella rattaid ja wärkiseid walmis tehakse. Aga igamees hoidis seda kunsti suures saladuses. Wiimaks sai üks hagar noormees kunsti ometi kätte, läks jälle kodu tagasi, ehitas teiste abiga suure wabriku, ja see kaswis aast aastalt suuremaks, nii et ta nüüd kõige suuremate kellawabrikute sekka tuleb lugeda. Uuemat ajal on sinna weel teisi wabrikuid asutatud, nii et terwele maakonnale tööd ja raha küllalt saab, ja et sealsed tunnikellad ka meiegi juurde ulatavad.

Millal hakkawad Eesti külad põllutöö kõrwal ka üht ehk teist käsitööd tegema, mis neile uueks waranduse hallitaks oleks?

86. Kuidas raamatuid tehakse.

Gutenberg

raamatutrükkimise ülesleidja
1400—1467.

Raamat, hariduse andja,
Waimu walgustuse kandja,
Seljud üle ilmamaa,
Litad waimu lennata.

Meie oleme harjunud asjade wäärtust raha järele arwama ja asjadest nende hinna järele enam ehk wähem lugu pidama. Paljude asjade juures on see wäga õige; kui meie seda aga ka raamatuga tahame teha, siis ei õige. Ka kõige weiksem raamatukene, mis ainult mõne kopika maksab, on üks wili, mida mitmed tuhanded, wõiks õieti ütelda, mitmed millionid

käeb aastasadade kaupa on kaswatanud ja mille valmistamise juures veel praegu sajab ja tuhandad inimesed tegewad on.

Raamatu valmistamise juures tuleb meil kõige pealt raamatu kirjutaja peale waadata. Tubli raamatu kirjutaja on enamiste ifka ka tubli koolihariduse saanud. Kui palju tööd on ta teinud, kui palju waewa näinud, kui palju kulu kannud, kui ta alakoolist ülikoolini kõik koolid on läbi käinud! Ta on aastate kaupa kõrgeste haritud meeste suust õpetust saanud ja on terwed raamatufogud läbi lugenud, osalt koguni läbi õppinud, nii et tal nüüd palju waimuwara käes on. Sellest waimuwarast, mis osalt mitu tuhat aastat wana, osalt aga otse uus on, walib ta ühe kindla põllu wälja, paneb talle õiged piirid ja teeb kena plaani ning kirjutab nüüd raamatu.

Kirjutamiseks tarwitab ta tinti, sulge ja paberit. Need on asjad, mida suured wabrikud valmistawad. Tindi wabrikant peab tindi materjaalid kõige nelja tuule poolt kokku muretsema ja peab mõistma neist tinti wälja teha. Temal läheb fiin kunsti ja teadust tarwis. Enamiste igal tindiwabrikul on omad saladused, kuidas nad üht ehk teist head tinti valmistawad. — Veel kirjum on lihtsa terasjule valmistamine, mis tuhandatele tööd ja leiba annab.

2. Paberi tegemisest on lugija ka ise osa wõtnud, ilma et ta seda teadis. Kui ta oma särgi ära pidas ja ta siis naru-
korjaja kätte andis, siis oli ta teadmata ja tahtmata ühe weikese raamatu tarwis paberi materjaali valmistanud. Nära-
kad wiiaakse paberi wabrikusse, walitakse fiin mitmesse feltsi ja raiutakse siis puruks. Närupuru aetakse wesse alla ja jahwatatakse koguni peenikeseks. See jahwatamine sünnib wee sees ja kivi asemel on terawad noad töö. Jahwatamise juures pannakse trükipa-
berile sagedaste palju puupuru sekka, mis nära-
katest odavam on. Peenikeseks jahwatatud puder tõmmatakse ühes weega pumba läbi laia sõela peale. Pikergune sõel on ühest otjast madalam ja liigub edasi tagasi. Seeläbi läheb naru- ja puupuru põruwa wee sees hästi segamine ja ühepaksuseks, kuna ta ise ühtewiisi alla poole wauib. Wesi jookseb sõela põhjast aegamööda maha ja pudrust jääb õhuke kest sõela peale järele. See läheb otja pidi kohe rullide wahel ja need tõmbawad teda edasi. Nüüd läheb ta mitmete kuumade raudrullide wahelt läbi, ja paber ongi walmis. Pikk paberikangas lõigatakse wiimaks poognateks katki, poognad loetakse riisideks ja saadetakse paberi kauplus-
tesse, kust paber niihästi raamatu kirjutaja kui ka raamatu

trükkija kätte läheb. Paberivabriku masinad on aga suurtes masinavabrikutes tehtud ja maksavad ühtekokku mõni hea sada tuhat rubla. Kui paberit mitte nii väga palju tarvis ei oleks, siis peaks ta väga kallis olema.

3. Mis tehakse nüüd trükikojas, et valgest paberist kena raamat saaks? Siin tehakse kahesugust tööd — ladumist ja trükkimist. Laduja tarvitab tähti, trükkija masinat. Tähed on tähewalamise wabrikus tinast ja teistest metallidest walatud ja trükimasin masinavabrikus tehtud. Mõlemad wabrikud on oma kunstis kõrge järje peal ja teewad imestamise wäärilistelt peenikest tööd. Tähed seisawad trükikojas tähekesti sees, kus igal tähel oma weike kapikene on. Nii seisawad a-tähed ühe, b-tähed teise, e-tähed kolmanda kapikese sees jne. Tähed on umbes tolli pikused tinapulgakased, millede otsade peal täht wastuotsa seisab. Laduja wõtab nüüd käskirja, mille tsensor enne on läbi katsunud, ja hakkab laduma. Dn tal näituseks sõna „tulema“ laduda, siis wõtab ta tähed t u l e m ja a üksikult tähekestist ja paneb nad püsti ritta üksteise kõrwa raudliineali peale seisma. Sõnade wahele paneb ta ühe lühema tinakapi, et sõnad ühte ei läheks. Dn rida walmis, siis kiilutab ta tema weikeste tinalitritega hästi kinni, et trüki ajal tähed hästi paigal seisaksiwad. Ühe rea alla tuleb teine rida, kuni terve lehekülge walmis. Siis tuleb teine lehekülge käpile jne raamatu otsani.

Dn ühe poogna jagu, enamiste 16 lehekülge, walmis lautud, siis trükitaakse masina all üks poogen proowiks ära. Selle poogna peal tulewad nüüd trükiwead ära parandada, mida laduja kogemata on teinud. Dn parandamine kahel kolmel korral toimetatud, siis tuleb trükkimine. Selleks kruwitakse ühe poogna leheküljed raudraami sisse kõwaste kinni ja lükatakse siis masina alla. Kui masinat ümber aetakse, siis käib kinni kruwitud raam ühes lautud lehekülgedega rullide alt läbi. Rullid on trükimustaga määritud ja need määrivad ka tinatähtede otsad mustaks. Sellepeale käib raam ühe jämeda rulli alt läbi ja wautab trükimusta paberi peale, mis ühtlasi rulli alla lastakse. Iga käiguga trükib masin ühe poogna külje walmis. See läheb nii ruttu, et tunnis umbes 1000 külge walmis saab. Dn mõlemad küljed ära trükitud, mistarwis iga poogen kaks korda peab masina alla minema, siis pestakse tähed puhtaks ja pannakse üksikult jälle iga täht oma kapikese sisse tagasi, kust neid uueste ladumiseks tarwitatakse.

Erükitud poognab lähewad raamatu köitja kätte. See kääneb iga poogna nii kokku, et temast 8 lehte saab, ja õmbleb siis terwe raamatu jau poognaid ühte, lõikab lõikemasina all terwe sületäie ühekorraga tajaseks ja paneb kaaned ümber.

Müüd on raamat walmis ja ta saadetakse kõigile poole raamatupoodidesse müia. Raamatu müüja seab raamatud forra järele laudite peale ja müüb nad siit ostjatele wälja.

Nii tehakse raamatuid. Töeste, tööd on palju enam, kui seda weikse raamatukeje juurest wõib näha. Aga hea siuga weikse raamat teeb rahwa seas ka enam tööd, kui seda pealiskaudu wõib arvata. Snn sellele rahwale, kel palju häid raamatuid on ja kes neid häid raamatuid palju loeb!

87. Mis Minna mäanna käest kuulda sai.

1. Minna oli wirt koolitüdruk. Kui ta jõuluks wäga hea koolitunnistuse kodu töi, siis kinkis talle isa jõulupuul juures mitu kena asja. Asjade seas oli ka terwe kastikene krikholid. Di, kui palju nendega wõis rehkendada ja kirjutada! Minna läks pea tagakambrisse, istus oma „töölaua“ juurde ja kirjutas oma kõige ilusama jõululaulu tahwli peale. Siis hakkas ta oma kingitust waatama ja tõmbas krikhulikasti kaase kümnel korral lahti ja luges krikholid mitu korda üle.

„Oh kui palju, kui palju!“ hüüdis laps rõõmuga. „Sa weel nii kena kast. Ei tea, mis puust ta ise on tehtud?“ — „Männa puust!“ kostis kast talle sõbralikult, sest ega see ime pole, kui puu wiisaka lapsega kallil jõulu ööl paar sõna kõneleb. „Kes sinu siis tegi?“ küsis Minna. „Mitmed meistrid!“ kostis kast uhkeste. Aga nagu lapse wiis kunagi, hakkas Minna küsitlema ja pärima ja nõudma, nii et sellest kümme ajalehte wõiks täis kirjutada.

„Kus sa siis kaswafid, kallid mänd? Kas ehk wahest meie laanes?“ — „Ei, lapsukene. Mina kaswafin Wõrumaal, Wastselinna kihelkonnas, suures Drawa metsas.“ — „Kui kaua, kas terwe suwi otsa?“ — „Tervelt kaksjada aastat!“ — „Di, see on wist hirmus kaua! Jutusta mulle siis mõni muinasjutt, mis sa wanaema käest ehk kuulsid!“ — „Ei, lapsukene, muinasjutust ei pea mina lugu. Mina räägin ainult seda, mis ma ise olen ära elanud?“ — „Oh kui halwad mändad on!“ — „Tüdruk, räägi mõislikult! Kas tead, et ma

seedri sugulane olen, kellest Salomon püha templi ehitas!" — "Ara pahaks pane ühtegi, mina ise ütlesin. Kas seedrid ka Drawa metsas kaswawad?" — "Ei kaswa. Nemad kaswawad soojal maal, aga Liibanoni mäe pealt on nad kõik kadunud. Minult „Salomoni metsatukas" on neid weel mõni jada, nagu üks ööpik mulle sealt sõnumeid tõi." — "Soo, kas see ööpik sulle ka need ilusad krihwlid tõi?" — "Koh, kus krihwli tooja! Krihwlid tõiin ma ise kaugelt Saksamaalt." — "Jutusta mulle siis ometi seda reisi!" — "Di, sellest saab pikk jutt. Aga et õo nii pikk on ja fina nii wirt ja wiisakas — olgu's, ma jutustan lühidelt." — "Jutusta nii pikalt ja laialt kui aga wähe mõistad!" palus Minna karsitult, ja männa-lauakene hakkas ilma kõhimata peale:

2. „Mina kaswafin juba kaksjada aastat Drawa metsas, olin pea kolm jalga risti läbi mööda ja 18 süllda pikk. Sellepärast wõisin ma üle metsa Peipsini waadata. Seal nägin ma iga suwi, kuidas suured lodjad palkidega Tartu poole purjutafiwad; aga ma ei saanud teada, kuhu mu welled ja lelled wiidi. Tahtsin ise waatama minna ja palusin metsawaimu, et mind reisile saadaks.

Pea tuliwad kaks meest, rääkifiwad kangel Wõru keelt ja ütlesiwad: „Peedu ae, näe kun tala, tule!" Siis wõtifiwad suure kalmuse lehe, see oli terawaid hambaid täis, paniwad minu tüwe külgi ja nühtifiwad ikka kabele poole srr srr srr srr! Nii wagune wärin käis minu okstest läbi, pea hakkasin ma kõikuma ja kullufin hirmsa prahwatusega pikali maha, nii kuidas ma weel oma eluajal ei ole maas olnud. Kas ja kuulsid seda prahwatust?" — "Ei kuulnud. Mil jee's oli?" — „See oli näärifuu 25. päewal 1887, keskpäewa ajal." — „Siis oli meil wist rehkenduse tund ja rehkendamise juures ei kuule ega näe muud kui arwusid. Aga mis just waesest siis sai?" — „Mis waesest! Näe nüüd tehti minust kaks suurt palki, pandi ree peale ja wiidi tükk maad edasi suure hoone ette. Siin löödi mulle suur raudkonks otša sisse ja see tõmbas mind ikka niks niks niks niks edasi hoone poole, kuni wiimaks raudrastaste peale sain. No nüüd on lugu lahti, mõtlesin mina, nüüd wõetakse mind ilma piletit raudtee sõidule. Teie Setufesed! Mul ei ole piletit, hüüdsin ma naljatates; aga Setufidufiwad minu ahelaga wantri peale kinni, nagu oleksin ma mõni kurjategija olnud. Aga mis nüüd nägin, no seda oleksid ka sinagi pidanud nägema!" — „Jutusta, jutusta!" —

„Kaks suurt ratast, selg terawaid hambaid täis, jooksiwad kõrwu, aga ei saanud sammude edasi. Mind tõmmati otse nende wahela, aga et ma jäme olin, siis ei mahtunud ma neist läbi.“ —

„Mis siis sai?“ — „Nad hakkasiwad mind oma hammastega lõikama ja lõikasiwad mul kahelt poolt laiad lapakud maha. Ah, õhkasin ma, oleks mul nüüd hästi oksti sees olewat: Küll nende hambad siis tunneksiwad, mis nende prrr srrr tähendab! Aga ennegu Peedu piip ära põles, olin läbigi. Siis läks asi weel hullemaks. Nemad tõmbasiwad minu otsa pidi teise raudtee peale. Siin oli terwe tosin haljaid kalmuse lehti kõrwu seutud. Need käisiwad nagu aurujõuga ülesse alla ja lõikasiwad minu otsast otsani ja koorest südameni läbi.“ —

„Wäga hirmus!“ — „Mis hirmus! Näe nüüd oli minuist 12 ilusat saelauda saanud, puu ilus kui siid, nagu Eesti seeder kunagi.“ — „Aga kust ja need krihwlid kätte said?“ —

„Dota, oota. Nad paniwad meid riita, kus meie kewadeni puhkasiime. Kewade on puudele ikka armas. Nad sõidatasiwad meid jõe kaldale ja paniwad siin suure lodja peale, umbes 5000 tükki. See oli terwe mets! Aga kaptenid rääkisiwad paljalt Wene keelt, millest meie aru ei saanud. Selle eest pidiwad nad meid aga paiguti kõitega edasi wedada aitama, sest Wõhandu ei jookse mitte nii ruttu, kui meie jooksiime. Seakene küll, meie jõudsiime wiimaks Peipsi järwe wälja; tuul oli peri ja nüüd purjubega tuhknai targa Tartu poole!“ —

„Di, see oli hea! Tartust saab saia ja suhkrut.“ — „Mis asjad need on?“ — „Need on wäga magusad asjad!“ — „Soo, soo, wõi magusad. Mesilasi ma tunnen, aga nende seas on palju waablasi.“ — „Olgu, olgu, aga räägi edasi!“ — „Mis ma edasi räägin? Näe woorimees tuli, tiris minu lodjast wälja, wiis raudtee jaama ja tõstis mu suure wantri peale. No waata, nüüd alles olin ma päris raudteel! See wiis mu hirmus ruttu Tallinnasse. Aga tee peal sadas wihma ja meie saime ofalt märjaks. Mind kaaluti ülesse, koorm oli ülearu raske — näe maksja 40 rubla trahwi. Kaupmees, kelle päralt meie olime, oli raudteega kauba ära teinud, et ta koormad mitte liiga raskest ei tohi olla. Aga mis ta's meid nii palju peale ajas ja lahtise taewa alla jättis. Meie oleksime ka esimeses klassis wõinud sõita.“ — „Mis siis sai? Kuhu siis läksite?“ — „Kes kord auru kätte on saanud, ega see sellest naljalt ei pease.“

3. Meie wagun oli otse mere kaldale aetud. Meres

seifis suur aurulaem. Selle pealt toodi suur ahel ja see tõmbas poole waguni täie laudu ühekorraga laema peale. Siin pandi meid ilufaste ritta üksteise peale nagu Tallinna kilud. Siis wilistati ja sõit algas!" — „Kuhu te's sõitfite?" — „Lübeki linna, Saksamaa randa. Siin kuulsiime ainult Saksakeelt, mida ma ei mõista. Sellepärast ei wõi ma ka palju jutustada. Meid aeti suurde puuaeda kihti ülesse ja müüdi siit kõiksugustele puumeistritele tulise kallil raha eest wälja, kes meid mitmele poole maale laiali wedosiwad. Meist tehti seal maja ukfi ja aknaid, kappisid ja kastisid, klawerid ja isegi oreli torusid, mis sagedaste üle piiri kallile kodumaale jälle tagasi tulewad. Oi wennike, mis nende eest siin maksetakse!" — „Mis, ega ma wennike ei ole! Mina olen Minna, õde, kõige pisem õkene!" — „No ole siis!

Uga näe, mina juhtusin ühe mehe küüsi, kes mind Baieri maale wiis, kus Baieri õlut tehakse ja weel enam juuakse. Seal wiidi mind ühte wabrikusse, kus mind auruga õhukes- teks lauakesteks lõhki saagiti ja weikesteks kastideks tehti. Kui mina ise nii walmis olin, siis pandi mulle need krihwlid sisse." — „Kust need krihwlid toodi?" — „Ma arwan Sonneburgi kaewandusest, kus kõige paremad krihwlid on. Uga mina ei saanud Saksakeelest aru ja ei jõudnud teda ka enam ära õppida. Olen ju paarsada aastat wana ja Wõru keeles üles kaswanud.

Krihwli kast saadeti raudteega Lübeki linna ja siit laewaga Tallinnasse, kus ma mõni aeg seifin ja keelt õppisin. Siis toodi mind Tartusse ja sealt siia finufese laua peale. Reis oli pikk ja ilus. Oh, kui ma nüüd Drawa metsa tagasi saaksin! Seal on ometi kõige ilusam olla!"

88. Kirjutuse sulg.

Inglismaal on Birminghami linnas üks suur sulewabrik, milles iga aasta mitu kümmend miljoni terassulge walmis teatakse ja terwesse haritud maailma wälja saadetakse. Ka meie juurde tulewad nad sealt mitmesuguste nimede all, mida suured kaupmehed neile lasewad peale wautada. Kui meie seda wabrikut waatama läheme, siis näeme kõige pealt wabriku tagawara aitu. Siia on toores materjaal paigale pandud. See on peenikene Rootsimaalt toodud teras (kustal, gussstahl), mis siin ligi sülla pikustes ja kolme jala laiustes plekkides riitadesse on ülesse

kihti aetud. Need plekid lõigatakse kaustadesse, mis tolli kaks kuni viis laiad on, ja siis pannakse nad raudtonnide sisse ja tonnidega ahju, kus neid 12 tundi elendada lastakse. Siit võetakse nad pehmes olekus välja ja pannakse uue waadi sisse, mis telje ümber weereb. Plekid õeruwad siin endid üksteist wastu puhtaks.

Sellepeale wiiakse plekiribad uude suurde saali, kus suured walt-simise masinad käiwad. Neil masinatel on kaks suurt terasest tehtud ja peegliwiisi tasaseks poleeritud rulli, mis üksteist wastu kõrwu jooksewad. Plekk pistetakse nende rullide wahela ja rullid pigistawad ta kange jõuuga õhemaks. Selle juures läheb teras nii soojaks, et teda waewalt wõib kätte wõtta. Kui plekk mitmest niisugusest masinast on läbi käinud, siis on ta enesele kolmekordse pikkuse ja paraja sula õheduse saanud.

Waltside alt lähewad plekid lõikamise saali, kus naisterahwad pikas reas istuwad ja plekkidest sulesuurused tükid masinaga välja lõikawad. Üksainus inimene lõikab päewas ligi 30 tuhat sulge välja. Nüüd rändawad weikesed terasetükid uude saali. Siin lõigatakse neile masinaga keskpaika pikergune auk ja kahele poole kõrwa weikesed praudsisse, et teda kirjutamiseks parajaste nõrgaks teha.

Ehk kõige nende toimetuste juures teras küll nagu tina pehme on, siiski peab ta weel pehmemaks saama, et talle peenikest kirja wõiks sisse wautada. Selle tarwis aetakse ta weel kord elendama ja siis lüiakse talle terastemplita wabriku ehk mõne kuulsa mehe nimi sisse. Niisuguseid nimesid on igal wabrikul mitu tuhat. Senini oli sulg ikka alles tasane ja lai. Nüüd pannakse ta aga weikese wau peale ja lastakse talle raske tempel peale kukkuda, mis ta ilusaste kumeraks lööb.

Nüüd aetakse need pehmed sulad weikestes raudkastides jällegi sellesama raudtonni sisse, mille sees nad kõige esiti 12 tundi elendasiwad. Kui nad siin jälle on elendama läinud, siis wisatakse nad rutuste suurde õlitoobrisse. Kui nad siit välja wõetakse, siis on nad nii kõwad ja pudewad kui klaas. Kui nad õlist on puhtaks tehtud, siis aetakse nad suure raudtonni sees, mis telje ümber tule peal weereb, natukene soojaks, nii et nad parajaste pehmeks lähewad, nagu seda kirjutamise juures tarwis on. Siis wisatakse nad suurte plekist tehtud tonnide sisse, lisatakse saepuru juurde ja aetakse ümber, kuni nad endid saepuru sees üksteist wastu siledaks on õrunud. Sellepeale rändawad sulad pööra juurde, kus neid selja pealt natukene pööretakse, et nad parajalt pehmed oleksiwad. Pöörmise jälgi wõib iga sula küllest näha. Pööra juurest marsiwad nad wiimaks weel ühe peenikese masina juurde, mis neile lõhe otsa sisse lööb. See on wäga kena töö. Sulg

pistetakse otsa pidi masina alla, käega litsutakse üks teiwas natukene alla poole, ja teraw nuga ongi lõhe sisse lõõnud.

Peenikesed näpud waliwad nüüd paremad suled pahematest wälja, kaaluwad kastikeste sisse ja saadawad wabrikust terwesse haritud maailma wälja.

89. Raudrööpa esulugu.

1. Aastal 1887 pandi ühel ilusal öiekuu päewal esimesed Tartu-Walga raudtee rööpad maha. Enne kui päike looja läks, ulatas rööbaste ots üle nurme weifesse kaafikusse. Tõõlised oliwad praegu õhtule läinud, kui weike jännes metsast uudishimulikult wälja hüppas, et näha saada, mis need inimesed seal toimetawad.

„Wõga mõnus, ütles jännes ilma suure järelemõtlemiseta, inimesed ajawad maakerale raudwitsa peale, et ta lõhki ei läheks. Wist on maakeral minu moka õnnetus oodata. Olge aga tublid, witsakesed. Kui maa siiski lõhki lähneb, siis wõin ma wahest ka oma alumise moka lõhki naerda.“

„Mis see haawaemand seal mõnitab!‘ sõnas raudrööbas ja küsis uhkete: Do you speak English? kas Ingliskeelt räägid?‘ „Auustatud herra raudrööbas, küsis jännes paludes, kas speak wahest mõne wileda hagija nimi ei ole? Siis mul ei ole aega Gestikeelki rääkida.“ „Asjata kartus“, waigistas raudrööbas wärisewat jänest ja seletas talle ära, et speak ainult „kõnelema“ tähendab ja et Inglismaal iga karjapoiss seda teab. „Kas Inglise karjapoistel ka koeri on?“ küsis jännes harglikult ja tõstis pikad kõrwad kiffi.

„On küll.“

„Kas nad ka jänesid murrawad?“

„Keenesest mõista.“

„Kuulge, herra raudrööbas, kas koerad teid ka murrawad ja sööwad?“

„Mine ikka oma aruga! küsi parem, kas mina koeri ei murra.“

„Oh küll see oleks taewalik, kui teie koeri wõiksite murda! Ma tooksin teile iga furnud koera eest sada kapsalehte.“

„Mis on kapsaleht?“

„Kapsaleht on, kui ma kapsaiaist läbi poen ja kui koera kodus ei ole. Kõige parem toit siin maa peal.“

See tegi raudrööpa uudishimuliseks ja ta palus, et haawaemand talle mõne kapsalehe näha tooks.

„Praegu ei saa weel. Nüüd on karjakraants alles üleweel. Iga hommitu poolt ööd, siis ma katjun õnne. Oh kui sa krantfi ära surmaksid, ma tooksin sulle terve kapsa pea palgaks. See on weel sadakorda parem kui kapsa leht!“ Seda üteldes ajas jännes ennast tagumiste jalgede peale püsti ja waatas kartlikult kapsaia poole, mis sugugi laugel ei olnud.

„Mis sa waatad?“ küsis raudrööbas.

„Waatan, kas waenlasi ei tule. Täanatud, kõik wagune.“

„Noh, istu nüüd minu kõrwa maha, westame juttu, seni kui krants magama lähneb. Siis mine kopsu järele. . . !

"Ei, kapsa järele", parandas jänes. Jänes istus nüüd raudrööpa otja juurde maha ja hakkas temaga magusat juttu vestima.

"Kuule, algas raudrööbas, kas kapsapea on rauast ehk terasest tehtud?"

"Ei ole, hüüdis jänes, tema on päris kapsa peast kokku pandud. Küll te näete, kui ta siia toon. Aga kus teie siis olete elanud, kui teie seda peasjagi ei tunne?"

"Mina olen kaua mäe sees viibinud, olen tules olnud ja palju reisinud," kostis raudrööbas tõsiselt.

"Di, siis oled sa wahest ka Tartu linnastki ära käinud, kus nii palju koeri on?"

"Tartu linnas küll just mitte, aga teistes suuremates linnades, näituseks Londonis ja Peterburis. Tartust sõitsin ainult mööda."

"Oh seda kallist raudherrast! Tutustage mulle ometi oma elust mõni hea lugu, aga mitte niisugust, kus koerad ette tulewad. Need ajavad mulle värina peale."

"Altsikuid lugusid, kostis raudrööbas, on mul väga raske jutustada; aga mu terve elufäik on mul selgeste peas. Selle wõin ma ilma waheta sulle ette labuda."

"Jutusta ta siis kõik ära. Eht tuleb temas ka kapsapäib ehk ristitkheinugi ette," pajatas uudishimulik haawaemand.

2. Minu sünnimaa, algas raudrööbas, on kuulsal Inglismaal. Kui Wanataat selle maa mitme tuhanda aasta eest ühes teiste maadega lõi, siis lõi ta tema pinnale ka suured mäed. Need mäed on niisugusest kaljust, mis nagu rauast kokku waletud.

Mina hingasin ühe niisuguse kalju sees nagu igawest und. Aga inimese käe ja wäe eest ei ole nüüd ka kiwid ja kaljud enam warjul. Minewa kewade, kui edewad taimed päikse paistel kaswama hakkaswad, kuulsin ma oma ligibal kompsimist ja kõmpsimist."

"Need oliwad wist kiitid oma koertega?" küsis jänes.

"Ei olnud, kostis raudrööbas. Minult laks mäemeest. Ühel oli nelja jala pitune raudkang käes, teisel suur wafar. "Tjuskame siit!" hüüdis esimene ja pani raudkangi otja wastu kalju. Teine kõrwetas wafaraga kangi otja ja kõlks kõlks käis mäng edasi. Kangi ots oli labida moodi laiaks ja terawaks tehtud ja see purustas natukesel kaupa kalju puruks. Ei tuurinudgi kaua, seal oli kangi ots ju tükk maad kalju sees. Waewalt oli jõggiwahel otfas, siis oli kang pea otsani kaljuseina sees."

"Kas see teile ka walu tegi, armas raudrööbas?" küsis jänes.

"Walu? Ega mina walu ei tunne," kostis rööbas ja jutustas edasi. Mina tunnen ainult põrutamist, ja mäemehed ostawad suurel kombel põrutada. Kui nende auk walmis oli, siis wõtsiwad nad paberi pulgakesi ja täitsiwad augu nendega täis. Paberi sees oli must puru, mida nad dünamiidiks nimetasiwad. Augu otja tampiswad nad sawiga kinni ja siis paniwad ise jooksma ja põgenesiwad koobastesse ära. Paari minuti pärast käis niisugune plahwatus, et pool Englise maad wärises. Dünamiit oli põlema läinud ja kalju puruks lõhtunud. Mina lendasin suure jõuga wastu taewast ülesse ja kukusin suure prantsuga maha."

"Kas wahest pea peale kukusid?"

"Ega mul pead ei olnud. Ma kukusin kõige kehaga maha" ja nüüd tuli mul koguni uus elu. Mäemehed tuliwad ja kompsiswad

minu wafaratega puruks, paniwad siis wantri peale ja miiswad mu suure ahju sisse. Sõit oli imelik. Esiti arwasin ma maailma liikumat, aga kui targemaks läksin, siis nägin, et ma ise liikusin ja maailm seisis. Ahjus kõeti mind nüüd kimistitega ja gaasitulega nii soojaks, et me kõik nagu wedelaks supiks kokku sulasime.'

„Raubherra, kas koerad seda suppi söiwad?“ küsis jänēs.

„Oleks nad enne söönud, siis ei oleks neil palju seedmist enam tarwis olnud!“ kostis raudrööbas. „Aga seda palawat katset ei ole weel ka kõige koerem koer teinud. Heafene küll, supp lasti ahjust wälja pik-lade wagude sisse. Seal jahtus ta ära. Ma olin uueste sündinud ja mulle pandi r a u b nimeks.

3. Upp! Upp! hüüdis tükkese aja pärast üks Englane ja tõstis minu raudkangiga maast ülesse, pani mu auruwankrile ja tuhknai ikka Londoni poole, sellest hoolimata, et ma liiwatolmu ja tahmaga koos olin nagu mõni kasimata sepasell. Dnneks ei sõitnud wanter mitte koge linna sisse, waid tormas linna ligidalt mere äärde sadamasse. Wett küllalt, et ennast puhastada ja siis suurde ilmalinna jalutama minna.

Sadam oli inimesi ja laewu täis nagu sipelga peja sipelgaib. Mind tõsteti wankrift laewa. Laew lauti rauaga nii täis, et ta pea põhja oleks waunub.'

„Laewas hoidku selle eest! merewesi olewat ju foolane ja fool on esimene eluwõtja!“ õhkas jänēs.

„All right! — kõik korras — hüüdis kapten, aurumasin hakkas puhklema ja laew ujas sadamast merele wälja, mina oma sõpradega sees, ilma et meie wähemat kui piletit oleksime ostinud. Olgu, mõtlefin ma omas raudses südamēs, weikene priisidit ei wõi mind rostitama ajada. Sõit oli seda naljakam, mida enam laew hõllus.

Tüki aja pärast oli maa kadunud. Minult wesi ja taewas ja kapten, kes wahete wahel hüüdis: Saksamaa, Niederland, Daanimaa, Norramaa, Rootsimaa, Kuuramaa, Liiwimaa, Gestimaa, Soomemaa, Kroonlinn, Peterburi! Peterburi on suur linn, aga mis need teised nimesed tähendawad, seda ma ei ole kuulda saanud.'

„Külap kapsapea seda teab ütelda“, arwas jänēs, „sest kapsas on ikka hea ja wististe küll ka tark geograafia tundja.“

„Ära elstita kapsapeaga mu eluloo jutustamisist!“ tõreles raudherra. „Mind pandi laewa pealt jälle auruwankrisse ja wiidi sellega kuulsasse Wene pealinna Peterburisse, ja nimelt Narwa wäramassee suurde wabrikusse. See oli Putõilowski rauawabrik, kus selget Wenekeelt räägiti, aga kus ma ka natukene Soome ja Gestickeelt kuulsin. Peaasi oli aga see, et mind suure hoone sisse wiidi, mis rauast ja klaasist oli tehtud, suur kui kirik.

Siin wifati mind ühe suure raudahju sisse, mis pirnimarja jannane on ja mida pirniks nimetati. Kui see raudkangisid täis oli, siis lasti talle alt põhjast kuuma õhku ja põlewat gaasi sisse, ja meie sulasime kõik kokku nagu kärjemesi. Kui meie ju wedelaks läksime, siis segati meile weel mitmesugust muud materjaali selka, kuni meie teraseks saime.'

„Oh, kas ja siis dieti teras oled, isand raudrööbas?“ küsis jänēs ehmatades.

„Puhas Inglise teras“, kostis rööbas toredaste.

„Palun andeks,“ sõnas jänēs, „et ma teid rauaks alandasin.“

„Pole wiga, waigistas rööbas, mind nimetab kõik maailm raudrööpaks, sest et raudtee rööpad enne rauast tehti. Müüd oleme aga kõik kallist terasest ja sellepärast peaks õieti teraskee öeldama, mitte raudtee. — Sulatamise ahjus aga bigistasin ma wiimase kui puru ja pori wälja, ja sain puhtaks teraseks, mis raudwankreid wõib kanda, milledes ka kuningad ja keiserid wõiwad sõita!“

„Aga kust teie nii pikaks ja sirgeks saite?“ küsis jänēs uudishimulikult.

„Dobake weidi, ja ütelge mulle ikka sina, mitte teie, kui ma ka teras olen. Mind kallati „pirni“ seest suure raudse toobri sisse, ja siit pika terasest tehtud toru sisse. Kui ma siin natukene ära hangusin, siis wiidi mind teise ahju sisse. Siin aeti mind weel kord sulats, ja müüd anti mulle aurumasinaga kolebaid paukusi, nagu wana kuulus sepp Rõugutaja andis. Need paugud pigistasiwad mu kehast wiimse kivi puru wälja, nii et kuld minust ka mitte palju puhtam ei ole.“

„Kas kuld nii puhas on kui noor kapsa leht?“ küsis jänēs. „Ole'nd wait ja lasse jutustada!“ tõreles raudrööbas. „Kui ma küllalt paugutada olin saanud, siis wiidi mind wiimast korda tulesse. Siin aeti mind nii pehmeks kui toores sawi. Siis tõmmati mind ahjust wälja ja wiidi raudkäruga suure masina ette. Sellel on 1500 hobuse jõud keha sees. Ta ajab kahte suurt wõlli ümber. Wõllid on üksteise peal ja neil on niisugused rõmed sisse treitud, et kahe wõlli wahel suur auk sisse jääb. Esimene auk on suur, teine wähem, kolmas weel wähem jne. Wiimased augud on õige weikesed ja kõige wiimane just niisugune, kust walmis raudrööbas parajaste läbi peaseb. Masin paneb need wõllid weerema, wahel ühele, wahel teisele poole.“

4. Mind weeti müüd nende wõllide ette nagu kaelakohtu ette. Wupstil ja ma olin otsapidi esimese augu sees ja filmapilt teisel pool wäljas. Waewalt sain oma uut pikergust keha filmitsejeda, kui mind juba teisest august läbi surweti. Müüd olin ju sülla pikune. Weel kahesit august läbi, ja mu pikkus ulatas ju sellest teest üle. Aga auk pigistas mind peenemaks ja pikemaks. Wiimased augud oliwad õige kunstlikult tehtud. Nad andsiwad mulle niisuguse imeilusa kuju, nagu sa isegi näed.“

„Mis siis sai?“ päris jänēs kättsitult.

„Siis tõmmati mind suure ratasrae ette, ja see lõikas mul krrrrr! tükk otsast maha. Ehk ma lõikamise ajal küll weel tulipunane olin, siiski ajas ratasraag lõikekoha weel tulisemaks, otse helewalgeks. Müüd tõmmati mind natukene kõrwale jahtuma. Weidikeste aja pärast wõeti mind jälle kätte. Mind tõsteti alasite peale ja siin rauutati raud pakuga, mida aurujõud tõstis, nii õigeks kui ma praegu olen, just kui püssi raud.“

„Halasta, halasta!“ kisedas ehmatanud jänēs, „ära püssi nimeta. Wahesit hakkawad haawlid lendama, ja meie elu on mõlematel otjas!“

„Sargpüks!“ tõreles raudrööbas ja jutustas edasi: „Müüd lõigati mu otjad tarwilise pikkuse järele weel kord ära, lasti augud otjadele sisse ja wiidi siis suure katuse alla riita.“

„Mis teile seal süia anti, kas ristikeina wõi orast?“ päris jänēs uudishimulikult.

„Meil ei olnud seal mingisugust isu, meile ei toodud ka mitte midagi süüa; aga ühel hommikul tuli üks võeras isand sinna ja hakkas meie kangust katsuma. Ta võttis saja raudrööpa seast viis välja ja lastis nad järgest üksteiselt otsapidi kõik alasti peale panna. Keskele anti siis aurumasaraga hirmus suur pauk. Üks rööbas ei suutnud seda pauku ära kannatada ja ta murdus paraku katti. Teised läksivad küll weidi kõveraks, aga jäiwad täieste terveks. Oleks kolm rööbast katti läinud, siis oleks meid kõiki uueste tuleahju aetud ja ümber tehtud. Nüüd aga olime oma proovi auuga rälja teinud, ja võeras isand andis wabriku direktorile tunnistuse, et rööpad head on.“

„Kes see uus võeras isand oli?“ küsis jänes.

„See oli Balti raudtee ehitaja. Ta andis ka warsti käsu, et meid ära Tartusse wedada. Meid tõsteti nüüd terve riit raudwanfrisse ja edasi Tartu poole sõitis meie raudrong. Tartu waksalis pandi meid tüüks ajaks maha ja sealt toodi meid siia, kus mulle täna siin selle ilusa kaasikutula sisse ase anti.“

„Kas su elulugu nüüd otsas on?“ küsis jänes.

„Kuidas ta siis otsas võib olla, kui ma alles täies terwises elan. Mina teenin siin 20—30 aastat raudteed, ja kui mu selg siis konarikuks on kulunud, siis müüakse mind majaehitajatele ära ja need panewad mind balkonite ja wõlwide alla, kus ma mitu tuhat aastat wõin elada. Aga mis mul edaspidises elus juhtub, seda ma weel ei tea jutustada. Seda näeme kuuleme edaspidi. Aga nüüd mine ja katju mulle üks kapsapea näha tuua.“

Jänes ajas end tagumiste jalgade peale püsti, fergitas kõrwu, kuulatas ja pani lippama. Natukesel aja pärast tuli ta tagasi, weike kapsaloom juus.

„Palun wabandada,“ ütles ta, „kapsapead on alles kaswamata, aga siin on üks weikene kapsataim. Sellest kaswab sügiseks kapsapea välja. Siis toon sulle ühe kohe näha. Kas lubate seni oodata, herra raudrööbas?“

„Seal meele,“ kostis raudrööbas. „Pool aastat oodata, see ei ole minul midagi.“

Seda kuuldes sõi jänes kapsataime ära ja jooksis metsa, seft päew oli üles tõusnud ja töölised astusiwad jälle platfi.

90. Jumal olgu tänatud.

J. W. Zannsen.

1. Rõõmulaulud, tõuske üles,
Meie töö on õnnistand!
Pidagem nüüd seda meeles,
Kes meid rohkest rõõmustand!
Leiba on ta meile annud,

Meie põld on kaswanud,
Kurja eest ta seda hoidnud,
Meie kasuks walwanud:
Jumal olgu tänatud!

2. Rõõmulaulud, tõuske üles,
Mis ma lootfin, on mu käe!
Rohke saak on minu süles
Korda läinud minu töö,
Lapsed, pere leiba saavad,
Nälja hirm jääb kaugele,
Waesed sandid troosti leidwad
Meilt, kui puudus nendele:
Sumal olgu tänatud!

3. Rõõmulaulud, tõuske üles,
Tõusust kuni loodeni!
Kiitke Loojat igas keeles,
Ühest merest teiseni!
Ta on armu üles näitnud,
Tööd ja waewa õnnistand,
Õnnetust meilt kangel hoidnud
Ja kõik terwelt kätte ann'd:
Sumal olgu tänatud!

91. Wanadõnad.

1. Tee tööd ja palu Jumalat. 2. Tee tööd töö ajal ja aja juttu jutu ajal. 3. Hommikune töö kuld, õhtune töö muld. 4. Kes enne koitu kobistab, see warem leiwameheks saab. 5. Walmista talwe rattaid, siis wõid suwel sõita. 6. Tänaõda toimetusi ära wiska homse warna. 7. Homseks hoiu leiba, aga mitte tööd. 8. Kui ei anna uuta kunne, magamine maani särki. 9. Kui ajab hulksuuaie, magamine marsuuaie. 10. Seda maad ei ole, kus magades süia saab. 11. Kuida töö, nõnda palk. 12. Kuida külw, nõnda lõikus. 13. Sõrme otsast külwad, sõrme otsast lõika. 14. Kuidas lükkad, nõnda läab, kuidas, jäfad, nõnda jääb. 15. Tee tööd higiga, siis sööd leiba isuga. 16. Töö kiidab tegijat. 17. Sull kiidab orja tööd, laisk lapse tööd. 18. Mis sa teed, seda teed enesele. 19. Võllumees põline rikas, ametmees ajuti rikas, kaupmees korra riikas. 20. Sügise on suured söomad, kewade on keedgi kallid. 21. Luiska ja wiida, luisk aega ei wiida. 22. Amet ei tenta meest, kui mees ametit ei tenta. 23. Tütarlaps tööta on kui teekäija wõõta. 24. Inimene on loodud tööd tegema, luid laulma. 25. Inimel hooletummat ei hoiu ega laiska ei toida.

92. Tuletorn.

1. Merel mäsšab tuulemaru,
Nõuab ohvrid tuhandaid:
Marumäsšsul pole aru,
Lõhub lainid lafsuwaib,
Awab haua sügawa,
Saadab hukka rändaja.

2. Lapsukes waike meri —
Ei ta aima kaugeltki,
Kuidas mäsšab elumeri,
Mäsšab hällist hauani,
Awab haua sügawa,
Saadab alla rändaja!

3. Uga hirmsal maruajal,
Kuna wahutamad weed,
Tuletorn on õigel rajal,
Näitab rändajale teed:
Kõrgest saadab walgust ta,
Näitab, kus on kindel maa.

4. Kuis on elumeri õel
Ilma tuletornita!
Õnn sel wennial, õnn sel õel,
Kes wõib hüüda rõõmuga:
Tuletorn mul taewa raal,
Annab walgust igal aal!

I.

Nr.	lehekülg.	Nr.	lehekülg.	
1.	Sommikul	3	9. Reha ja liikmed	9
2.	Kaks kallist maja	3	10. Eöö ja raha	10
3.	Kullakehe kodu	4	11. Mõistatus	11
4.	Riffus	5	12. Sigi ja puhtus	11
5.	Waike palwe	5	13. Tule, tule, tuulekene	12
6.	Rütmine ja hingamine	5	14. Nägemine ja kuulmine	12
7.	Kärbeste kool	7	15. Mõttejalmid	14
8.	Söömine ja joomine	7		

II.

16.	Mõistujutud	15	29. Jaani-usk	31
17.	Rebane	16	30. Jaani-uskide	33
18.	Rebane ja wäht	18	31. Koosipuu	33
19.	Lõwi ja koer	19	32. Koosi die sündimine	35
20.	Siir ja lõwi	20	33. Mis kriit jutustab	35
21.	Sundi pehas	21	34. Koos ja laps	36
22.	Mispärasti hunt pekses	23	35. Suhtur	37
23.	Karu, hu'nt ja rebane	24	36. Lõks	38
24.	Metshärg ja karu	25	37. Lahmlikivi	38
25.	Dõkull ja jänes	28	38. Liiwatera elulugu	39
26.	Warblane	28	39. Sõewaim	41
27.	Wares	30	40. Wanadõnad	42
28.	Sipelgas ja ämblik	30		

III.

41.	Eõusnud	43	45. Waenelaps	45
42.	Piiskopi peafemine	43	46. Kuningas ja piiskop	45
43.	Raupmees ja madrus	44	47. Sumala auu	46
44.	Keisija	44	48. Taaweti 1. laul	47

49.	Pühapäeva hommikul	47	53.	Kuu	50
50.	Targad piibli sõnad .	48	54.	Misjoni tööst	50
51.	Samajas	48	55.	Palwe	52
52.	Spetuse sõnad piiblist	49			

IV.

56.	Mu isamaa, mu õnn .	53	69.	Liied	62
57.	Raua ajast	53	70.	Üürikene	63
58.	Euwid, kuff ja ku'la .	54	71.	Roibula	63
59.	Wanad Cesti linnad .	54	72.	Roibulale	66
60.	Rahkhiir	55	73.	Cesti keel	66
61.	Wanemuise laul . . .	56	74.	Isa sõnad	67
62.	Wanemuine	57	75.	Gliska	68
63.	Kalewipoja surm . . .	57	76.	Dostojewski	69
64.	Kalewipoeg isa haual	58	77.	Poisikene Kristuse juur.	70
65.	Tallinn	58	78.	Turgeneu	73
66.	Linda laul	59	79.	Wene wanadsõnad .	74
67.	Miks Tallinn ial walm.	60	80.	Sind surmani	75
68.	Dlew	61			

V.

81.	Edasiisaamise kunst .	76	87.	Mis Minna männa .	83
82.	Poisike põllul	77	88.	Kirjutuse fulg	86
83.	Euletikud	78	89.	Raudrööpa elulugu .	88
84.	Rõnetraat	79	90.	Sumal olgu tänatud .	92
85.	Rusi tunnikellad tulewad	79	91.	Wanadsõnad	93
86.	Kuidas raamat. tehakse	80	92.	Euletorn	94

A. Grenzsteini

toimetusel ilmunud raamatud.

1. Saksa keele õpetaja. 3 jagu, à 50 kop.	
1877—1880	1 rbl. 50 kop.
2. Kooli laulmise raamat. 6 jagu 1878 —	" 82 "
3. Võõrsad laulud lastele. 1879	" 15 "
4. Looduse nõuud ja jõuud. 3 annet,
à 25 kop. 1879	— " 75 "
5. „Olewiku“ Lifa 1884. 1885. 1886.
1887. 1888. Kõidetud à 80 kop. 4	" — "
6. Suur Cestimaa kaart, 2 lehte à 1 rbl. 2
(Olewiku kontoris à 50 kop.)	" — "
7. Cesti Eõnaraamat. 1600 uut sõna —	" 50 "
8. Cesti lugemise raamat I. jagu	" 20 "
9. Cesti lugemise raamat II. jagu	" 25 "
10. Pildi-Nabits I. jagu.	
11. Pildi-Nabits II. jagu.	
12. Riigikeele õperaamat Cestlastele I. jagu;	8 "
13. Riigikeele õperaamat Cestlastele II. jagu:
Учебникъ государственнаго языка для
эстовъ I. и II часть	

